

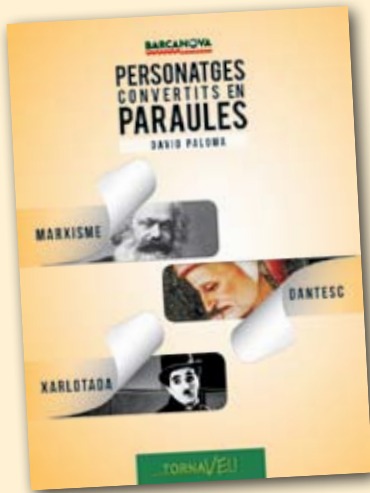
Llengua Nacional

Núm. 91 – II trimestre del 2015 – any XXV – 6 €

- ❖ Literatura, dialectes, normativa
- ❖ Català, llengua nacional
- ❖ Els noms populars de les dunes
- ❖ Qüestions sobre pronoms febles

Personatges convertits en paraules, de David Paloma

TENS A LES MANS UN LLIBRE SINGULAR: et permetrà descobrir quins personatges s'amaguen darrere paraules com *jacuzzi*, *quinqué*, *rebeca*, *sequoia*... i 150 més. En llegiràs els trets principals de la seva vida i de la seva obra, et distrauràs amb la història de cada paraula i fins i tot podràs sorprendre't amb una colla de curiositats inaudites.

PERSONATGES CONVERTITS EN PARAULES és un llibre d'epònims, és a dir, de noms propis que acaben convertint-se en noms comuns. Per això fa gràcia adonar-se que un *casanova* és un home seductor; que una veu *estentòria* és una veu fortíssima; que un *ravatxol* és un infant entremaliat, o que qui porta unes *manolo* porta unes sabates de categoria.

«S'agraeix l'esforç de Paloma per treballar-se epònims de proximitat que no consten en la bibliografia habitual. Un exemple és *canyardo*.»

MÀRIUS SERRA

«Quan un se submergeix en les pàgines del llibre, descobreix tresors ocults en paraules camuflades en el vocabulari general. L'obra és de lectura molt entretinguda.»

MAGÍ CAMPS

«El lingüista David Paloma ha fet un llibre magnífic, que explica tot allò que hi ha al darrere de moltes de les paraules que diem al llarg de la vida sense aturar-nos a reflexionar sobre les seves arrels.»

VÍCTOR ALEXANDRE

Epònim.

Nom del qual prové l'epònim.

PIQUIPONIANA

Joan Pich i Pon

EL PERSONATGE

Joan Pich i Pon (1878-1937) va arribar a ser alcalde de Barcelona per decret. Segons Albaigès, Pich i Pon va ser «un polític català certament notori al primer terç d'aquest segle. Era un personatge d'origens humils i cultura nul·la». Això explica que digués trabucaments i pifies verbals com les que vénen ara (també és cert que se n'hi atribuïssin sense saber del cert si les va dir o no les va dir). «Se m'erien els pèls del cor», va pronunciar una vegada en sentir la Marsellesa. També és seva, diuen, la frase «Sóc partidari de l'homosexualisme»; després ho va aclarir: «És a dir, que els homes i les dones puguin estimar-se i deixar-se quan els sembli bé». La *piquiponiana* més famosa és possiblement la del «¡Barceloninos!» (com!?) «Aquí no hay bifias» (volia dir *filias*) «ni bofias» (volia dir *fobias*). «Aquí todos somos hermafroditas» (volia dir *neutrales*). Pich i Pon era propietari d'una empresa d'electricitat que tenia 800 treballadors. Quan es va apuntar a la política va anar canviant de bàndol continuament; no és estrany que es fes membre del Partit Radical i seguidor d'Alejandro Lerroux (vegeu *lerrouxista*). Quan es va retirar va afirmar que es dedicaria a la vida «sedimentària».

LA PARAULA

Absent en els diccionaris i desconegut per les generacions més joves (però viu en el parlar d'alguns il·lustrats), l'epònim *piquiponiana* fa referència a 'tota frase de sentit canviar, falsament transcendent o simplement disbaratada, originada en el fals record de la paraula correcta i la seva substitució per una altra formalment semblant però inadequada'. Josep M. Albaigès és autor de la «teoria de la piquiponiana», exposada amb gràcia en el llibre *La divertida incultura. Antologia de disbarats*. És una *piquiponiana*, per exemple, el que va dir el març de 2009 el president espanyol Zapatero. Parlava dels beneficis d'un acord de turisme entre Espanya i França «para estimular, para favorecer, para follar... (inmediatament després va rectificar: 'apoyar' ese turismo». També és una *piquiponiana* l'error de l'exministra francesa de Justícia Rachida Dati que el 27 de setembre de 2010, en una entrevista televisa-

256

BARCANOVA

da, va dir que alguns fons d'inversió estrangers demanen taxes de rendibilitat del 20 o 25 per cent amb una fel·lació nul·la. És clar que volia dir «inflació». D'altra banda, una alumna meua de Periodisme em volia esmentar no fa gaire, en un examen, un recurs sintàctic prou habitual en determinats contextos: la 'ematització' o 'procés pel qual un element lingüístic que forma part del rema passa a ser el tema'. L'alumna, però, s'hi va referir més d'una vegada com a 'dramatització».

LA CURIOSITAT

Van arribar a tenir tant d'èxit, les piquiponians, que el setmanari de literatura, art i política *Mirador* pagava tres pessetes a cada lector que en fes arribar una que valgüés la pena. Com la que Pich i Pon va dir al rei Alfons XIII el dia que li van regalar el Palau de Pedralbes: «Dios quiera que Su Majestad disfrute de este palacio por muchos siglos». El rei es devia apurar només de l'ensurt: «Gracias, Pich», va respondre. «Y que tú lo veas...».

Altres dades d'interès, peculiaritats, anècdotes...

Marc històric i característiques biogràfiques.

Aspectes filològics més destacats del terme.

Literatura, dialectes, normativa

Els tres conceptes del títol vénen suggerits per l'actualitat d'aquests darrers mesos. Vegem-ho.

LITERATURA. Malauradament, el dia 16 de març va morir a Barcelona, a l'edat de vuitanta-quatre anys, l'influent historiador i crític literari Joaquim Molas i Batllori. Nascut a Barcelona en 1930, es va dedicar a la literatura medieval i a l'anàlisi de textos. Després optà per l'estudi de la literatura contemporània i s'inclinà per una metodologia de tipus marxista. Publicà antologies de poesia catalana i dirigí col·leccions de literatura catalana i universal; a més, intervingué en diverses revistes i publicacions. Catedràtic universitari i investigador, era membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans i soci d'honor de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. Rebé nombrosos guardons, entre els quals destaca el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1998) i la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya (2003). La seva figura ens recorda que la llengua va unida a la literatura. Sortosament, la nostra, de llengua, va flanquejada per una importantíssima producció literària, des de l'època medieval fins als nostres dies. Aquesta literatura és una garantia per a la salut i pervivència de la llengua, a més d'un àmbit prestigiós on aquesta es projecta.

DIALECTES. L'11 de febrer es va anunciar la concessió del 47è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes al dialectòleg Joan Veny i Clar (l'acte de lliurament és previst per al 8 de juny). Nat a Campos (Mallorca) en 1932, estudià a Barcelona, Lovaina i Poitiers i es doctorà en filologia romànica amb una valuosa tesi sobre els paral·lelismes lèxics entre els dialectes catalans. Catedràtic de dialectologia, ha publicat molts treballs d'interès filològic i ha continuat l'*Atles lingüístic del domini català*. És una autoritat en dialectologia i etimologia i membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans. Entre altres reconeixements, ha obtingut la Creu de Sant Jordi (1997). La seva figura ens recorda que les llengües solen tenir variacions segons la geografia, variacions que l'arrelen en el territori i li donen colorit i riquesa; fets, però, que s'ha de mirar que no vagin contra la unitat de la llengua literària, avui anomenada «estàndard». En aquest sentit, suggerim a l'auto-

ritat competent que en les pròximes edicions del diccionari normatiu hi figurin acotacions sobre l'abast territorial dels dialectalismes.

NORMATIVA. Pel març va sortir el llibre *Canvi d'agulles. Per un català més ric, àgil i senzill*, que s'articula en deu capítols d'altres tants autors, relacionats d'una manera o altra amb els mitjans de comunicació (i que, per seguir la metàfora del títol, podem etiquetar com a «maquinistes de la llengua»). Aquest llibre ha tingut bastant ressò i ha generat més o menys polèmica. L'obra conté, certament, observacions interessants i aprofitables, però també en conté, al nostre entendre, de discutibles o de clarament errònies. Per això aconsellaríem una bona dosi de prudència davant les propostes que hi surten. Resumint, podríem dir que, per damunt de tot, cal salvar l'esperit de la normativa establerta exitosament per Pompeu Fabra, la qual (recordant el que explica un dels nostres companys de redacció en un dels seus manuals) es basa en tres grans criteris: 1) la *unitat* de la nostra llengua —unitat en el temps, que equival a tradició, i unitat en l'espai, que significa tenir sempre present que el nostre idioma ha d'assolir una dimensió nacional, com de fet la normativa fabriana ja és de caire composicional—; 2) la seva *personalitat*, que vol dir que no podem renunciar a posseir una llengua pròpia, amb uns usos genuïns, sense que degeneri a la condició de dialecte d'una altra llengua (allò que avui s'anomena «catanyol») o es converteixi en un patuès impresentable; 3) la seva *dignitat*, de manera que pugui anomenar-se de debò llengua de cultura, indefinidament apta per a tots els usos d'una comunitat culta. Concretant aquests principis, diríem que l'autoritat acadèmica hauria de mantenir els grans trets de la normativa fabriana, hauria de rectificar algunes decisions que s'han demostrat desafortunades (com la decisió de l'any 1996 sobre l'ús del guionet en els mots compostos) i hauria d'admetre els retocs normatius que tenen sòlides bases filològiques o lingüístiques (segons propostes que s'han publicat dins aquesta mateixa revista o bé en altres llocs). ◆

EDITORIAL

- Literatura, dialectes, normativa. 3

SOCIOLINGÜÍSTICA

- El 1714 no vam ser vençuts. Víctor Alexandre 5
- Una imprudència bizantina. Quim Gibert 6
- El català, llengua de superdotats. Andreu González 7
- L'ensenyament de la llengua. Pere Grau. 8
- Català sóc de dúctil territori. Andreu Salom i Mir. 9
- La pressió lingüística... Abel Carretero Ernesto / Josep Vidal Arráez 10
- Català, llengua nacional (I). Carles Castellanos. 11
- Confederar-se amb Espanya? Marcel Fité 14

LÈXIC

- Magnanimitat lingüística. Pere Ortís 16
- Els noms populars de les dunes. Carles Domingo 17

SINTAXI

- Qüestions sobre pronoms febles. Josep Ruaix i Vinyet 25
- Sobre el règim del verb «pensar». Carles Riera 35
- No era mai a casa. Albert Jané 36

AMICS I MESTRES

- La importància de dir-se Ernest. Albert Jané 38
- Eugeni S. Reig, l'amic de les paraules. Joan Tudela 39

BIBLIOGRAFIA

- *Encontres, figures, paisatges*. Josep Ruaix i Vinyet 42
- *El Funàmbul*. R. Puig Coromines. 42
- *Noms de plantes*. Joan Ferrer 43
- *La independència explicada al meu fill*. R. Puig Coromines. 43
- *Agredolç*. Josep Espunyes 44
- *Onze.Nou.CATorze*. R. Puig Coromines 44
- *Cançons catalanes comentades*. Pere Martí i Bertran 45
- *El valencià de sempre*. Pau Càntic 46
- *Avellí Artís i Balaguer*. Pere Marçet i Salom 46

Estimar Catalunya (I)

S'avé sempre a la veritat qui afirma que el catalanisme ha progressat a causa de l'amor dels catalans a llur contrada. Sia tradicionalista, sia conservador, sia progressista, el català, quan regenerat per la gràcia de l'amor a la comunitat, ha intervingut en política, ho ha fet endut per aquesta afecció. Haurà projectat, en el seu fur intern, una imatge de Catalunya benauradament medieval, o pacíficament menestral, o arriscadament progressista socialment i políticament; tant se val: el motor únic ha estat l'amor a la collectivitat de gents que parlen català.

J.V. Foix *La Publicitat*, 11-1-1935

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Associació Llengua Nacional
 Registre d'Associacions núm. 12842
 Dipòsit Legal: B-35574-91
 ISSN: 1695-1697

ADREÇA POSTAL:

C. de Sant Pere més Alt, 25
 08003 BARCELONA
 A/e: llengua@llenguanacional.cat
 http://www.llenguanacional.cat

DIRECTOR: Ramon Sangles i Moles

A/e: rsangles@llenguanacional.cat

CONSELL ASSESSOR: Alícia Arnau, Gabriel Bibiloni, Abel Carretero, David Casellas, Carles Domingo, Mercè Espuny, Francesc Esteve, Joan Ferrer i Costa, Josep Ferrer i Ferrer, Marcel Fité, Pilar Gispert, Victòria Gras, Albert Jané, Bernat Joan, Joan-Carles Martí, Eduard Molins, Maria J. Navarro, Víctor Pallàs, Carles Riera, Josep Ruaix, Jordi Solé i Camardons

PORTADA: Monument a la sardana. Es troba en la pujada a Montjuïc. (Barcelona)

FOTO: R. Puig Coromines

El 1714 no vam ser vençuts

VÍCTOR ALEXANDRE

Escriu, Otger, escriu! Fes que la gent del futur se n'assabenti, fes que recordin sempre el que avui va passant aquí. Pensa que si els borbònics guanyen, seran ells els qui escriuran la història i diran que la nació catalana mai no ha existit.

Aquestes són les paraules que en Janot, capità de la rereguarda, adreça a l'Otger, el nen viatger del segle XXI, en adonar-se que la derrota és inevitable. Sap que Catalunya es defensa d'un enemic vuit vegades més poderós i que els aliats anglesos no vindran. Tanmateix, continua lluitant. «No lluitem per dominar, lluitem per dignitat», diu als seus homes. I, en adreçar-se al seu fill, li transmet aquests principis: «Lluita sempre per allò que cregueis just, perquè, si no ho fas, tard o d'hora t'averonyiràs de tu mateix.»

En sentir tot això, hom es pot preguntar: «I de què serveix tant de coratge, quan la derrota és inevitable? De què serveixen l'escalf, els principis i la fermesa, quan la submissió és l'únic horitzó?» Són les preguntes que també es fa l'Otger. Ell, vingut del futur, educat en la submissió i coneixedor privilegiat de la derrota, jutja absurda una resistència tan ardida. No s'adona —potser perquè parteix de si mateix com a referent— que és justament aquella insubornable fermesa el que evitarà que la desfeta i el sotmetiment siguin definitius. Duradors sí, però definitius no. Sense una gesta tan gegantina, sense la data mítica de l'Onze de Setembre de 1714, Catalunya difícilment hauria mantingut viva la consciència de la seva identitat i dels seus drets nacionals. Ha estat, per tant, gràcies al record de la colpidora fermesa amb què els catalans del segle XVIII van lluitar contra la violenta invasió borbònica, que els catalans del segle XXI, per fi, hem vist interpel·lada la nostra docilitat i ens hem sentit empesos a redreçar el

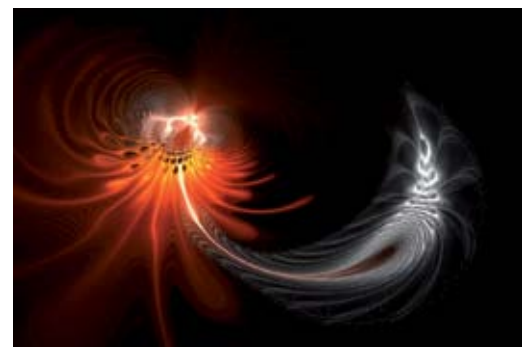
destí advers que uns tercers ens havien escrit.

«Tres segles són solament un instant en la vida de l'univers, però en la vida dels pobles són molt de temps», diu l'Otger, quan és vell. «Aleshores —podríem afegir-hi nosaltres—, per què hem trigat tant a despartar-nos d'aquell malson?» La resposta no és simple i requereix espai, però una de les raons que ho expliquen és l'ocultació que hem patit. Ens han amagat la història, la nostra història. Ens han dit que no en teníem, d'història. I qui desconeix la seva història ho desconeix tot sobre si mateix. Conseqüentment, hem estat una nació invisible de portes enfora i ignorada de portes endins. Percebuda i sentida, sí, però intangible i esotèrica més enllà de la llengua. Hem estat insegurs, incauts, temorencs, pessimistes..., hem estat un poble mancat de confiança en les seves forces i desconnectat dels seus coratjosos, insubmisos i assertius avantpassats. Finalment, però, tot això s'ha acabat. La Catalunya d'avui ja no és així. La Catalunya d'avui ha recuperat la dignitat.

L'obra ressenyada a la pàgina 45, com l'obra predecessora, *Trifulkes de la KatalanaTribu*, adreçada també a tots els públics a partir de deu anys, ens parla d'uns fets cabdals de la nostra història. La diferència és que, mentre *Trifulkes de la KatalanaTribu* ens ofereix una visió global de la nació catalana al llarg de la seva existència, *Onze. Nou. CATorze. (1714)* se centra en les hores finals del setge hispanofrancès a Catalunya. Després, com sabem, a fi d'anorrear-nos la identitat, la cultura i la llengua i

d'assimilar-nos a les lleis i costums de Castella, vindria el mai derogat decret de Nova Planta. Però res d'allò no ha reeixit. A vegades ha semblat que sí, és cert. Però no ha reeixit. No ho ha fet, perquè, com deia al començament, el 1714 no vam ser pas vençuts. Malgrat el carnatge que s'hi va viure i les gravíssimes conseqüències que va tenir, en vam sortir victoriosos. I la prova és que encara som aquí. Som aquí amb aquells dies ben presents en la memòria, feliços de saber-nos al llindar de la llibertat i preparats per a seure a les Nacions Unides al costat dels altres pobles lliures del món. Si de debò haguéssim estat vençuts, si de debò l'Onze de Setembre de 1714 hagués significat la mort de la nació catalana, aquesta obra —*Onze. Nou. CATorze. (1714)*—, malgrat la humilitat del seu missatge, mai no hauria estat escrita. Gaudiu-ne, representeu-la en teatres, places i escoles; feu-la vostra, si us plau. Aquesta és la seva raó de ser. ♦

Una imprudència bizantina

QUIM GIBERT, PSICÒLEG

L'endemà de la nevada del dia 4 del passat mes febrer, el xofer de la ruta Fraga-Lleida em confessava el greu que li va saber d'haver matat tants moixons a la carretera. La blancor del paisatge, en una comarca poc habituada a la neu, va desorientar els pardals; i la presència del cotxe de línia els va atribolar. Així, doncs, fugien en sentit contrari: directes a la mort, s'estampaven contra la part frontal del vehicle, malgrat que el conductor havia reduït la velocitat en adonar-se del desgavell. No fou un suïcidi.

L'escena és una metàfora del que passa a una població d'individus quan els referents quotidians resten colgats per un element alienador. Tant les bèsties com els humans som territorials, ens identifiquem pel lloc on hem nascut i crescut.

Pertànyer a un Aragó castellano-cèntric i a una Espanya que confirma aquesta manera de pensar i actuar, ve a ser per als veïns de la Franja de Ponent gairebé una nevada permanent. Albert Sánchez Piñol, antropòleg, diu: «Vam creure que la democràcia ho curaria tot. Que se sanaria el cos delmat de la llengua, que es desbrossarien malentesos feixistoides.

Obviàvem un detall: que la democràcia que va venir era l'espanyola. Ha fet el Govern aragonès algun esforç per reparar la ignomínia històrica? Ben al contrari. Furgant en la ferida, afegint llast a la infàmia, han oficialitzat el xapurraeo: ara es diu lapao» (*La Vanguardia*, 23-2-2014).

Enfront de panorames tan desoladors, n'hi ha d'altres d'exemplars. Mentre l'Estat espanyol es desentén dels diferents intents de genocidi cultural, Joachim Gauck, president federal d'Alemanya, va afirmar el 27-1-2015, en el Bundestag, que no hi ha identitat alemanya sense Auschwitz: «El record de l'Holocaust continua essent una cosa de tots els ciutadans que viuen a Alemanya. Pertany a la història d'aquest país.» Gauck va afegir que gràcies al record es pot extreure l'obligació de protegir i vetllar per la humanitat: «protegir i vetllar pels drets de totes les persones».

Sense anar tan lluny en el temps i l'espai, el passat febrer l'Audiència Provincial de Saragossa, davant un document escrit en català, del qual un advocat va sol·licitar la traducció, el jutge, havent-ne fet la verificació, va dir que l'escrit s'entenia. De fet, el filòleg Martí

de Riquer (Barcelona, 1914-2013) assenyalava que fins a 1830 un senyor català escrivia en català a un de castellà o aragonès, el qual li responia en castellà: «això era el normal!» (*La Vanguardia*, 13-1-1999).

També en aquest sentit, el filòleg Tomàs Llopis va destacar en la jornada sobre «Llengua i escola» (celebrada a Fraga el dissabte 7 de març d'aquest any) que sempre hi ha bretxes, fins i tot en els murs més alts. I que, per tant, res no és segur. A manera d'exemple, va dir que a la muralla nord-oest de Constantinoble hi havia una porta oculta, que la feien servir els comerciants abans que la ciutat obrís de bon matí. Quan Bizanci fou assetjada en 1453, fou útil per a maniobres de distracció contra els destacaments turcs. Una matinada de maig d'aquell any, un escamot de bizantins van perpetrar una escaramussa entre les files enemigues. Durant la retirada una tropa de geníssers els va vigilar nit i dia. I, resseguint les petges de l'escamot bizantí, van descobrir, semioberta, la vella i mig tapiada *Kerkaporta*. Probablement la cristiandat a l'Orient va fer figa arran d'aquesta badada garrafal. ♦

C-153

VIC LESQUIROL RUPIT SANT ESTEVE D'EN BAS OLOT

93 852 21 58

Sant Joan de Fàbregues, 10 · 08569 · Rupit

WEB: elgenet.com · EMAIL: elgenetrupit@gmail.com

Especialitat en cuina catalana i carns a la brasa

El català, llengua de superdotats

ANDREU GONZÁLEZ

El millor de tot és que tots els europeus fem servir el rus o l'alemany com a *lingua franca* domèstica i que, per a moure'ns pel món, fem servir el xinès mandarí.

Si parles català, cal que ho sàpigues: parles un idioma de superdotats. Tal com sona. Les persones que el parlen —potser tu et trobes en aquest club selecte— tenen un quocient intel·lectual estratosfèric. Això, si més no, és el que es desprèn de les objeccions que plantegen molts alumnes de català que no el parlen a casa: el català és molt difícil. Es veu que té pronom obligatoris (tipus *hi* o *en*) i paraules molt rares, diferents del castellà. Una possibilitat seria que simplement es queixessin perquè és la llengua que estan estudiant en aquell moment o hi tinguessin en contra alguna objecció ideològica, algun prejudici. És una possibilitat. Però una altra possibilitat més plausible és que el català sigui objectivament una llengua enrevessada, plena de paranys, caòtica, infernal.

Examinem-ho amb més deteniment, amb una lògica habitual. Per què hi ha llengües que es parlen més? Doncs, perquè són més fàcils. Per exemple, el caste-

llà. Però, si obrim el focus, descobrirem altres llengües tan fàcils o més que l'espanyol o castellà. Per exemple, el xinès mandarí. Si el xinès no fos fàcil, no el parlarien prop de 1.000 milions de persones, fet que la col·loca al capdamunt de la llista de llengües simples. Una altra llengua molt senzilla és l'anglès. Que té dotze vocals i el català només vuit? Que està farcit de *phrasal verbs* que som incapaços de memoritzar? Ja. Però té tants parlants que segur que és ben senzilla. Quant a l'àrab, també és una llengua molt fàcil (només té tres vocals) i l'hindi-urdú també és en aquest frec a frec per la primacia pel que fa a simplicitat. Aquestes dues darreres s'escriuen amb l'alif, però qui diu que l'alfabet àrab és més difícil que els verbs irregulars que recull el Xuriguera? Ho diré d'una altra manera: qui manté que el castellà és el paradigma de la senzillesa sobre la base que té molts parlants, ha d'estar disposat a admetre que s'hi equiparen en senzillesa el xinès, l'anglès, l'àrab i l'hindustànic. Per això tenen una mà de parlants.

En realitat, no cal voltar la Seca i la Meca per a trobar llengües més fàcils que el català. A Europa n'hi ha que no

solament són més fàcils que «lo pus bell catalanesc», sinó que àdhuc són més fàcils que el castellà i per això les parla més gent. A Europa, com és ben sabut, les llengües amb més parlants nadius són el rus (100 milions), l'alemany (100), l'anglès (61), el francès (60) i l'italià (58). Això vol dir, sens dubte, que són el doble o el triple més fàcils que el castellà (39 milions) i que el català (9,4).

Així que siguem pràctics i tirem pel dret. Fem-nos la vida fàcil i simplifiquem: el millor és que tots els europeus fem servir el rus o l'alemany com a *lingua franca* domèstica i que, per a moure'ns pel món, fem servir el xinès mandarí. Estic convençut que aquesta assenyada proposta trobarà molts adeptes. També, i en primer lloc, entre els monolingües castellans, que hi veuran una forma d'enriquir-se i adquirir coneixements de llengües força senzilles (tenen molts parlants). De passada, s'estalviaran l'esforç d'aprendre aquest altre idioma tan enrevessat, ple de paranys, caòtic i infernal que és el català. Una llengua ben allunyada del castellà, tan difícil, apta únicament per a uns pocs superdotats. ♦

PLAERS D'AMETLLA

Trias Galetes - Biscuits SA

Ctra. de Sils, 36

17430 Santa Coloma de Farners

Tel. 972 84 12 13

www.trias.cat

L'ensenyament de la llengua

PERE GRAU

Ara que la societat catalana va plena d'idees i de projectes de com volem que sigui el nou Estat català que tants desitgem, crec que no es pot deixar de banda un tema primordial per a la personalitat nacional de la nostra terra: l'ensenyament del català als infants. No vull pas posar-me a criticar el sistema actual. Als meus vuitanta-cinc anys i fora del país des de fa més de mig segle, seria absurd que ho fes, més que més que les referències que en tinc són més que bones. Allò que voldria subratllar aquí és que la dèria de fer-ho tot millor quan vingui el «moment zero» no ens faci posar en perill aquelles coses que ja funcionen bé. I aquest perill tant pot venir de noves «modes» pedagògiques com de l'enlluernament de voler imitar mètodes d'aquest nord europeu tan prestigiós, que no sempre compleixen allò que prometen.

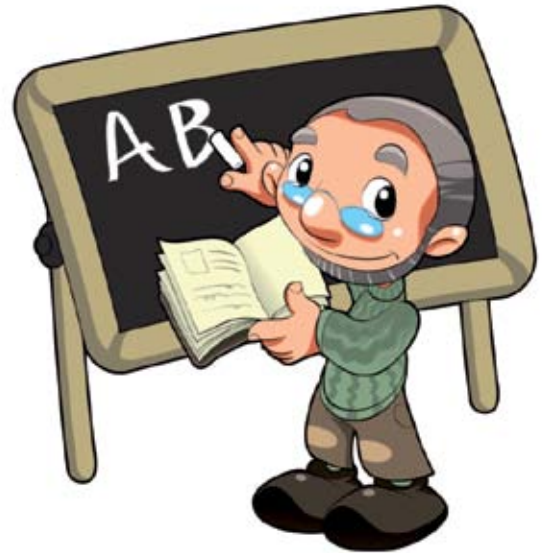
Ara mateix a Alemanya (aquest país on des de lluny tot sembla tan perfecte) els pedagogs més *progres* han aconseguit d'engegar en alguns dels estats alemanys un parell d'experiments que prego a tots els déus de l'Olimp que li siguin estalviats a Catalunya. El primer i més greu és voler estalviar als nens (pobrissons) un esforç massa gran en els tres primers anys d'escola, i per a aconseguir-ho no se'ls ha ocorregut altra cosa que, en aquests primers anys, es prescindixi de cotilles ortogràfiques i que les criatures escriguin les paraules basant-se en el seu so. Llavors, quan ja s'han acostumat a escriure, i a partir del quart any d'escola (i quan ja han agafat els mals costums que tant costen de perdre) a poc a poc fer-los entrar en els misteris de l'ortografia i de la llengua normativa. Jo, que no em crec més llest ni més ruc que moltíssima altra gent, trobo que qualsevol amb dos dits de front hauria de comprendre com és d'imbècil aquest sistema.

Els resultats han estat investigats per un estudi del Ministeri d'Educa-

ció de l'estat de Mecklenburg, un dels pocs «privilegiats» a qui ha caigut aquesta rifa (els altres són Berlín, Bremen i Brandenburg), en unes proves fetes amb una participació de 10.000 alumnes. Les xifres no són gens afalagadores per als «reformadors». Dels alumnes de tercer any, un 37,4 % no arriba als mínims exigits pels plans educatius. Un 25,9 % arriba als mínims, però no a la mitjana exigida. Això vol dir que més de la meitat no està en condicions de passar a les classes de quart any. Una tercera part dels alumnes no estan ni en condicions de llegir un text d'una manera relativament fluida ni de copsar-ne el sentit. Això ve també del fet que en els plans educatius per a les escoles bàsiques en aquests estats l'ortografia i les normes gramaticals més corrents hi tenen un paper molt secundari. A Mecklenburg, cada mestre pot decidir quin mètode usa per a ensenyar a escriure els seus alumnes. De dictats ja no se'n fan (són massa antiquats?).

La tendència a mirar-se les criatures com a delicades flors de «mira'm i no em toquis», per no caure en mètodes rígids i brutals d'altres èpoques, ha fet caure els educadors en la trampa de no exigir gairebé cap esforç dels seus alumnes. Els resultats són que fins i tot molts que acaben el batxillerat no estan en condicions de fer un estudi universitari, i que moltes empreses que agafarien a mans besades nou jovent com a aprenents de l'ofici corresponent no els poden contractar perquè no saben ni llegir correctament.

I ara imaginem que a Catalunya s'introduïssin aquests galdosos models. A casa nostra, la llengua és un element essencial de la nostra identitat nacional i històrica. Perdre gradualment la capacitat de llegir la nostra literatura i la nostra història faria caure en el ridí-

cul tots els esforços d'aquells que s'han sacrificat per «salvar-nos els mots». Negligir la capacitat mental de les noves generacions per a comprendre i aplicar allò que llegeixen seria malbaratar l'atot econòmic més gran que tenim: la capacitat de treball de la nostra gent en els sectors més avançats de l'economia mundial.

L'altre punt no és tan greu, però per a mi és tan incompreensible com el primer. Aquí el país pioner ha estat Finlàndia, però a Alemanya ja troba imitadors. Es tracta d'ensenyar a les criatures des del primer moment a escriure només amb ordinador i a prescindir completament de l'escriptura manual, i en el «millor» dels casos, si s'escriu manualment fer-ho només amb majúscules i prescindir de l'escriptura cursiva. És allò de la dita de la nostra terra que l'escriure ens fa perdre el llegir.

Amics lectors de LLENGUA NACIONAL: qualsevol intent d'introduir aquestes «modernitats» a casa nostra haurà de trobar la resistència massiva i pública de tots els qui estimem la nostra llengua. O, per dir-ho emprant el mètode d'aquests «educadors», si ans bolan duná gat par llebra als em danviá a frachir asparecs! Kè san cragut? ♦

Català sóc de dúctil territori

ANDREU SALOM I MIR

Sempre he sabut que sóc català. En la infantesa ho sabia d'una manera inconscient, no gens tangible ni palpable, sinó més aviat mitjançant una mena de pòsit que traspua l'epidermis i que emergeix segurament dels gens. Res fora d'això, com no fos la mateixa parla, no em permetia de descobrir la meua pàtria primera i única, ni l'entorn familiar, ni l'escola, aleshores encara franquista, ni el medi social (en una Palma desarrelada regida per mossos, gones i botifarres), ni el polític (amarats com estam d'una colonització espanyola etnocida). Infant inquiet, però, gratant en el nucli dels progenitors, catalanoparlants de procedència catalinera, amb arrels santanyineres-campaneres i banyalbuferines-valldemossines, s'hi acabaria confegint un inici de descobriment del meu origen nacional. Els meus eren aquells que parlaven com jo, que em deien *bon dia!*, o *tenga!*, i per això mateix m'identificava tot d'una amb aquella gent de l'altra banda de la mar que xerraven un mallorquí molt semblant al nostre, i que la mare, que havia tingut un padrí que havia viscut, de petit, a Palamós, al Baix Empordà, em deia que era català. Ella tenia el bon gust de sintonitzar, en aquella televisió dels anys seixanta i setanta, els espais teatrals en català que emetia la televisió espanyola en desconnexió per a Catalunya i Balears. Aquí ja vaig començar a rumiar les beceroles de la meua identitat: aquella gent que sortia per la televisió parlaven com nosaltres els mallorquins, llevat d'algunes poques paraules i de l'accent una mica diferent. Intuïa, també, que aquells veïnadets forasters que em queien tan bé, no eren, tanmateix, del meu redol, no eren dels nostres. I sí que ho eren, en canvi, uns veïns valencians que, malgrat llur entonació particular, veia que parlaven també en el nostre llenguatge.

El germen, la llavor de la catalanitat, hi era, i va germinar en acabar l'institut, també totalment castellanocèntric, i començar magisteri. Vaig descobrir

aleshores, amb els nous temps polítics, a finals de la dècada dels setanta, alguns programes de ràdio que m'obriren els ulls. Record, per exemple, el programa de Ràdio Popular *Mallorca al vent*, conduït per Miquel A. Riera, on vaig descobrir, i sentir, per primera vegada, Lluís Llach, Raimon, Maria del Mar Bonet, Ovidi Montllor, Quico Pi de la Serra, UC... Vaig saber el que era la Nova Cançó i la reivindicació del català com a llengua de cultura. Un altre programa de Ràdio Popular que m'entusiasmà (en aquella època era la ràdio que emetia més minuts en llengua catalana) era el de l'escenificació radiofònica de les Rondalles Mallorquines contades i adaptades pel gran filòleg, i extraordinari divulgador cultural, Francesc de B. Moll. Els primers inicis gramaticals en la llengua de Ramon Llull també els vaig fer gràcies a les emissions que la ràdio esmentada feia de les classes de gramàtica i ortografia catalanes que impartia el filòleg eivissenc Isidor Marí.

A magisteri vaig continuar amb la recuperació conscient de les meves arrels, de la qual cosa no foren aliens els mestres Biel Majoral i Antoni Artigues. Fou en aquest temps quan encetí amistat amb na Daniela Grau, mestra i activista cultural nordcatalana, concretament d'Elna, que em va acabar de convèncer que l'única possibilitat per a la nostra supervivència col·lectiva era la independència. Alguns anys després, quan vaig fer la llicenciatura de filologia catalana, m'endinsí en l'estudi de la nostra llengua i dels escriptors clàssics catalans. Ja podia dir que tenia uns fonaments suficients de l'espai nacional, cultural i lingüístic català, que el franquisme i el post-franquisme m'havien furtat. I encara ara continuo igual, col·laborant sempre allà on puc i em demanen en activitats i tasques relacionades amb la nostra recuperació lingüística i nacional, perquè a nivell col·lectiu, a la nostra illa, sabem prou bé que aquest camí serà molt llarg, molt dur i ple de dificultats immenses. ◆

**PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA**

**Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04**

**Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56**

La pressió lingüística de l'Estat espanyol sobre les empreses catalanes

ABEL CARRETERO ERNESTO / JOSEP VIDAL ARRÁEZ

La política lingüística¹ és una de les disciplines que probablement gaudeixen d'un nombre més alt d'estudis i de referències a casa nostra. Per contra, els estudis que tracten la implantació de les polítiques lingüístiques sobre la realitat sociolingüística imperant en la nostra societat són més aviat escassos. La causa d'aquest desequilibri és la complexitat que presenta aquest àmbit d'estudi, ja que en molts casos les polítiques lingüístiques de la majoria d'estats es vehiculen a través de lleis i altres textos amb implicacions legals.

La llengua és un dels objectes en què la legislació, dintre l'àmbit socioeconòmic i empresarial, incideix més a l'hora d'establir obligacions —deures, per fer una analogia amb el terme que s'usa per a referir-se als ciutadans—. Si tenim en compte aquesta complexitat abans alludida —sumada a l'alta freqüència de canvis i actualitzacions legislatives— i el fet que, en molts països —entre ells Espanya—, la matèria lingüística afecta d'una manera transversal diverses competències, cal ser conscients que la llengua esdevé un factor fonamental per a les polítiques orquestrades pels estats.

En el cas de països plurilingües com Espanya, on hi ha una llengua oficial única i diverses llengües cooficials en algunes comunitats concretes, quina és la gestió lingüística que es fa per tal de legislar d'una manera efectiva en el territori? Totes les llengües reben el mateix tracte? Existeixen les mateixes obligacions per a les empreses quant a l'ús de les diferents llengües? I, més concretament, a Catalunya, on hi ha una sola llengua pròpia i oficial

ahora, quines obligacions legals hi ha envers el català i el castellà?

Aquestes són les preguntes que intenta respondre un estudi publicat per la Plataforma per la Llengua —i elaborat pels signants d'aquest article— el mes de març passat. L'informe² mostra el desequilibri —en data de desembre del 2014— de la legislació lingüística a l'Estat espanyol pel que fa a les obligacions que tenen les empreses catalanes d'utilitzar el català i el castellà. L'estudi se centra tant en la normativa aprovada pel poder legislatiu espanyol com en l'establerta per la Generalitat o el Parlament de Catalunya. Val a dir que tan sols hem considerat les disposicions que legislen d'una manera explí-

cita sobre una de les dues llengües oficials a Catalunya.³

Els resultats més destacables que hem obtingut són, principalment, dos. En primer lloc, constatem un fort desequilibri entre el nombre de disposicions vigents que obliguen a l'ús del castellà i les que afecten l'ús del català. En aquest sentit, la diferència en termes numèrics és prou significativa: de les 364 disposicions que hem detectat que tenen alguna afectació lingüística, un total de 340 estableixen l'obligació de fer ús del castellà (93,41%) i tan sols 24 ho fan per al català (6,59%).

En segon lloc, com a apunt de tipus qualitatiu, hem observat que les lleis catalanes se centren molt més en la protecció dels drets dels consumidors de rebre la informació bàsica en català —com la retolació, les factures, els tiquets, etc.—, mentre que les lleis castelles abasten àmbits molt més amplis que inclouen tot el procés de comercialització dels productes —com, per exemple, l'etiquetatge, les traduccions al castellà dels productes importats de l'estranger, les relacions amb l'Administració, etc.

De tot plegat n'extraïem una reflexió final, però no per això menys important: mentre que Espanya malda, insistentment i conscientment, perquè la presència del castellà en les empreses privades de Catalunya sigui una realitat inqüestionable i homogènia, el Govern català no pot aspirar a fer realitat les mateixes intencions, i és per això que se centra en la protecció dels drets lingüístics dels ciutadans, que són, en definitiva, els principals beneficiaris de les accions legislatives d'un govern. ◆

Mentre que Espanya malda, insistentment i conscientment, perquè la presència del castellà en les empreses privades de Catalunya sigui una realitat inqüestionable i homogènia, el Govern català no pot aspirar a fer realitat les mateixes intencions.

1. Entesa en doble sentit: ens referim tant al conjunt d'accions encaminades a influir sobre l'actitud de les persones envers la llengua com a totes les mesures de caire polític pensades amb la intenció de legislar sobre temes lingüístics.

2. El podeu llegir en l'enllaç següent: <http://www.plataforma-llengua.cat/que-fem/noticies/2798/denunciem-la-desmesurada-imposicio-del-castella-que-pateixen-les-empreses-a-catalunya>

3. La metodologia que hem seguit per a fer la cerca de les diferents disposicions ha pres com a punt de referència els portals web del BOE i del DOGC, per al castellà i el català, respectivament.

Català, llengua nacional (I)

CARLES CASTELLANOS

El procés de normalització lingüística del català es troba en aquests moments en una situació d'estancament i de confusió. Després de més de deu anys de mobilitzacions i de debats ha quedat en evidència, entre sectors importants de la població sensibilitzada per la situació actual i el futur de la llengua, quins són els factors essencials per a la seva normalització.

Només serà possible assolir un ús normalitzat del català si la llengua es fa necessària en tots els àmbits d'ús fonamentals: en la vida política i social, en la vida econòmica i comercial, i en l'espectacle i el lleure...

Els obstacles del regionalisme

En aquestes condicions, si el procés lingüístic no avança cap a la plena normalització és pels obstacles que es deriven de la política lingüística dels governs autonòmics; i no tan sols de la política lingüística sinó també de la ideologia que la sosté, *una ideologia essencialment regionalista*. La ideologia regionalista oficial és justament el brou de cultiu en què es desenvolupen tot un conjunt de subproductes ideològics contraris a la plena normalització de la llengua catalana.

Un d'aquests subproductes ideològics del regionalisme, més coneguts i instal·lats, és la *ideologia bilingüista* que inspira l'essència de la política lingüística de la Generalitat de Catalunya i que és a la base de tota la legislació lingüística autonòmica. La ideologia bilingüista conté en l'essència mateixa dels seus posicionaments *la impossibilitat d'arribar a la plena normalització lingüística*, és a dir, la impossibilitat de situar la llengua catalana com a llengua fonamental de relació social dins l'àrea lingüística que li és pròpia.

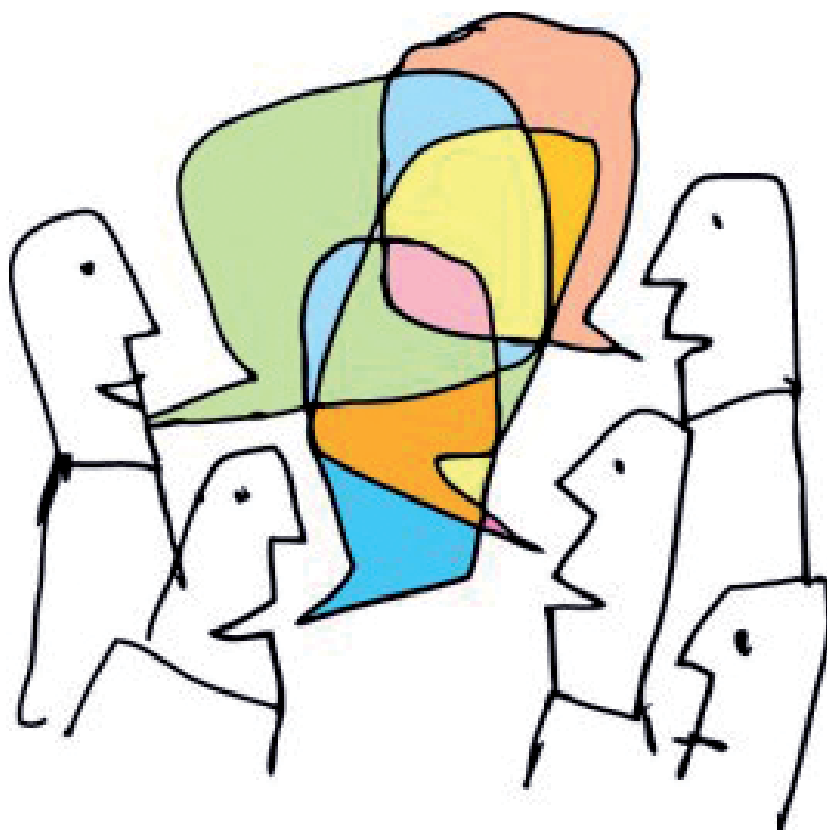
Una altra tendència del regionalisme encara en vigència entre alguns sectors més vinculats a l'aparell central de l'Estat espanyol, i de característiques més

obertament espanyolistes, és la de tipus *lerrouxista*, fomentada d'una manera intermitent per líders representatius del PSOE a Catalunya. Tot el que avança cap a la normalització és interpretat, segons aquesta tendència, com una agressió a la població no-catalanoparlant. En les seves declaracions, aquests líders espanyolistes únicament defensen la llengua espanyola —oblidant tota la resta de llengües dels immigrants—, la qual cosa revela d'una manera escandalosa el veritable objectiu pro-estatal de les seves argumentacions.

Amb aquesta ideologia lerrouxista també es pretén d'impedir qualsevol avenç sensible de la normalització.

Hi ha moltes altres manifestacions del regionalisme espanyolista dins el conflicte lingüístic en què es troba inserit el procés de normalització de la llengua catalana; ens limitarem, però, a afegir-hi l'expressió més recent i que ha centrat els darrers debats: la proposta d'*espanyolització i de regionalització del model de llengua*. Aquesta tendència posseeix diverses gradacions que van des de l'espanyolització més descarada i esperpèntica del blaverisme valencià fins al regionalisme fragmentat i espanyolitzant, promogut per persones amb responsabilitat en l'assessorament lingüístic del País Valencià i del Principat. El pretext

amb què es volen justificar aquestes posicions retrògrades dins el procés de normalització de la llengua catalana és l'aproximació a la llengua parlada. Aquest subterfugi és utilitzat per a donar pas a castellanismes inadmissibles i per a prohibir tota expressió de la llengua catalana que no sigui estrictament del parlar de la pròpia capital regional. La unitat de la llengua és obstruïda en la comunicació quotidiana, i el model de llengua és empès cap a la patuesització, tal com ja ha estat assenyalat en els debats que hi ha hagut entorn del tema.

Tot plegat posa damunt la taula una situació lingüística força complexa, en la qual cap estament oficial no sols no traça cap directriu clara de normalització, sinó que es dona cobertura ideològica a tota una colla d'entrebancs regionalistes, com els que hem apuntat, que s'oposen des de diverses posicions i actituds a l'avenç del procés normalitzador.

Llengua nacional contra llengua regional

Aquest panorama que hem descrit breument ens mostra quin és (o ha d'ésser)

l'eix central de la lluita per la llengua. Allò que sintetitza les contradiccions fonamentals que afloren avui dia en el conflicte lingüístic és la confrontació entre *el concepte de llengua nacional*, al qual aspiren totes les voluntats realment normalitzadores (les quals es troben en general fora dels cercles de poder), i *el concepte de llengua regional*, darrere el qual s'atrinxeren els diferents sectors responsables de la política lingüística vigent i oposats a l'avenç de la normalització.

Deixant de banda formulacions en què la caracterització de llengua «nacional» ha esdevingut formalista (com el que representa el cas irlandès), podem dir que d'una manera general una llengua esdevé *llengua nacional* quan és la llengua general de relació social dins el conjunt de la nació.

La línia d'acció que es basa en aquest concepte s'orienta, doncs, ara cap a la plena normalització social de la llengua catalana, i abastant *la totalitat del territori nacional*. Normalització lingüística voldrà dir, per als qui lluitem perquè el català sigui la llengua nacional dels Països Catalans, avançar en el procés de catalanització. Aquesta és una obvietat que no caldria repetir si no hi hagués per part de l'enemic un esforç tan gran per estancar el procés de normalització.

Convé recordar, doncs, que aquest procés de normalització no és una abstracció sinó que té lloc en unes condicions ben determinades que fan que avui i ací normalització sigui equivalent a catalanització; i més encara, que el procés de catalanització lingüística sigui un dels eixos fonamentals de nacionalització.

Aquestes són unes premisses que, encara que prou sabudes, cal no cansar-se de repetir i de recordar.

El caràcter nacional d'una llengua s'ha de reflectir, doncs, tant en el seu ús social generalitzat com en la normativa, que ha d'ésser alhora universal, autocentrada i cohesionadora dins l'àrea lingüística pròpia. En aquest sentit, podem observar fàcilment que les diferents posicions partidàries de l'estancament regionalista de la llengua catalana s'oposen o bé a la plenitud de l'ús social (bilingüisme, lerrouxisme...) o bé defensen normatives espanyolitzadores i fragmentadores.

La contradicció *llengua nacional / llengua regional* concentra, per tant, tal com apuntàvem, els trets essencials del conflicte en el moment actual.

Oficialitat, model de llengua i ús social

Que aquesta contradicció entre llengua nacional i llengua regional hagi passat a un primer pla revela la *necessitat de politització* amb què es troba la lluita per la llengua. Això vol dir que els moviments de lluita per la llengua que s'articulen en aquests moments han d'ésser diferents dels de fa vint anys: han d'ésser més clars políticament i més definits ideològicament.

Més clars políticament en el sentit de formular d'una manera més oberta els *objectius polítics i la relació entre ells*.

Tenir una definició ideològica més gran voldrà dir anar més enllà de la lluita ideològica en defensa de l'ús de la llengua i entrar en aspectes que anteriorment semblaven indiscutits i indiscutibles, com és la qüestió del *model de llengua* a defensar.

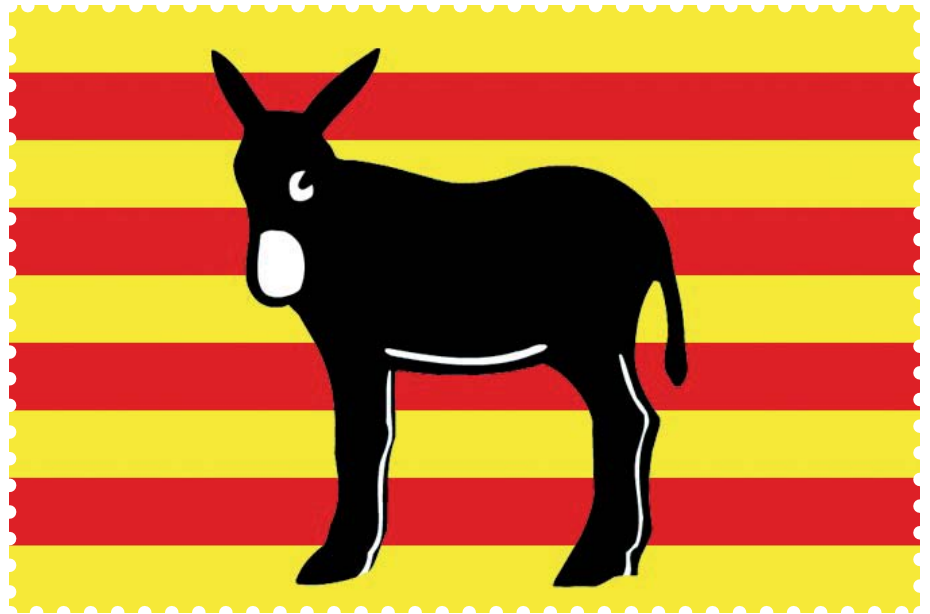
La complexitat de la situació actual ens impedeix de llançar batalles aïllades, perquè els diferents factors estan relacionats entre ells. Així, per exemple, és un objectiu important i adequat al moment actual la reivindicació del

«català única llengua oficial», perquè fixa una fita clara per a aconseguir fer que el català sigui una llengua necessària socialment. Però, perquè aquesta reivindicació pugui ser plenament efectiva i no sigui aïllada políticament com a marginal o discriminadora, cal que el moviment de lluita per la llengua la situï al costat de l'explicació de l'ús social del català necessari en els diferents àmbits, i també situant adequadament el moviment de lluita per la llengua en relació al moviment independentista (o en relació amb l'objectiu de la independència política). També el model de llengua ha de ser explicat en funció dels problemes amb què es troba l'ús social quotidià de la llengua catalana perquè les propostes trobin el màxim d'eficàcia i de viabilitat.

Sobre els objectius polítics

¿Ha d'ésser independentista el moviment pel «català, llengua nacional»? És evident que els objectius de normalització lingüística estan cada dia més vinculats a la conquesta de la Independència. Els exemples històrics ens mostren que només han tingut lloc processos clars de normalització quan s'ha aconseguit un marc estatal propi capaç de regular amb plena potestat la política lingüística en el si de la nació. Totes les federacions o confederacions formalment igualitàries s'acaben decantant d'una manera sensible vers una desigualtat real (el predomini de l'alemany a Suïssa i del francès a Bèlgica són ben evidents, malgrat una legislació oficial força avançada si la comparem amb la d'altres estats europeus). En el nostre cas de submissió a dos estats fortament imperialistes, la necessitat d'independència encara és més palesa. L'única igualtat real és la que situa en un mateix nivell totes les nacions, sense estructures de subordinació. Aquesta és una argumentació que cal anar fent perquè és la realitat, pel que fa als objectius polítics a aconseguir tenint en compte la consideració estricta d'objectius de normalització lingüística.

Però la lluita per la llengua si tan sols tingués com a única expressió la repetició de la necessitat de la independència política perdria el seu abast

i reduiria les seves possibilitats d'incidència en el pla polític.

La lluita per la llengua, la lluita pel «català llengua nacional» ha de basar la seva incidència política en un programa propi de reivindicacions sociolingüístiques. Cal un *programa de política lingüística* que defineixi els usos socials necessaris en els diferents àmbits com a eix de les mobilitzacions i accions de lluita per la llengua. Aquest programa ha de permetre anar avançant mentre els objectius polítics generals no s'hagin encara aconseguit. I, d'altra banda, el fet de posseir una política lingüística ben definida, ha de fer que la conquesta del poder polític pugui representar l'avanç definitiu en la normalització lingüística, superant possibles errors com els del cas irlandès, on el poder polític propi no ha estat capaç d'encetar un procés de normalització lingüística.

Pel que fa, doncs, al tractament polític de la lluita per la llengua, podem resumir els següents principis d'un moviment «per la llengua nacional»:

- a) Cal elaborar un *programa de normalització lingüística* que defineixi els usos lingüístics necessaris en els diferents àmbits. Aquest programa ha de ser l'eix de les argumentacions i reivindicacions.
- b) Cal reivindicar com a objectiu general de política lingüística l'*oficialitat única del català*, únic marc polí-

tico-jurídic que pot permetre un procés de normalització de la llengua catalana.

- c) Cal recordar que el marc polític definit per la *Independència* és l'exemple més clar de tractament igualitari i normalitzador. És per això que avui tots els moviments de lluita per la llengua que s'insereixin en el nostre país, sense que s'hagin de confondre amb el moviment polític independentista, s'han de moure en unes posicions clarament *filoindependentistes*. ♦

Reproduïm aquest article aparegut a **LLENGUA NACIONAL 7-8**, pp. 22-26, juliol de l'any 1992.

Encara que l'hem de situar en el context en què es va publicar inicialment, considerem molt adequada la seva reproducció perquè els problemes que s'hi denuncien no han desaparegut sinó que encara persisteixen i encara amb més gravetat.

Confederar-se amb Espanya?

MARCEL FITÉ

L'avi llegia el diari, assegut tranquil·lament en un banc, un matí de núvols fugissers i sol intermitent de la primavera de maig.

—Bon dia, senyor Vallmitjana! —el saludà una jove d'ulls grossos i mirada clara que passava per allà, probablement una veïna del carrer.

—Bon dia, Clàudia! Has llegit *La Vanguardia*? —contestà l'avi, mostrant-li el diari que llegia.

—No, però sé de què parla.

—Ah, sí?

—Sí. Es refereix a l'enquesta, oi? A aquesta enquesta que diu que Convergència i Esquerra ja no sumen majoria absoluta...

—Com ho saps?

—La ràdio i la televisió s'encarreguen prou d'ampliar la notícia. En aquest país tothom diu que no s'ha de fer cas de les enquestes, però quan en surt una que qüestiona el sobiranisme surten altaveus pertot arreu.

—És normal. La independència és una quimera que no sabem on ens duria...

—Continua aferrat al seu somni federalista?

El senyor Vallmitjana és un federalista convençut.

—Tota la meua vida he predicat el federalisme. Al partit on militava, a l'associació de veïns, a l'institut on feia classe...

—Això està molt bé. Però ara lluitar pel federalisme no té cap sentit. Això sí que és una quimera.

—Per quin motiu? Perquè «allà» no hi ha federalistes? Això és un tòpic que encara no s'ha demostrat. No tothom és del PP, a Espanya!

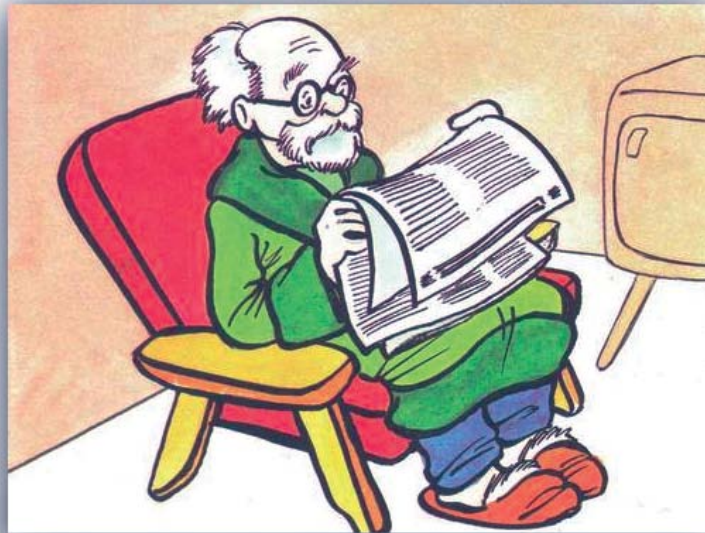
—No és tan sols per això. Federar-se és com casar-se: cal ser lliure per a fer-ho.

—¿Federar-se és com casar-se, dius? —se sorprèn el senyor Vallmitjana.

—Sí. Vostè no es pot casar si ja està casat. Primer s'hauria de separar. Després podria tornar-se a casar. Fins i tot amb la seva antiga parella. No crec, però, que ningú es torni a casar amb la seva anterior parella si aquesta és un maltractador.

—Tu sempre tan radical.

—Radical?

—Sí. No et diré que, en el passat, no hi hagi hagut moments d'un cert dramatisme en relacions de Catalunya amb Espanya, però des del retorn de la democràcia, tot i els problemes que ara ens posa el PP, la situació ha canviat força.

—No em faci riure, senyor Vallmitjana. Ha canviat en les formes. Però no pas en el fons.

—Bé. Doncs ja és molt.

—No s'ho cregui. Emparats en les seves lleis i en el fet que Espanya ara és un estat poc o molt «democràtic», continuen minant els nostres fonaments nacionals, potser amb més eficàcia que en èpoques passades.

—Em sembla que exageres.

—Vol dir? Li semblen poc els atacs contra la immersió lingüística o contra la llengua al País Valencià i a les Illes? Li sembla poc el dèficit fiscal que pateixen aquests dos territoris i el Principat? ¿I la desconexió de TV3, Catalunya Ràdio (i fins i tot del Canal 9) al País Valencià? I les sancions contra Acció Cultural? ¿I el dictamen del Tribunal Constitucional contra l'Estatut català, aprovat al Parlament i al «Congreso»? ¿I la negativa a permetre que tinguem seleccions esportives, contràriament al que passa a la Gran Bretanya, que no és ni tan sols federalista? I les inversions en infraestructures de l'Estat a Catalunya? I...?

Quan la Clàudia ha acabat el seu memorial, el senyor Vallmitjana se l'ha mirada desconcertat. No ha dit res. Ha tancat *La Vanguardia*, se l'ha posada sota l'aixella i ha començat a caminar, capficat.

—Necessito estirar les cames —ha deixat anar, finalment. ♦

ROCAFORT

Modelisme

Trens

Cotxes

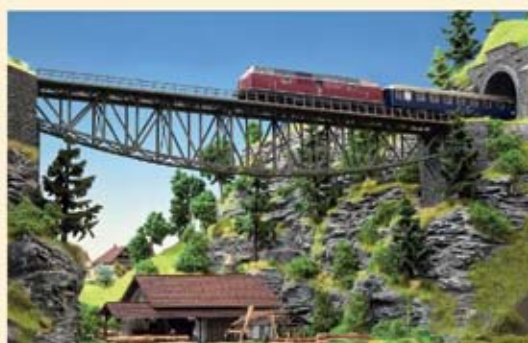
Ràdio Control

Slot

Especialistes en:

Gran Vía Corts Catalanes, 436
08015 Barcelona
93 425 25 50 / 93 424 82 02
www.rocafort.com

Vaixells

Avions

Cases de Nines

Puzzles

Llengua Nacional

DADES PERSONALS

Nom	Cognoms	DNI
Adreça		
Codi postal	Població	Comarca
Telèfon		Adreça electrònica

Subscripció a la revista trimestral LLENGUA NACIONAL pel període d'un any, prorrogable, si no hi ha ordre en contra, en la modalitat de:

- 50 € = soci protector
 35 € = soci numerari
 25 € = subscriptor regular

FORMES DE PAGAMENT

ingrés directe (preferent): 2013 0088 69 0200522492 (Caixa de Catalunya)

banc: Entitat | | | | Oficina | | | | Control | | Núm. compte | | | | | | | | | |

Adreceu aquesta butlleta a: Associació Llengua Nacional / Bústia postal 24057 / 08080 Barcelona

O bé doneu-nos les dades per telèfon: 93 456 88 79, o per a/e: llengua@llenguanacional.cat, o bé feu la subscripció anant a: www.llenguanacional.cat

Magnanimitat lingüística

PERE ORTÍ

El concepte «magnanimitat lingüística» podria ser entès com una disposició de l'individu a ser condescendent a admetre errors gramaticals, i potser més concretament manlleus d'altres llengües, o bé podria ser interpretat com l'indole de la mateixa llengua, que és d'amplitud i de riquesa, la qual l'individu assimila i practica. Creuria que la primera interpretació és més acceptada pel públic que no sap de què va ser correctes; per tant, pot ser més demagògica i satisfer el menfotisme lingüístic que impera, i, per això mateix, és ben perillosa.

Dic això perquè en el butlletí que treu diàriament el senyor Eugeni S. Reig, de València, un col·laborador es mostrava favorable a admetre, o a fer valdre en l'ús quotidià de la llengua, el castellanisme *putxero*, per tan entranyable i històric entre els valencians. Bé, no hi tindríem res a dir —els valencians del nord, vull dir els catalans, i diria que tampoc els mallorquins i el andorrans—, que de lluny estant ho considerariem un acudit estrany, però mirem de ser comprensius i vigilem que no ens n'alarmem. Ens falta aquell sabor específic, aquell gust inventat tant per la paraula, com, més, pel producte d'aquest *putxero*, *tertium quid* que pot fer desbarrar d'una manera trista el profà. La cosa s'atansa a la magnanimitat lingüística. Ens recorda la riquesa dels dialectes catalans, tot i que sentint al·lèrgia innegable a la paraula no hi podríem pas fer més. Aquests dies llegeixo *El tramvia groc*, de Joan E. Mira, valencià de soca-rel. El seu llibre és una joia per a andorrans, mallorquins, valencians i catalans, per la magnanimitat en el llenguatge, per la riquesa dialectal; fa una abundor de lèxic que dona bo de reconèixer, com és ara la paraula **dacsa**, que vol dir *panís*, i l'altra **borumballa**, que vol dir *encenall*. El fet és, al capdavant, que som més rics que no ens pensem.

O bé llegiu *Ses rondaiies mallorquines*, d'En Jordi des Racó, i veureu quina riquesa de llenguatge de la llengua catalana. Allò és una mina, que va

de bracet amb l'interès de fons de ses contaies, escrites amb tanta d'uiera i amb tanta de traça canònica pes mossèn Antoni Maria Alcover. De nen i de noi hi passava unes estones, llegint-les, que poques vegades es retroben en la vida. La impressió que em fa, tot plegat, és que aquest tresor avui és cosa del passat i negligit, pèrdua irreparable d'un dels encisos de l'Illa de la Calma.

Ara bé, ¿com diríem *putxero* en un català acceptable per a tots els habitants dels Països Catalans? Em creuria que el contingut, allò que s'hi cou, ha de ser una cosa així com l'olla barrejada, on s'enfilen *tutti quanti*. I si no, com carn d'olla, o escudella, que remanoi si n'és, de bona, puix que hi podeu trobar tots els gustos de la llista dels recaptés més repicats. És clar, un plat casolà al qual s'agafa afinat, per un contingut amb què hom es fa amic des de la infantesa, i el nom original s'encasta en el gust, en el sentiment i en l'opinió, per a esdevenir, finalment, intocable; que vol dir que estem ben poc disposats a canviar-lo i, encara més poc, a suprimir-lo, tot i que el nom no fa la cosa.

Això que dic es palpa anant pel món. El *putxero*, a Hondures, per exemple, fóra l'equivalent a 'una olla que s'emplena d'elements que pots averar de l'arbre de vora la borda o del marge d'un trosset més enllà, combinats amb altres elements dels que pasturen pel rodal de la casa'. Hi van trossos de iuca, uns quants més de patata, un parell de plàtans verds —ei, no un parell de bananes verdes!—, que també n'hi poden anar, però no com a «plàtans», quatre rodanxes de panotxa, és a dir, de dacsa madura, dues fulles de coriandre, dos trossos de vedella, com més greixosos millor, dues cuixes de pollastre i uns quants fragments de costella de porc. Digueu-me, un plat fàcil, generós i barat, suscitat tot de l'esfera casolana. Els hondurenys, d'aquest plat en diuen *sancochado* o *sancocho*, i no els llevés aquest nom. Els colombians en diuen *asopado* i ben segur que el nom

no fa la cosa, ans la fa l'enumeració que hem fet i la seva circumstància, però no els llevés aquest nom.

En canvi, aquí, on em trobo ara, als Estats Units de l'Amèrica del Nord, viuen mancats de totes aquestes glòries. En la seva *naïveness* introvertida no tenen temps de pensar en coses tan altes i útils a la vida. La civilització mecanitzada els xucla i absorbeix i no tenen temps ni repòs per a veure per quin vessant milloren la mena de manduca que estilen, diríem que migrada i bon tros penitent. Amb raó diu Josep Pla que «els Estats Units no són un país civilitzat, perquè no tenen una cuina nacional». Alta filosofia. Els plats suculents que et presenten a taula són de clara importació europea, un *Irish Stew*, un estofat irlandès, que ves, encara Déu n'hi dó —pel dinar del dia d'Acció de Gràcies eixamplen una mica el cor i paren més bé la taula, però no arriben a fer-ne un gra massa—. Els americans no saben res dels potents combinats del *putxero* o de l'olla barrejada, ni tan sols del *sancocho* —i si els el possessis davant, potser s'ho mirarien com un invent de mentalitats tèrboles i un acudit depauperat d'indigents del tercer món—. La cosa va així. També són partidaris de la pizza, un altre element d'importació i que tampoc no té encuny nacional. Aquí sí que el nom no els importa un rave respecte a un recapte que tampoc no és cap glòria culinària, no és una glòria ètnica. No han tingut mai davant l'opinió dels ulls, per exemple, i més poc encara davant la del nas i la del paladar, un cóc de recapte de l'Urgell, que de segur que, si el tastaven tan sols un cop, amollarien aquestes angúnies turmentoses que aguanten.

Sembla, doncs, que la teoria és que cal ser tolerant i comprensiu amb els noms culinàries. I no caure mai en la gosadia d'imposar una correcció sense haver experimentat abans els encants estomacals que pateix un estómac proveït d'acord amb una tradició decididament sàvia. Els encants d'un estómac proveït com Déu mana. ♦

Els noms populars de les dunes

CARLES DOMINGO

De ben segur que actualment qualsevol persona mínimament escolaritzada sap què són les dunes: aquelles muntanyoles de sorra dels deserts que el vent incessantment va desfent i refent, traslladant-ne els granets un poc tan sols cada cop més enllà. El que ja no sap tothom, però, és que a casa nostra també en tenim, de dunes, i no solament en algun indret especial de la costa, com és ara el delta de l'Ebre, ans gairebé arreu del litoral quan aquest és prou sorrenc i hi fa prou vent (i, fins i tot, com veurem, ben terra endins, lluny de la mar). Bé, ara ben bé, ja no; tanmateix no fa pas tant que sí que n'hi havia hagut.

Des de l'estany de Leucata, al Rosselló, fins a la desembocadura del Segura, a Guardamar i, així mateix, al litoral baleàric s'arreglera un seguit intermitent d'indrets on encara en podem trobar o podem deduir per la toponímia que n'hi havia hagut.

No cal dir que la desaparició en tants llocs d'aquesta formació peculiar del relleu costaner no és més que una conseqüència de l'ocupació massiva per al lleure turístic de pràcticament tota la costa. Les dunes són unes estructures en si fràgils i entre nosaltres no és pas que gaudeixin o hagin gaudit de gaire prestigi, d'una condició més aviat migrada com solen ser, amb alguna excepció, les dunes autòctones. Per tant, han estat fàcilment eliminables quan s'ha volgut posar a punt per a l'especulació urbanística el terreny que ocupen.

No és pas que aparegui en el llenguatge genuí de les contrades on hi ha dunes, aquest mateix terme per a anomenar-les; no manquen, però, paraules o expressions de la llengua popular de l'indret que hi equivalen. Perquè *duna* no és cap mot que pertanyi al lèxic patrimonial de la llengua, és a dir, que hi hagi arribat en l'etapa primigènica de la seva formació. És, podríem dir,

Dunes vives del Fangar (al delta de l'Ebre)

FOTO: ERNEST COSTA

un mot savi, en realitat un manlleu del neerlandès **duin, dûnen**, fet a través de la forma **dune**, que adoptà el terme en francès. En el català és enregistrat per primer cop al segle XVII, en el *Diccionari Lacavalleria* (1696).

La parla del poble no disposa d'un únic mot per a anomenar les dunes. En realitat, gairebé cada contrada les coneix amb un nom diferent, amb una paraula que d'altra banda no sol ser específica. El nom que se'ls dona acostuma a ser el mateix que en aquell lloc es reserva per a anomenar elevacions menors del relleu. Així, per exemple, a les Pitiüses, on les eminències menors, fins i tot les sotaiguades, això és, les prominències del sòl submarí, són anomenades *pujols*, no és estrany que rebin també aquest apellatiu aqueixos bonys minsos del relleu que a casa nostra són les dunes.

Semblantment deu ocórrer a Mallorca amb el mot *munt*. *Munt*, que Coromines comenta haver sentit en el parlar de la gent de mar per a anomenar també les eminències del relleu submarí, és, segons esmenta el *Diccionari*

de geologia, un terme que hi pot ser així mateix sinònim de *duna*.

Es troba també en aquest cas, en la variant *tussal*, el mot *tossal* en quant anomena eminències menors. Hi pararem atenció, però més endavant, perquè és el nom que reben les nostres dunes més conspícues, les dunes de Guardamar.

Sinònims de *duna* de la família de *mont-munt*

Tanmateix, la major part dels sinònims populars de *duna* pertanyen a la família de *mont-munt*. De fet, són els termes amb què la llengua del poble anomena (o anomenava) més pertot les dunes. Hi ha el diminutiu *mont-tell* o *mutell* de les goles de l'Ebre, hi ha l'híbrid *montinya* del Rosselló, i hi ha sobretot un terme com *muntanyar*, que trobem a la costa del Camp de Tarragona, al litoral valencià des del nord de l'Horta fins a Xàbia (Marina Alta) i encara, també, a Menorca.

En els indrets on *muntanyar* es té per *duna* no sembla que hi hagi cap

mot més popular que també ho faci. No passa, però, això a Menorca, segons el *Diccionari de geologia*, que hi situa alhora la variant *mntanyàs*. Amb tot, creiem que aquest altre mot per a *duna* no deu ser sinó la forma del plural de *mntanyar*, en què la terminació *às* en la pronúncia d'aquesta paraula amagaria la *r* de l'acabament *ars* del plural. En realitat, veure-hi el sufix *-às* donaria al mot un valor augmentatiu imprecident. Tinguem en compte —repetim— que en general les nostres dunes no deixen de ser unes eminències del terreny ben minses.

Els Muntanyans

FOTO: INTERNET

Amb tot això entenem *mntanyar* com un derivat format per afixació del sufix *-ar* a *mntanya*, amb la qual cosa tindríem un terme amb sentit col·lectiu. Ben lògic, altrament, per a les dunes autòctones, atès que per la seva escassa tossa poden passar desapercibudes o que hom no hi vegi res d'especial, sinó tan sols un munt de sorra, més que més si es presenten soles. En canvi, sí que cridarà l'atenció una presència plural, amb què és fàcil que es trobi adient de donar un nom específic al lloc. Puix que més que una duna n'és rellevant el conjunt, el *dunar*: un espai sorrenc sense allisar, tot cobert d'unes mntanyoles com repetides, fetes per l'arena que hi ha pertot arreu.

El plural d'aquest mot, *mntanyars*, ha estat objecte d'algun altre tractament dialectal, a més del susdit de Menorca. Hi ha també, per exemple, el que presenta el topònim *els Muntanyans*, que és el nom que té l'espai de costa entre Torredembarra i Creixells; i així mateix el mot *mntanyasos* que Coromines reporta de Sueca. La primera variant

no és sinó el resultat de l'emudiment usual de la *r* final en mots polisíl·labs en el català del Principat, que ha provocat en *mntanyar* (pronunciat «mntanyà») un plural analògic en *-ns*, això és, aquests *mntanyans*. I en el cas suecà, el mateix Coromines ens comenta que és tan sols una excepció aparent; creu que es tracta d'una «alteració metaplasmàtica» de *mntanyars* per reducció de *-rs* i substitució per *-sos*.

Designacions connotatives de les dunes

Parlem ara de les designacions connotatives de les dunes, és a dir, de les designacions que ja en donen una certa idea.

Pot sorprendre que es recorri al derivat d'un mot com *mntanya*, tingut per tothom com el terme bàsic per a anomenar una elevació notable del terreny, per a designar les dunes. Fora que en aquest cas *mntanya* es comporti més aviat com un sinònim de *mnt*, en el sentit de pilot o

aplec¹: un amuntegament sense coherència d'una gran quantitat d'una determinada cosa —en aquesta ocasió, dels granets de sorra—, alçat de terra no pas més d'uns quants metres.

Doncs d'acord amb aquest valor analògic de *mntanya* com a *mnt*, i *mnt* com a acumulació incoherent d'una determinada matèria, tenim el sintagma *mntanya d'arena*, amb

1. El *Diccionari de geologia* entra el mot *piló* com un altre sinònim popular de *duna*, si bé hi posa un interrogant, i el localitza a Menorca. El *Diccionari manual de la llengua catalana*, entre els significats que dona a *piló*, esmenta el següent: «Conjunt compacte d'alguna cosa», una accepció que coincideix amb una de les que posseïx la paraula *mnt*. En aquest valor, doncs, *mnt* i *piló* són sinònims. I és aquesta sinonímia el que ha permès que tant l'un com l'altre mot s'hagin fet servir —sembla— per a denominar les dunes.

En si, la definició de *piló* suara esmentada és prou acceptable per a caracteritzar la duna; és, però, insuficient. Caldria, en primer lloc, que digués que aquesta «alguna cosa» pot ésser la sorra. En realitat, no hem vist en cap dels reculls lexicogràfics consultats (llevat, és clar, del *Diccionari de geologia*) que hi consti en aquesta accepció la paraula *piló*.

el qual, si més no, a Tamarit de Llitera s'anomenen el que no deuen ser sinó unes dunes continentals (això és, dunes de terra ferma, sense cap relació amb les que es fan a la costa). Unes dunes constituïdes —suposem— amb els materials gredosos, per tant, «secs i solts», i en part arenosos, que hi ha a la contrada. Uns materials, certament, que són fàcils de mobilitzar si hi bufa un vent fort i constant; posem per cas, el cerç o vent del nord-est.

Val a dir que el significat del mot *mnt* ampliat fins a incloure-hi el de *duna*, que hem esmentat com a propi del lèxic mallorquí (i també, eventualment, de Xàbia, afegim), funciona d'una manera més explícita aclarint que és d'arena aquest munt. Una locució *mnt d'arena*, per a *duna*, de la qual no es prescindeix pas sempre per a fer-hi referència en l'ús de Mallorca.

Aquest aclariment d'arena el trobem també en l'expressió popular de duna recollida a Eivissa: *bony d'arena*. Ací, però, el nucli del sintagma deixa fora de dubtes que es refereix a una protuberància menor del relleu del terreny. Hi és especificat d'una manera menys ambigua la mena de forma del microrelleu a què hom es refereix: *bony* com a apellatiu genèric de 'cim de forma arrodonida' se sol reservar per a elevacions menors (llevat de les contrades ponentines del Pirineu suprem).

Com a nota curiosa esmentem que a la zona de dunes, immediata a l'albufera de València i en espais limítrofs, la tira deprimida, més aviat ampla i allargada, que queda entremig de dues dunes rep el nom de *mallada*. Un mot que creïem pertànyer en exclusiva al món de la ramaderia, però que veïem que al País Valencià anomena també els indrets de reunió i descans de les raberes (això és, ramats), sinònim del mot *pleta* del Principat, i doncs igualment formant part del lèxic *dunar*, és a dir, del vocabulari que ha originat aquesta forma peculiar del relleu que és la duna. Podria ser, però, que s'hi fes, en aquests espais intradunars, que són fàcilment inundables, alguna mena d'herbei bo per al bestiar oví, i això portés els pastors a menar-hi la ramera.

Les montinyes

Dediquem unes poques ratlles a l'híbrid *montinya* (o *muntinya*), el nom rossellonès de la duna. Aclarim en primer lloc que la síl·laba tònica d'aquest mot és la segona, no la darrera; és un mot pla i no agut com erròniament el transcriu el *Diccionari de geologia*. Segons Coromines, no es tracta de cap galleguisme ni tampoc d'un mossarabisme, dues coses ben improbables essent com és un terme únicament rossellonès, i es decanta a pensar més aviat en un encreuament entre *monticle* i *muntyanya*, el qual seria el responsable del seu aspecte quelcom peculiar.

El terme el va recollir en el tros de costa que va de la punta sud de l'estany de Leucata fins a Sant Cebrià, al sud-est de Perpinyà, prop, d'Elna. A més dels punts esmentats anomena aquestes localitats: el Barcarès, Clairà i Pià.

Els muntells

Passem ara a dir alguna cosa de *munzell*, l'únic sinònim de *duna* propi de la llengua popular que consignen els diccionaris de referència.

Munzell és un mot del delta de l'Ebre. *Els muntells de tramuntana* a què feren referència els informadors de la zona als lexicògrafs del *Diccionari de geologia* no eren altre que unes dunes. Cal dir, però, que el vocable ja havia estat enregistrat en un recull solvent de mots de la llengua viva: en el segon suplement de la GEC publicat l'any 1989, i cal dir que ja apareix en la primera edició del DIEC, de l'any 1995, per bé que sense avisar que no és una paraula d'ús general, com sí que fa la GEC, que introdueix el mot precedit de la marca *reg*, és a dir, advertint del seu àmbit parcial d'ús.

Munzell o *montell*? Aquest terme deriva de *munz* o de *mont*? L'esment més antic que n'hem vist és de l'any 1927 i es troba en la referència que hi fa Coromines en l'*Onomasticon*. Explica que, segons una comunicació que li va fer arribar el tortosí Bellpuyg, hi ha «un paratge de les Goles de l'Ebre prop de l'illa de Buda» anomenat *los Montells*, un paratge que deu correspondre al del poble o caseria oficialment conegut ara per *els Muntells*. Però que encara apa-

El restabliment dels conreus comportà que els muntells fossin arrasats

reix grafiat amb *o* i fins i tot amb l'article *los* en un mapa de l'Editorial Alpina, el *Mapa topogràfic de Catalunya*, suposem dels anys seixanta del segle passat².

Altrament, l'*Atlas topogràfic de Catalunya*, en la primera edició de l'any 1995, arran d'aquest poble (que ja hi figura en la forma escrita actual) situa una partida que consigna amb el nom de *la Montellada*, una grafia, tanmateix, que és esmenada a *munzellada* en les edicions posteriors d'aquest atlas, en haver-se incorporat el terme *munzell*, tal qual, en el DIEC, com ja hem dit. I és així com apareix en totes les publicacions posteriors que consignen aquest derivat de *munzell*.

El dialecte tortosí, com sabem, no fa excepció en la pronúncia en *o* de la *o* àtona, pròpia del català occidental. *Montell-munzell* prové del llatí *monticulus*, 'muntanyeta'. Aleshores, segons la nostra manera de veure, potser el problema radica en la dualitat dialectal entre *mont* i *munz* (amb el doblet consegüent *montanya-muntyanya*), en què la variant *mont*, sense ser la majoritària, es conserva prou viva en zones no pas marginals del domini lingüístic. Així és el cas en el català oriental de les terres dels bisbats de Girona³ i Elna o bé, en el català occidental, que es fluctua, en general entre *o* i *u* en la família de mots originats dels llatí *mons montis*, i encara, algun cop, si coexisteixen les dues variants en el mateix lloc, que hom especialitzi cada una d'elles a ano-

menar una determinada cosa. Si més no, això s'esdevé a l'Alta Ribagorça i també a les valls contigües d'Assua i Fosca, a la riba dreta de la Noguera Pallaresa. *Montanya* hi ha generat dos diminutius, *montanyó* i *montanyeta*, el significat dels quals dona nom tan sols a determinats verals d'una muntanya i no pas a cap muntanyeta que per allí hi hagi⁴.

Al País Valencià aqueixa fluctuació entre *o* i *u* de la *o* àtona dels derivats de *mont/munz* és sobretot, diríem, present cap al nord. En l'*Onomasticon*, ultra el *montell* de l'Ebre, hi són esmentats dos casos més: una partida al terme de Sant Jordi del Maestrat, dita simplement *Montells*, i el *racó de Montell*, d'Alberic, a la Ribera de Xúquer.

En realitat, en aquests dos topònims valencians *montell* deu correspondre a *altell*, és a dir, *pujol*. Cosa que fa pensar que deu ser per aquesta caracterització que el terme pot haver estat aplicat a anomenar per extensió aquests monticles que són generalment les dunes.

Montells que no són dunes

I és que *montell* és bàsicament un diminutiu de *mont*, és a dir, un *pujol*. De fet, amb aquest sentit hi ha tot un seguit de topònims que contenen aquest terme i que anomenen llocs que bé ho són, un

- No porta data, però deu ser d'aquells anys, perquè tots els topònims majors hi figuren amb el nom oficial d'aleshores, és a dir, en castellà.
- Esmentem, per exemple, la muntanya de sobre de Besalú anomenada *el Mont*, al cim del qual hi ha el conegut santuari maríà homònim, on Verdaguier acabà d'escriure el *Canigó*.

4. Amb aquests diminutius de *montanya* s'anomenen sectors de l'Alt Pirineu ponentí considerats especialment aptes per al pasturatge. Zones no gaire rostes dels costers pròxims a la carena, però sense que hi arribin, que són ben herba des i, per tant, bones per a dur-hi a péixer els ramats. Així, per exemple, a la Vall de Bof, el *montanyó de Llacs* o bé, simplement, *la Montanyeta*, al sud-est del *portarró d'Espot* i enclosa entremig d'un tuc, d'un tossal i un coll, tots tres coneguts com de *la Montanyeta*.

Turó d'en Montells (al fons)

pujol, o bé se'n diuen fent referència a un que tinguin molt a prop. Així, posem per cas, el turó, alt de 125 m, anomenat simplement *Montells*, que es troba als afores de Blanes⁵. O bé a l'Alta Cerdanya el *clot de Montell*, a la capçalera de la ribera de Faitú, sota el puig de Dòrria. I encara el pla i la casa de Monteis (amb la *i* per ieisme), a Tavertet (Collsacabra, Osona), nom que deu fer referència al planell amb què culmina el turonet allargassat sota el qual s'arrecera la casa d'aquest nom.

Les dunes de Guardamar

Segurament les dunes més importants que tenim als Països Catalans són les de Guardamar, i ací el nom consuetudinari de la llengua popular encara hi és ben viu. Per als guardamarencs, com ja hem dit, les dunes són *tussals*; això és, *tossals* segons una pronúncia pròpia del català oriental, però que es troba esporàdicament també pel País Valencià quan el terme fa de genèric toponímic i encara en algun lloc fins i tot com a apel·latiu. Coromines esmenta la rodalia de Castelló de la Plana i algunes localitats de la Marina i l'Alacantí com a punts on és amb la pronúncia «tussal» que *tossal* com a genèric es troba en els noms de lloc. Tanmateix, com a

apel·latiu independent tan sols el verifica al poble de Costur, a l'Alcalatén. No esmenta, en canvi, Guardamar, si bé ací és un terme que s'aplica tan sols en la denominació de les dunes. El terme municipal de Guardamar devers migjorn i ponent deixa de ser pla, car hi arriben les darreres formacions muntanyoses del Sistema Bètic; de fet, un conjunt de petits turons el més alt dels quals, el Mont-

FOTO: INTERNET

caio que en diuen, ultrapassa escassament els cent metres; doncs en cap d'ells no hi trobem el genèric *tossal*: o no en duen perquè no cal (això, per exemple, on s'aixeca el castell, anomenat per antonomàsia *el Castell*) o bé el que s'hi empra és el genèric habitual valencià *lloma*: *lloma de la Rabosa*, *lloma de l'Estany*...⁶

nada *platja dels Tussals* fou rebatejada així en els anys noranta del segle passat. Tradicionalment no es coneixia amb aquest nom, sinó com a *platja del Rebollo*, la pertinença de la qual es migpartia entre Elx i Guardamar. Per tal de diferenciar les platges d'ambdós termes municipals els guardamarencs batejaren la part que corresponia al seu terme com a *platja dels Tussals*. Cosa, com diu J.C. Martí, «que mostra la vitalitat d'aquesta denominació pel que fa a les dunes», si més no, per a «guardamarencs de soca-rel».

Advertim que l'alçada dels tussals de Guardamar, essent considerable tractant-se de dunes de casa nostra, és bastant inferior a la que donen les cotes per als pujols bètics que hem esmentat més amunt. El tussal més alt té 35 m, però el Montcaio, que hi és a prop, en té 106, i totes les altres llomes superen els 50.

Els tussals més alts es troben al costat mateix de la part antiga del poble, tant que en llur característic avanç per-

Dunes de Guardamar

FOTO: INTERNET

Com a mostra de la vivor de *tussal* com a apel·latiu de les dunes, Joan Carles Martí ens reporta que l'anome-

sistent amenaçaren de colgar d'arena la població. Amb què, per a evitar-ho, a mitjan segle XIX hom fixà aquestes dunes gairebé urbanes plantant-hi una pineda.

Cal dir que les dunes que donen nom a la *platja dels Tussals* són manifestament més baixes.

5. En el *Nomenclàtor* aquest pujol hi figura com a *turó d'en Montells*, és a dir, havent-se'n perdut el significat orogràfic i considerant que aquest nom era un nom de persona, un antropònim. S'ha de tenir en compte, però, que el DCVB consigna el cognom Monteis (això és, *montells* visibilitzant-ne el ieisme) entre altres llocs, també a Blanes.

6. El *Mapa topogràfic nacional de España* anomena aquestes llomes «montes» i en el cas de la segona que esmentem converteix *estany* en el nom del metall. Amb què el seu nom traduït és «monte del Estaño».

Els tendals (de sorra)

Un terme per a *duna*, si bé translàtic, és *tendal*. Tendal en aquest sentit no és sinó producte de la conversió d'una metàfora popular del significat propi del mot en un altre en què és sinònim de *duna*. Amb el benentès que *tendal* hi és, podríem dir, habilitat per a fer referència, més que a una duna sola, a un camp de dunes, això és, un *dunar*. Pere Coromines, en esmentar els tendals de sorra en *Prometeu*, diu que «produeixen la impressió d'un paisatge lunar, d'onades que s'han entercat» i els defineix com a 'terreny infèrtil si n'hi ha, i ondulat en pendent lleuger'.

En si aquest mot anomena (a més, és clar, d'una tenda de campanya gran) la tela que la forma, o bé d'una manera més precisa el 'tros de tela que mantingut a certa distància de terra, serveix per a fer d'ombra o d'aixopluc'. I Joan Coromines afegeix que en una nau el tendal era el pavelló de solemnitat que hom muntava a la coberta; o més exactament, el cobricel de domasos amb què aquest pavelló es protegia. La inevitable mica de panxa o les bosses que per sobre devia fer la roba estesa damunt l'espai del pavelló, pensem que devien suggerir l'estesa ondulada de la sorra amb què es veu el conjunt de cordons dunars que es formen en certes platges.

De tota manera, *tendal* en el sentit de *duna* sembla ser un terme més aviat local; en tot cas, exclusiu del català oriental o recollit únicament en el seu territori. El DCVB l'enregistra a *Blanes* i J. Coromines el consigna al delta del Llobregat (1932) en el sentit de 'ondulació allargassada de la sorra'. Els episodis de la novel·la *Prometeu* del seu pare en què fa ús d'aquest mot s'esdevenen als sorrals del delta del Llobregat, que descriu també així: «Els tendals de sorra amb la seva calva motejada de panicals... i algun bri de fenal o de jonquet...» (*Prometeu*, XI)⁷.

Si tot s'ha de dir, no sabem si encara ara *tendal* en aquesta accepció és gaire viu enlloc. En realitat, no recollia aquest mot el *Diccionari Fabra* ni tampoc ho fa la GEC. Apareix, si no anem errats, per primer cop en el DIEC, 1ª edició, en el sentit simplement de *duna*, una definició que en la segona edició és esmenada, creiem que encertadament, precisant que el que significa és una 'gran estesa arenosa i ondulada'. És a dir, *tendal*, més que sinònim de *duna*, ho és de *dunar*.

Els madellers (o, potser millor, medalers)

El *Diccionari de geologia* ens aporta també com a nom popular de la duna el terme *maderer*, propi —diu— de la platja de Calafell (Baix Penedès), però que potser podríem fer-lo de tota la costa sorrenca estesa entre Coma-ruga i Cubelles a la desembocadura del riu de Foix⁸. El recull en el llibre *Catalunya des del mar*, de Carlos Barral (1982), i ens informa que és el nom especial «que té en aqueix indret la duna on s'acaba el sorrall de la platja, al límit de la terra consolidada». Es tractaria, doncs, de la darrera duna de la platja, on ja tan sols arriben les ones de tempesta, i que, pel fet que es trobaria en contacte amb l'espai costaner que ja disposa d'una vegetació diguem ben establerta, en aquesta

duna de mica en mica també s'aniria introduint un cert mantell vegetal⁹.

Aquest mot, que no és esmentat en els reculls lexicogràfics catalans habituals —no el recullen ni en el DCVB ni en el DECat, i en l'entrada que hi fa el *Diccionari de geologia* dirigit per Oriol Riba es fa constar que es dubta de la seva idoneïtat catalana—, doncs hem pensat que potser pertany a la mateixa família dels mots *médano* i *médão*, del castellà i del portuguès respectivament, que signifiquen *duna*. Coromines creu que *médano* podria estar per un més antic *médalo*, del qual el mot de la costa penedesenca podria ser —pensem nosaltres— l'equivalent català. Difereixen fonamentalment tan sols per la terminació i l'accent.

L'ètim d'aquest mot hispànic és probablement, segons Coromines mateix, «un hispano-latino *mētulum* sacado de *mētula* 'pequeño mojón' diminutivo de *meta* 'mojón'.» I és possible que en temps pre-literaris *molló* significués també 'límit'. Potser el nom del poble de Molló —afegeix— prové del fet que es troba en el límit entre els comtats de Besalú i Vallespir. En tot cas, si tot això es pogués confirmar, l'enigmàtic mot *maderer* deixaria de ser un terme suposadament espuri. La duna terminal es diria així perquè és la que marca la frontera de terra del dunar.

El poble de Molló, vist des de la pujada a coll d'Ares

FOTO: R. PUIG COROMINES

7. Heus-ne ací una altra citació: «se li va abraçar al coll i agarbonats rossolaren tots dos pel tendal de sorra» (*Prometeu*, XII). Aquesta novel·la, publicada l'any 1934, forma part de la trilogia *Les dites i facècies de l'estrenu filantrop en Tomàs de Bajalta*.

8. Aquestes platges són de les que s'han desvirtuat més amb l'ocupació urbanística. Potser tan sols se'n salva algun mínuscul racó de prop la desembocadura del riu de Foix, entre Cunit i Cubelles.

9. La geomorfologia descriu en un camp de dunes diferències entre elles segons llur posició.

Massís del Montgrí, amb la vall de Santa Caterina i la muntanya d'Ullà, vist des del vessant nord de Montplà

FOTO: VIQUIPÈDIA

Una darrera precisió. Amb tot el que hem dit creiem que la grafia correcta caldria que fos *medaler*, una forma, per altra part, en el català oriental fonèticament idèntica a *madeler*, perquè solament hi hauria hagut un intercanvi en la representació de les dues vocals neutres de la part àtona del mot.

Amb tot, el mot *duna* en la toponímia genuïna

Amb tot això cal tenir en compte que la paraula *duna* sembla haver-se incorporat al lèxic bàsic popular d'alguns llocs; en tot cas, diríem que apareix genuïnament en la toponímia actual d'alguns indrets. Així, certs noms de lloc de la costa de l'Alt Empordà construïts amb *duna* fent de genèric, aquest mot diríem que s'hi troba ben naturalitzat.

Això és observable sobretot en topònims de l'entorn de Montgrí. Així tenim, posem per cas, el veral d'aqueix massís muntanyós anomenat *les Dunes*, que no és sinó la gran depressió central que té aquest relleu i que es diu així perquè és tota ella recoberta de dunes. Aquestes formacions hi han arribat des de l'Escala enfilant-se (en forma de dunes dites escaladores) per un coll que és anomenat *coll de les Dunes*, un dels llocs de pas manifestament aprofitats pel vent per a fer-hi passar la

sorra. No cal dir que tot aquest camp dunar actualment es troba fixat amb una pineda.

N'hi ha fins i tot al vessant meridional del Montgrí. Just al peu del Montplà, mirant cap a llevant, cap a l'Estartit, hi ha el paratge anomenat *les dunes d'en Torroella*. El nom personal determinant el genèric *duna* podria pressuposar que aquest genèric ja forma part del vocabulari comú de tothom.

Cal fer esment també que modernament s'ha fet servir el mot *duna* com a reclam turístic. Això ha comportat posar aquest nom a tota mena d'establiments turístics: càmpings, urbanitzacions, bars, hotels, etc. Però no sols això, probablement. Potser algun nom de lloc ancestral ha estat substituït per un altre en què es pot fer referència al tema més comercial de les dunes. Que la platja que s'estén al nord de Sant Martí d'Empúries es digui *platja de les Dunes*, és sospitos.

Les esteses arenoses

Com a complement d'aquestes notes sobre els noms populars d'aqueixes formacions peculiars que es poden produir en les acumulacions de sorra i que són les dunes, esmentarem termes que es limiten a significar el mer aplec d'arena en un lloc; uns aplecs, però, sense els quals no es podria originar cap duna.

Retraïem, doncs, els mots següents: *sorral*, *arenal*, *sorrera*, *arener*, *arenera*, *areny*, *alfac*... Com podem veure, tots ells menys *alfac*, o deriven de *sorra* o bé de *arena* i, per consegüent, l'àrea d'ús de cadascun està en funció del primitiu que sigui vigent a la zona. I és que *sorra* i *arena* que, com sabem, podríem dir que són sinònims perfectes¹⁰ —i genuïns tots dos—, tanmateix cadascun té el seu propi terreny i n'està gelós; fins i tot, on *arena* és desusat, hi ha qui creu que aquest terme és *acastellanat*, diu Coromines, el qual continua explicant-nos que *sorra*, de fet, és una innovació, que en el significat de *arena* no es documenta fins al segle XVI. La paraula *areny* (que tant podria procedir del català *arena* com ja directament del llatí *arēnēus*) és «mot vell i cabdal, peculiar del català... que ja es troba sovint en formes més o menys llatinitzades, en documents des del segle IX».

Amb tot això tinguem present que *arena* és el mot corrent a les Balears, en el valencià i en el rossellonès i en una gran part del català occidental. *Sorra*, en canvi, es troba tan sols en el català central; però havent-hi desbancat diríem del tot l'ús comú de *arena*, per bé que encara es conserva en la toponímia. Així no és cap raresa trobar en aquesta zona, on *sorra* té l'exclusiva en la llengua oral, noms d'accidents del terreny amb la locució *de les Arenes* especificant-los, una riera o un torrent, posem per cas, anomenats així: *de les Arenes*.

Anàlogament, *sorral* i *arenal* són sinònims totals. Tots dos volen dir el mateix i tan sols això: l'indret d'una acumulació de sorra/arena. En canvi, el mot empordanès *sorrera*, que en principi significa també un lloc on abunda la sorra, per això mateix s'aplica també als indrets d'on se'n pot extreure¹¹. I igual-

10. Amb tot, la pedologia (o ciència del sòl) i la petrografia distingeixen un mot de l'altre. Únicament fan servir el terme *sorra* quan les dimensions dels grans estan entre determinats valors, els corresponents a les fraccions d'arena grossa i arena fina.

11. En l'ATC se'n localitza una, *les sorreres d'en Català*, que situa molt a la vora de l'Escala, dalt d'un pujol. Aquesta sorrera, el «MTN, 297-I, Montgó» la fa baixar del turó i la posa al fons del còrrec (el *còrrec de les Guilles*). Fent referència el determinatiu (*d'en Català*) a un nom de persona, segurament el propietari del lloc o de l'explotació (que el MTN asse-

ment s'esdevé en els derivats correlatius *arenere* i *arenera*.

Un *arenys* és també, en principi, un terreny cobert d'arena (DCVB), la qual en segons quins llocs entenen que pot anar barrejada amb còdols. Així, un arenys és sens dubte un tros del jaç d'un riu o una riera cobert de macs i arena. Si més no, d'aquesta manera és com ho consideren a Girona, a l'Empordà o a Bassella, a l'Alt Urgell, on la ribera Salada aboca les aigües al Segre (o, més ben dit, al pantà de Rialb).

Aquest mot posseeix algunes altres acepcions, secundàries i relacionades més o menys amb la principal, l'àmbit d'ús de les quals és, però, més aviat reduït.

Els alfacs

Diguem finalment alguna cosa sobre el terme *alfac*. *Alfac* és un mot d'origen aràbic, propi de les goles de l'Ebre, on ha donat lloc a un topònim il·lustre, el *port dels Alfacs*, situat davant Sant Carles de la Ràpita, el port des d'on s'havien fet a la mar alguns dels estols reials en les nostres conteses medievals¹².

En el significat d'aquest terme s'hi fan presents tres elements: l'*arena*, l'*embocadura fluvial* i el *port*. Coromines, però, tan sols pren en consideració els dos darrers. Un *alfac*, sembla afirmar, seria fonamentalment aquell port per a les naus que permet la gola per on un gran riu aboca les aigües al mar. Considera que el port dels Alfacs es diu així de l'època en què era per allà que l'Ebre tenia la seva sortida al mar. Obvia (o així fa l'efecte) els sorrals o bancs de sorra que solen formar-se en aquests llocs. En tot cas, no els té en compte com a tret essencial.

Hem observat que en algun dels mapes dels segles XVII i XVIII, bé del

El Principat segons N. de Far (1705). El mapa de P. du Val (1677) en deu ser el model

Principat, bé del País Valencià (amb el delta de l'Ebre figurant-hi també), el mot *alfacs* apareix no solament en el nom del port famós, ans també denominant el contorn vora mar del delta. Un topònim que segurament no convenia ometre perquè corresponia a un accident marí a tenir en compte: el cordó de bancs de sorra que resseguia el perímetre d'aquest litoral. Una ribera que era dibuixada com un aplec d'illes molt juntes¹³ (en què s'havien anat convertint els bancs de sorra). Tinguem en compte que aquests mapes són d'un període en què hi ha un creixement accelerat del delta, amb la inseguretats que això devia comportar per a la navegació en aquella zona.

Els alfacs, barres arenoses d'una costa de terra baixa que es nega fàcilment, que poden amagar rere seu estanys, o més ben dit, albuferes, tenen un bon representant en l'indret anomenat *l'Alfacada*, que es troba a la riba dreta de l'Ebre a tocar de la *gola de Migjorn* (per tant, fent costat a l'*illa de Buda*) i és bàsicament una bassa, maresma o aiguamoll amb un sorral, probablement dunar, davant.

Doncs tenint en compte aquest indret paradigmàtic —que per altra part confirma que no es pot prescindir del component arenós (o entre sorrenc i fangós) en el concepte de *alfac*— potser fóra adient d'afegir a la seva definició, en algun cas, que l'*alfac* és una formació del litoral marí que possibilita l'establiment d'un estany darrere seu. És a

nyala amb el signe convencional de mina a cel obert), sembla més convincent la localització del mapa espanyol.

Altrament podria ser que aquesta indústria extractiva hagués plegat i ara el nom s'hagués convertit en el del turó immediat o, més ben dit, es conegués amb aquest nom, ara encara, l'indret amb també part del seu entorn immediat.

12. Fou el successor del també famós *port Fangós*, cegat per la sorra cap al final del segle XIV i situat més cap al nord, al sud de l'actual *gola de Migjorn*.

13. En algun d'aquests mapes apareix el topònim *illes dels alfacs*.

dir, l'alfac és essencialment un relleu sorrenc en forma de llom, que emergeix a la gola d'un riu o paral·lelament a la costa en platges pròximes i que sovint té un estany o maresma darrere. Lla-vors constitueix un espai que és una barreja de sorral i aiguamoll, amb la colonització consegüent d'aquest darrer per una vegetació peculiar.

Val a dir que el DLC i el DIEC defineixen l'*alfac* simplement com 'un banc d'arena format en l'embocadura d'un riu'. El DCVB ve a dir també el mateix, però no exclou una localització costanera més general (diu que es forma «en la costa o desembocadura d'un riu»); les goles dels rius, doncs, no en tenen l'exclusiva, talment com ho indicava el *Diccionari Labèrnia* de 1836, del qual l'Alcover-Moll aplega aquest mot. ♦

Noms vulgars de les dunes segons el *Diccionari de geologia*

bony d'arena	(Eivissa)
montinya	(Rosselló)
munt	(Mallorca, Xàbia)
muntanya d'arena	(Tamarit de Llitera)
muntanyar, muntanyàs	(Menorca)
muntell	(Delta de l'Ebre)
piló	(Menorca)
pujol	(les Pitiüses)
tendal	(Blanes)
tossal	(Guardamar)
madeler	(Carlos Barral, dubtós)

Bibliografia

- *Atlas topogràfic de Catalunya*, 3ª edició (ATC) 1:50.000, 3 vols., Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 2004.
- BARRAL, Carlos, *Catalunya des del mar*, El Balanci, Ed. 62, Barcelona 2006.
- CASANOVAS HERRERO, Emili, *Toponímia oronímica i repartició semàntica*, Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica, XLIV, 1991.
- COROMINES, Joan, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat), 9 vols., Curial - «la Caixa», Barcelona 1980-2001.
- *Onomasticon Cataloniae* (II-VIII), Curial - «la Caixa», Barcelona 1884-1997.
- COROMINES, Joan, PASCUAL, A., *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, vol. IV, Ed. Gredos, Madrid 2002.
- COROMINES, Pere, *Obres completes* (Prometeu), Biblioteca Perenne, Ed. Selecta, Barcelona 1972.
- *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), d'Alcover i Moll.
- *Diccionari de geologia*, direcció d'Oriol Riba i Arderiu, Institut d'Estudis Catalans - Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona 1997.
- *Diccionari de la llengua catalana*, 2^a ed. DIEC, Ed. 62. - Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2007.
- *Diccionari general de la llengua catalana*, Pompeu Fabra, 6^a ed. (revisat i ampliat per Josep Miracle), A. López Llausàs Ed., Barcelona 1974.
- *Diccionari manual de la llengua catalana* (DMLC), Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona 2009.
- *El Montgó, parc natural* 1:15.000, Ed. Piolet, Barcelona 2012.
- *Gran diccionari 62 de la llengua catalana* (DLC), a cura de Lluís López del Castillo, Ed. 62, 2^a ed., Barcelona 2005.
- *Gran enciclopèdia catalana* (GEC), 16 vols., Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona 1070.
- *Mapa topogràfic de Catalunya* 1:25.000, Parc Natural d'Aiguestortes i Estany de Sant Maurici, Institut Cartogràfic de Catalunya, 1^a ed., Barcelona 1997.
- *Mapa Topográfico de Cataluña* 1:250.000, Ed. Alpina.
- *Mapa Topográfico Nacional de España* 1:25.000, 297-III, L'Estartit; 297-I, Montgó; 914-II, Guardamar de Segura; 914-IV, La Mata.
- *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, 2^a ed., Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2009.
- ORDINAS GARAU, Antoni, *Geografia i toponímia de les Illes Balears*, Ed. Moll, Palma 2001.
- ROSSELLÓ I VERGÉS, Vicenç M., *Cartografia històrica dels Països Catalans*, Universitat de València - Institut d'Estudis Catalans, València 2008.
- *Parc Natural del Delta de l'Ebre* 1:30.000, Ed. Piolet, Barcelona 2008.

Qüestions sobre pronoms febles

JOSEP RUAIX I VINYET

Anteriorment hem publicat diversos estudis sobre pronoms febles (incloent-hi estudis sobre verbs o perífrasis verbals que impliquen pronoms febles) en aquesta mateixa revista. Concretament: «Una combinació de pronoms febles admissible?», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 42 (primavera del 2003), pp. 21-24; «Límits en l'ús dels pronoms febles *en, hi*», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 44 (tardor del 2003), pp. 15-34; «Verbs pronominals abusius i fenomen invers», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 69 (IV trimestre del 2009), pp. 22-32; «Pronom abusiu en perífrasis», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 70 (I trimestre del 2010), pp. 33-36, i «Pronom equivocat en perífrasis», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 71 (II trimestre del 2010), pp. 18-20. Ara publiquem un altre treball sobre pronoms febles excloent els casos ja estudiats abans. Ens basem en una bateria d'exemples recollits a l'atzar de les nostres lectures o de les nostres tasques de correcció de textos i que presenten defectes més o menys clars; també hi incloem dubtes que ens han plantejat deixebles o amics nostres o que nosaltres mateixos ens hem formulat. Els exemples són reals i per això en donem, succintament, la font; ara bé, per no complicar les coses, esmenem alguns altres defectes que tals exemples puguin tenir. Com de costum, primer oferim, entre cometes, l'exemple defectuós i després oferim la solució. Entremig hi solem posar alguna explicació. Tot aquest material el classifiquem de la manera següent: a) Col·locació dels pronoms en perífrasis; b) Pronom sobrer; c) Manca de pronom; d) Pronom(s) equivocat(s); e) Forma col·loquial en lloc de forma culta; f) Pronom feble en lloc de pronom fort; g) Possessiu en lloc de pronom feble; i h) Dubtes. Al final hi ha la clau bibliogràfica.

a) Col·locació dels pronoms en perífrasis

El primer grup d'exemples es refereix a l'ordre de col·locació dels pronoms febles en perífrasis. Sobre això la doctrina gramatical és elàstica¹. En general, diguem que en perífrasis molt usuals es pot fer l'anticipació dels pronoms, mentre que en perífrasis menys usuals val més col·locar cada pronom al costat del verb al qual es refereix. Els tres últims

exemples d'aquest apartat es refereixen a la col·locació dels pronoms febles però també a altres aspectes:

- 1) «D'una banda diu: “Corre!”, i de l'altra no et deixa fer-ho» (Regió 7, 14-12-2002, p. 27; tractant-se d'una perífrasi molt usual [*deixar fer*], els pronoms queden millor junts) > *D'una banda diu: “Corre!”, i de l'altra no t'ho deixa fer.*
- 2) «Àfrica és un continent molt gran i tan complicat i divers com ho pugui ser Europa. Sovint, però, el tendim a simplificar» (d'un original, abans de ser corregit; tractant-se d'una perífrasi menys usual [*tendir + a + infinitiu*], el pronom val més que vagi després del verb a què es refereix) > *Àfrica és un continent molt gran i tan complicat i divers com ho pugui ser Europa. Sovint, però, tendim a simplificar-lo.*
- 3) «El pare em va aconseguir convèncer que m'havia equivocat» (J. Gaarder, *El misteri del solitari*, p. 154; cas semblant a l'anterior) > *El pare va aconseguir convèncer-me (o convence'm) que m'havia equivocat.*
- 4) «No passa res si mengem un ànec amb peres. Bé, sí que passa: que ens podem acabar llepant els dits» (Avui, 27-2-2006, p. 56; com que hi ha dues perífrasis [*poder + acabar + gerundi*], sembla que val més posar el pronom després del verb a què es refereix) > *No passa res si mengem un ànec amb peres. Bé, sí que passa: que podem acabar llepant-nos els dits.*
- 5) «És evident que avui gairebé ja ens podem vantar de tenir a Catalunya quatre o cinc llocs ... una mica presentables a tot aquell que es pren de bona fe el vici d'anar a estiuajar fora de casa seva. No me'ls cal citar, tots els sabem de memòria» (J. Santamaria, *Visions de Catalunya (Catalunya Vella - La Muntanya)*, p. 223; sembla bastant clar que les perífrasis amb *caldre* han de dur els pronoms al costat del verb a què es refereixen) > *És evident que avui gairebé ja ens podem vantar de tenir a Catalunya quatre o cinc llocs ... una mica presentables a tot aquell que es pren de bona fe el vici d'anar a estiuajar fora de casa seva. No em cal citar-los, tots els sabem de memòria.*
- 6) «La llei moral, que es manifesta en la raó, no la cal demostrar: n'hi ha prou de mostrar-la, de fer-ne objecte de l'atenció ...» (Grans fites de l'ètica, p. 161; cas semblant a l'anterior) > *La llei moral, que es manifesta en la raó, no cal demostrar-la: n'hi ha prou de mostrar-la, de fer-ne objecte de l'atenció ...*

1. Recomanem l'article d'Albert Jané titulat «Sobre la col·locació dels pronoms febles», publicat dins LLENGUA NACIONAL, núm. 61 (IV trimestre del 2007). Resumint-lo, explica la doctrina de Fabra segons la gramàtica de 1918 (p. 98), en el sentit que, «si bé en general cal evitar l'atracció que un verb del qual depèn un infinitiu exerceix sobre els pronoms que són complements d'aquest infinitiu, en alguns casos aquesta atracció és perfectament admissible i àdhuc recomanable». Després afegeix que els pronoms febles es poden posar al començament de les perífrasis modals o causatives (les frases formades amb els verbs *voler, poder, deure, gosar, saber, soler, haver de, fer, deixar, veure, sentir*), com també les perífrasis formades amb els verbs *anar i venir* i altres verbs, generalment de moviment (com *baixar, arribar, tornar, començar, acabar, enviar, passar, pujar*).

[Col·locació dels pronoms i també altres aspectes:]

- 7) «En aquest acte crític, desfogament indubtable d'una fallera de crear, jo ni podia ni hi volia participar» (T. Moix, *Onades sobre una roca deserta*, p. 99; tractant-se d'una perífrasi molt usual, el pronom pot anar al davant; però, com que hi ha dos verbs auxiliars, també hi ha d'haver dos pronoms; l'altra solució és posar un sol pronom al final de tota la perífrasi) > *En aquest acte crític, desfogament indubtable d'una fallera de crear, jo ni hi podia ni hi volia participar* o bé *ni podia ni volia participar-hi*.
- 8) «Però el dimoni no havia quedat satisfet del tracte i, per venjar-se del pagès, es va ficar dins la panxa de la filla petita del tsar, la qual es va començar a trobar malament i a queixar-se amb uns ais que trencaven el cor» (A. Jané, *A la vora del temps*, p. 15; noteu que s'anticipa el pronom [es] i, així, hauria d'afectar els dos verbs pronominals de la perífrasi [*trobar-se malament* i *queixar-se*], sense repetir-se al final; podem solucionar l'anomalia de dues maneres: o bé repetint el pronom després de cada verb o bé posant-lo al començament i sense repetir-lo al final) > *Però el dimoni ... la qual va començar a trobar-se malament i a queixar-se amb uns ais que trencaven el cor* (o bé *la qual es va començar a trobar malament i a queixar amb uns ais que trencaven el cor*).
- 9) «Aquest cop l'Eve i en Max ho podien predir, però no pas impedir-ho» (A. Ferney, *La conversa amorosa*, p. 366; cas semblant a l'anterior) > *Aquest cop l'Eve i en Max ho podien predir, però no pas impedir* (o bé *podien predir-ho, però no pas impedir-ho*).

b) Pronom sobrer

El segon grup d'exemples recull casos en què sobra un pronom feble. Donem en cada cas una explicació del defecte:

- 1) «En aquest cas no ens ve d'ell el mal que ens afligeix, però demà prou que ens plaurà d'arrencar-li a aquest ase malvat no sols les parts, sinó el cap i tot» (Apuleu, *L'ase d'or*, p. 164; es tracta d'un datiu pleonàstic anticipat; per a més detalls, vegeu Obs/1, pp. 23-27) > *En aquest cas no ens ve d'ell el mal que ens afligeix, però demà prou que ens plaurà d'arrencar a aquest ase malvat no sols les parts, sinó el cap i tot*.
- 2) «Plantar-li cara a la vida» (Avui, 15-7-2004; cas semblant a l'anterior) > *Plantar cara a la vida*.
- 3) «Sembla que els polítics catalans li han agafat gust a remarcar la seva proximitat als ciutadans» (Avui, 9-8-2006, p. 2; cas semblant als dos anteriors, però amb la diferència que aquest *li* no és un datiu sinó que representa un complement preposicional d'objecte) > *Sembla que els polítics catalans han agafat gust a remarcar la seva proximitat als ciutadans*.
- 4) «Ell va treure un paquet de cigarrets, material molt valorat en temps de guerra, i n'hi va oferir un a la noia» (J. Varela, *Aquell primer de maig*, p. 89; cas semblant als tres anteriors, però amb la diferència que el datiu és representat per la forma *hi*) > *Ell va treure un paquet de cigarrets, material molt valorat en temps de guerra, i en va oferir un a la noia*.
- 5) «El cotxe el faig servir per necessitat, no pas per plaer. Si veiessis el cotxe... jo n'hi dic la burra, perquè el faig servir per a tot» (Regió 7, 1-4-2006, revista, p. 16; barreja de la construcció *dir-li* [incorrecta, en aquest context; cf. Obs/1, p. 22, 2] i *dir-ne*) > *El cotxe el faig servir per necessitat, no pas per plaer. Si veiessis el cotxe... jo en dic la burra, perquè el faig servir per a tot*.
- 6) «Aquesta llei ja està feta, està en vigor i és intocable. N'hi diuen "Constitució"» (Avui, 19-11-2007, p. 3; cas semblant a l'anterior) > *Aquesta llei ja està feta, està en vigor i és intocable. En diuen "Constitució"*.
- 7) «No cal sinó veure la disminució progressiva del català com a llengua de comunicació entre els més joves, malgrat ser-los-el ben ensenyat» (LLENGUA NACIONAL, núm. 38, p. 38; noteu que *el* representa el subjecte d'una oració implícita; concretament, una oració d'infinitiu passiva; per tant, no és representable per cap pronom feble) > *No cal sinó veure la disminució progressiva del català com a llengua de comunicació entre els més joves, malgrat ser-los ben ensenyat*.
- 8) «I, d'altra banda, l'aplicació del nou mètode de lectura a la totalitat dels textos conservats palesava una altra realitat: no totes les inscripcions havien emprat el mateix signari i, cosa encara més important, no totes eren testimonis de la mateixa llengua, com tothom l'havia suposat des de Von Humboldt» (AA. VV., *Els substrats de la llengua catalana: una visió actual*, p. 13; calc del francès) > *I, d'altra banda ... com tothom havia suposat des de Von Humboldt*.
- 9) «A Barcelona hi havia un llibreter de vell que sempre tenia penjat a la porta un paperet que hi deia: "Ara torno"» (J. Solà, *Plantem cara*, p. 115; aquest autor defensa l'ús de *hi* en casos com aquest [com ara en una fe d'errates: «on hi diu tal cosa hi ha de dir tal altra»], ús que, en realitat, és un dialectalisme; en el català central i en la llengua literària tradicional aquest *hi* és pleonàstic i, per tant, s'ha d'eliminar²⁾) > *A Barcelona hi havia un*

2. Per a més detalls sobre aquesta qüestió, vegeu Obs/1, p. 67, nota 58.

Podem ampliar el que s'hi diu, posant més exemples de Pompeu Fabra (trets del llibre *Fabra abans de Fabra. Correspondència amb J. Casas Carbó*, a cura de Lluís Marquet, Vic 2002): Pag. 163. *On diu* «V. § 139» no sé si ha d'esser 139 o 138 (p. 118) / Pag. 252. *On diu* «lat. aqua» ha de dir «lat. aqua» (p. 129) / A la pag. 322, *on diu* fugir ociositat ha de dir fugir a ociositat (p. 136) / *On diu* «...» ha de dir «...» (p. 150) / *Alli aon jo deia*: «Ciertamente los valencianos y mallorquines pretenden salvo raras excepciones no

llibreter de vell que sempre tenia penjat a la porta un paperet que deia: "Ara torno."

- 10) «I ella m'explica que quan havia fet irrupció a l'habitació l'havia interrompuda en un moment en què no es podia interrompre-la» (I. Calvino, *Si una nit d'hivern un viatger*, p. 96; el pronom feble *la* representa, en rigor, el subjecte d'una oració passiva reflexa; per tant, no es pot pronominalitzar; per a més detalls, vegeu Obs/1, p. 72, 1) > *I ella m'explica que quan havia fet irrupció a l'habitació l'havia interrompuda en un moment en què no es podia interrompre* (o *no podia ser interrompuda*).
- 11) «A pla de terra, Déu ens faci la gràcia de la mandra. No ric. Això de viure amb mala bava no és mica bo per a la salut. Furgant-t'ho i furgant-t'ho, acabaríem fets uns llops, amb allò de la dita llatina: *Homo homini lupus*» (Avui, 27-5-2006, p. 22; noteu que l'autor interpreta, erròniament, la *te* final dels gerundis, sensibilitzada, com si fos el pronom feble *te*) > *A pla de terra, Déu ens faci la gràcia de la mandra. No ric. Això de viure amb mala bava no és mica bo per a la salut. Furgant-ho i furgant-ho, acabaríem fets uns llops ...*
- 12) «El noi va dubtar un instant. No s'atrevia a seure en aquell lloc, perquè sabia que si tocava les anemones li sortiria urticària; ja l'hi havia passat més d'una vegada, quan anava a buscar garotes o musclos i en trepitjava alguna sense adonar-se'n» (d'un conte infantil; les dues formes subratllades representen un sol sintagma [un datiu: *a ell*]) > *El noi va dubtar ...; ja li havia passat més d'una vegada ...*
- 13) «Evidentment, Saumell estava content. Això li passava poques vegades, i, quan l'hi passava, la seva alegria era nerviosa, sacsejada, de vegades frenètica, amb una tendència a la mofa d'ell mateix o dels altres» (J. Puig i Ferrer, *Els tres allucinats*, p. 298; cas semblant a l'anterior; erròniament, l'autor interpreta que la forma *l'* representa el subjecte *això*) > *Evidentment, Saumell estava content. Això li passava poques vegades, i, quan li passava, la seva alegria era nerviosa ...*
- 14) «Tot això forma part, més que hom a vegades no gosa pensar-ho i dir-ho, de la identitat catòlica en aquest temps en què Déu sembla a voltes oblidat o esborrat de la memòria comuna» (*Documents d'Església*, 1-5-2010, p. 269, text traduït del francès; els pronoms subratllats són un calc del francès) > *Tot això forma part, més que*

*hom a vegades no gosa pensar i dir, de la identitat catòlica ... / «Ens toca a nosaltres, els catòlics, mesurar aquest context nou, comprenent que ofereix més possibilitats que no ho pensem espontàniament per a l'expressió de la nostra fe» (ibídem, p. 275; cas semblant a l'anterior, però ara la solució és canviar l'estructura comparativa) > *Ens toca a nosaltres, els catòlics, mesurar aquest context nou, comprenent que ofereix més possibilitats del que pensem espontàniament per a l'expressió de la nostra fe.**

- 15) «M'he pres dues aspirines, però no m'hi conec gens. D'ençà de l'operació m'hi he conegut molt» (d'una gramàtica, abans de ser corregida; l'addició del pronom de primera persona és un vulgarisme) > *M'he pres dues aspirines, però no hi conec gens. D'ençà de l'operació hi he conegut molt.*

c) Manca de pronom

Aquest tercer grup d'exemples ve a ser el contrari del grup anterior: ara hi manca un pronom feble, per diverses raons, que anirem explicant en cada cas:

- 1) «És la constatació que no ens podem fiar de les bones pràctiques dels polítics ni de les bones intencions dels ciutadans i, per tant, hem de definir i reglamentar-ho tot» (Avui, 7-5-2013, p. 20; si el pronom *ho* precedís el verb auxiliar [*hem de*], amb un pronom seria suficient; però, si el posposem, l'hem de posposar a tots dos infinitius) > *És la constatació que no ens podem fiar de les bones pràctiques dels polítics ni de les bones intencions dels ciutadans i, per tant, ho hem de definir i reglamentar tot* (o bé *hem de definir-ho i reglamentar-ho tot*).
- 2) «La temptació de la temptació descriu la condició de l'home occidental: àvid d'experimentar i de conèixer-ho tot, impacient per viure apassionadament, perillósament, deixant-se temptar pels dos termes de les alternatives, pel bé i pel mal, com en un joc de seduccions al qual hom es presta segur de la pròpia lucidesa» (C. Gomis, *Emmanuel Lévinas*, p. 177; cas semblant a l'anterior, però ara hi ha una única solució, perquè els infinitius no depenen d'un verb sinó d'un adjectiu [àvid]) > *La temptació de la temptació descriu la condició de l'home occidental: àvid d'experimentar-ho i conèixer-ho tot, impacient per viure apassionadament ...*
- 3) «La categoria d'història de la llengua és notòriament problemàtica, com demostra una bibliografia expressa i com confirma el fet que ens trobem a Girona per parlar-ne» (AA. VV., *Problemes i mètodes de la història de la llengua*, p. 77, text traduït de l'italià; si fos traduït del francès, segur que hi hauria pronom; cf. Obs/1, p. 116, exemple *Així, els adjectius...*; és a dir, el pronom *ho* és convenient perquè quedi clar quin element fa de subjecte i quin element fa de complement directe) > *La categoria d'història de la llengua és notòriament problemàtica,*

hablar el catalán», tu-y has posat: «Ciertamente que ...» (p. 151) / 428. *On diu «platja ...» auria de dir: «platja ...»* (p. 152).

Val la pena que aportem també un exemple de la llengua clàssica: *Enterprete lo senyor rey que là on diu que no pusque ésser demanat quart ni calònia, que de tota calònia de què deja aver pendre, que lexa, axí que se'n pusca fer composició de les parts* (*Furs de València*, a cura de G. Colon i A. Garcia, vol. II, Barcelona 1974, p. 19, text del s. xv; notem que no diu pas «là on hi diu» [o sigui «allà on hi diu»], sinó *là on diu* [o sigui *allà on diu*]).

- com ho demostra una bibliografia expressa i com ho confirma el fet que ens trobem a Girona per parlar-ne.*
- 4) «I és que, tal com demostra el fet que a Barcelona i a Sicília existien escriptors encarregats de divulgar els seus escrits, Arnau de Vilanova tenia aquests anys una clara voluntat de difondre les seves obres» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant a l'anterior) > *I és que, tal com ho demostra el fet que a Barcelona i a Sicília ...*
- 5) «En fi, ja teníem la mà trencada en aquest tipus de detalls. I més que la tindríem, em vaig dir» (M. Asensi, *L'últim Cató*, p. 272, novel·la traduïda del castellà; pèrdua del pronom feble *hi* per influència del castellà; cf. Obs/1, pp. 22-23) > *En fi, ja teníem la mà trencada en aquest tipus de detalls. I més que la hi tindríem, em vaig dir.*
- 6) «Ja toca els nassos que el govern espanyol vinculi la cosa catalana amb la basca, però el que no té cap mena de sentit és que la vinculem nosaltres, els catalans» (*Avui*, 21-2-2006, p. 2; cas semblant a l'anterior) > *Ja toca els nassos que el govern espanyol vinculi la cosa catalana amb la basca, però el que no té cap mena de sentit és que la hi vinculem nosaltres, els catalans.*
- 7) «Com he dit, ZP [Rodríguez Zapatero] no tornarà a tenir els déus tan a prop com els ha tingut durant aquests tres primers mesos de mandat» (*Avui*, 15-6-2004, p. 31, text traduït del castellà; cas semblant als dos anteriors) > *Com he dit ... tan a prop com els hi ha tingut durant aquests tres primers mesos de mandat.*
- 8) «—Si per l'aimia és lo ram, / dau-li d'ortigues, / que si no me'l dau a mi / jo us el pendria—» (Verdaguer, *Idil·lis i cants místics*, ed. Columna, pp. 70-71; com que la forma subratllada representa dos elements [*lo ram* i *per (a) l'aimia*], s'ha d'escriure també amb dos elements) > *—Si per l'aimia és lo ram, / dau-**l'hi** d'ortigues ...*
- 9) «S'han rebolcat per terra i Joan s'ha tret el ganivet i li ha enfonsat al mig del cor» (Sagarra, OC, vol. 16, p. 276; cas semblant a l'anterior) > *S'han rebolcat per terra i Joan s'ha tret el ganivet i **l'hi** ha enfonsat al mig del cor.*
- 10) «He d'aclarir que el nom de Maliku li vaig posar jo més tard, quan vaig saber més coses d'ell» (J. Bellès, *Fabulacions sirianes*, p. 28; cas semblant als dos anteriors) > *He d'aclarir que el nom de Maliku **l'hi** vaig posar jo més tard, quan vaig saber més coses d'ell.*
- 11) «Sempre va dir que aquella classe de filosofia la donava només perquè li havien imposat» (J.M. Jaumà, *José María Valverde, lector de Joan Maragall (I)*, p. 6; cas semblant als tres anteriors) > *Sempre va dir que aquella classe de filosofia la donava només perquè **la hi havien imposada** (o **imposat**).*
- 12) «En Vicenç guardava la pólvora a la seva habitació per por que no li robessin si la deixava a la barraca de la pedrera» (J. L. M. Picanyol, *Històries d'una pensió*, p. 51; cas semblant als quatre anteriors) > *En Vicenç guardava la pólvora a la seva habitació per por que no **la hi** robessin si la deixava a la barraca de la pedrera.*
- 13) «—De tota manera, vostès escriguin-li en la forma més afectuosa que puguin trobar. La carta de vostès li donaré jo mateixa» (J. Puig i Ferrer, *Els tres allucinats*, p. 301; cas semblant als cinc anteriors) > *—De tota manera, vostès escriguin-li en la forma més afectuosa que puguin trobar. La carta de vostès **la hi** donaré jo mateixa.*
- 14) «La tarda del darrer dia, en Nas-de-nou va accedir a fer-nos una demostració dels seus dots artístics. És molt probable que el jove pianista acceptés tocar-nos quelque chose perquè li van demanar la mare i la senyora Piñón amb insistència, i ho fes com a homenatge a elles, a qui el jove no treia els ulls de sobre» (J. Agut, *Rosa de foc*, p. 188; cas semblant als sis anteriors) > *La tarda del darrer dia ... És molt probable que el jove pianista acceptés tocar-nos quelque chose perquè **li ho** (o **l'hi**) van demanar la mare i la senyora Piñón amb insistència ...*
- 15) «En sanitat, voldríem tenir les coses ràpides com els diners que surten d'un caixer automàtic després d'introduir la targeta» (d'un original, abans de ser corregit; novament hi manca el pronom feble *hi* per influència del castellà; cf. Obs/1, pp. 22-23) > *En sanitat, voldríem tenir les coses ràpides com els diners que surten d'un caixer automàtic després d'introduir-**hi** la targeta.*
- 16) «Aquella confusió produïa uns trastorns tals i provocava tantes protestes, que no s'aclaria ningú» (d'una gramàtica, abans de ser corregida; cas semblant a l'anterior) > *Aquella confusió produïa uns trastorns tals i provocava tantes protestes, que no **s'hi aclaria** ningú.*
- 17) «Al llom, cosit i encolat, s'hi enganxa una tira de paper o de gasa per a reforçar la unió, i a baix i a dalt s'introdueixen les capçades, que serveixen només d'ornament» (AA. VV., *Manual d'estil*, 3ª ed., p. 73; aquí la manca del pronom *hi* és influïda pel fet que el verb comença amb *i*: noteu que una mica abans hom diu *s'hi enganxa*) > *Al llom, cosit i encolat, s'hi enganxa una tira de paper o de gasa per a reforçar la unió, i a baix i a dalt **s'hi introdueixen** les capçades, que serveixen només d'ornament.*
- 18) «Us adjuntem informació sobre el congrés “Paisatge, territori i societat” i us preguem que feu la màxima difusió entre els vostres socis» (d'un correu electrònic; pèrdua del pronom feble *en* per influència del castellà; cf. CC/2, p. 124) > *Us adjuntem informació sobre el congrés “Paisatge, territori i societat” i us preguem que **en feu la màxima difusió** entre els vostres socis.*

- 19) «D'això es diu predicar amb l'exemple!» (Avui, 24-12-2005, p. 2; cas semblant a l'anterior) > *D'això se'n diu predicar amb l'exemple!*
- 20) «Quants presumptes empresaris d'esclatant èxit han quedat desemascarats gràcies al futbol... i quants queden encara per desemascarar!» (Avui, 1-3-2006, p. 3; cas semblant als dos anteriors) > *Quants presumptes empresaris d'esclatant èxit han quedat desemascarats gràcies al futbol... i quants en queden encara per desemascarar!*
- 21) «Tanmateix, hem de dir, amb tot el respecte, que el Sr. Maragall no ha guanyat cap elecció, és president perquè els seus opositors han volgut fer-lo» (Avui, 16-7-2005, p. 5; cf. Obs/1, p. 21, 1) > *Tanmateix ... és president perquè els seus opositors han volgut fer-l'en.*
- 22) «La publicitat i l'explotació dels desigs humans no gaire elevats reforcen, en el creient fonamentalista, el convenciment que es troba davant l'arbitrarietat o la manipulació. I, tot sovint, hem de reconèixer que encerta» (J.M. Mardones, *Retorn al sagrat i cristianisme*, p. 111, text traduït del castellà) > *La publicitat ... I, tot sovint, hem de reconèixer que l'encerta* (o bé *ho encerta*).
- 23) «Es refereix en primer lloc, evidentment, a les nombroses fonts de la Serra, de les quals B. Roig inventaria 74 dins el terme de Lluc» (Comunicació Lluc, set.-des. 2005, p. 2; noteu que, com que hi ha tematització a l'esquerra, dins l'oració de relatiu, hi hauria d'haver pleonasme, és a dir, repetir el *de les quals* en forma de pronom feble *en*; cf. CC/2, p. 137) > *Es refereix en primer lloc, evidentment, a les nombroses fonts de la Serra, de les quals B. Roig n'inventaria 74 dins el terme de Lluc*³.
- 3) «Jàfar, en canvi, era com una centella, simpàtic i servicial, però, de l'escola, només l'interessaven els companys» (J. Bellès, *Fabulacions sirianes*, p. 73; actualment el verb *interessar* demana, en general, un complement indirecte; cf. NDA, p. 178) > *Jàfar, en canvi, era com una centella, simpàtic i servicial, però, de l'escola, només li interessaven els companys.* / «Leonard anà directament a Homs, i no li costà gaire de saber tots els detalls de les activitats d'Abdal. El que més l'interessà fou la seva influència en el comerç de dàtils i la bona amistat que tenia amb l'agà» (ibídem, p. 85) > *Leonard ... El que més li interessà fou la seva influència ...* / «Les al·lusions a un gerro trencat l'interessaren especialment i arribà a la conclusió que això era el que hi havia representat a la paret ...» (ibídem, p. 154) > *Les al·lusions a un gerro trencat li interessaren especialment ...*
- 4) «—Però, quan arriba la guerra, Sagarra se'n va comes ajudeu-me. —Perquè s'adona que l'hi va la vida» (*El País*, 26-5-2005, quadern, p. 5; compareu: *A mi m'hi [m' = a mi; hi = en això] va la vida, a tu t'hi [t' = a tu; hi = en això] va la vida, a ell li hi [li = a ell; hi = en això] va la vida*) > —Però ... —Perquè s'adona que **li hi** va la vida.
- 5) «Pel que m'hi (o t'hi, o l'hi) va» (J. Espunyes, *Dites, locucions i frases fetes de Trespunts avall*, p. 137; cas semblant a l'anterior) > *Pel que m'hi (o t'hi, o li hi) va.*

d) Pronom(s) equivocat(s)

En aquest quart grup, el més voluminós, recollim exemples amb un o més pronoms febles equivocats. Anem donant explicacions cas per cas:

- 1) «Contaven que hi havia un ermità que vivia en el desert i que un laic devot seu li proveïa del que necessitava» (d'una traducció del llatí, abans de ser corregida; en català, el pronom subratllat no fa la funció de datiu sinó d'acusatiu i per això ha de revestir la forma *el*) > *Conten que hi havia un ermità que vivia en el desert i que un laic devot seu el proveïa del que necessitava.*
- 2) «Però aquest, esverat pel contratemps inesperat, incapaç de decidir res a causa de la seva llastimosa agitació,
- 3) Podem ampliar el contingut d'aquest apartat c observant les següents equivalències entre castellà i català: *No cojas huevos pequeños. Cógelos grandes* > *No agafis ous petits. Agafa'n de grossos.* / *No tienen* (o *No hay*) *zapatos de color. Sólo los tienen* (o *los hay*) *negros* > *No tienen* (o *No hi ha*) *sabates de color. Només en tienen* (o *Només n'hi ha*) *de negres.*
- 8) «Penses que els templers van ser els propietaris de la Síndone i aquí pots tenir raó, com sembla que la tens en el fet que mossèn Yves ve d'una família antiquíssima d'aristòcrates i templers» (J. Navarro, *La Germandat del Sant Sudari*, p. 406, novel·la traduïda del castellà; calc del castellà; cf. Obs/1, p. 22, 2) > *Penses que els templers van ser els propietaris de la Síndone i aquí pots tenir*

raó, com sembla que **en** tens en el fet que mossèn Yves ve d'una família antiquíssima d'aristòcrates i templers.

- 9) «L'obra, que ara ja podem consultar íntegrament, escrita i concebuda en català, va adreçada bàsicament als parlants de la nostra llengua. Això la fa una peça única en el seu gènere i, no cal dir-ho, extremament valuosa per la contribució que representa a la normalització lingüística del nostre país, que per primera vegada disposa d'una obra tan extensa en llengua pròpia» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant a l'anterior) > *L'obra ... Això **en** fa una peça única en el seu gènere ...*
- 10) «Vivim l'ofici amb passió, i si no tenim feina la busquem» (*El Punt Avui*, 13-9-2011, p. 64; cas semblant als dos anteriors) > *Vivim l'ofici amb passió, i si no tenim feina **en** busquem.*
- 11) «Per tot plegat celebrem la decisió de fer aquesta nova edició del *Diccionari ...*, un antic referent de consulta lingüística, millorat i enriquit ara amb noves aportacions adaptades a les innovacions dels darrers anys, que el fan un diccionari modern i pràctic, necessari en biblioteques, escoles, instituts i universitats ...» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant als tres anteriors) > *Per tot plegat ... que **en** fan un diccionari modern i pràctic ...*
- 12) «Enfront d'aquesta situació molts artistes enarbo-ren la bandera del reciclatge: en un moment en què absolutament tothom fa fotos, alguns artistes s'abstenen de la urgència de fer-les» (*Fotografia catalana contemporània*, p. 70; cas semblant als quatre anteriors) > *Enfront ... alguns artistes s'abstenen de la urgència de fer-**ne**.*
- 13) «—Com va anar a parar a ser la cap de protocol de l'ajuntament? —Amb l'alcalde R. R. vaig ser relacions públiques, i amb C. vaig fer de cap dins els Serveis d'Acció Municipal. Llavors, quan va ser alcalde S. ja vaig passar a ser cap de protocol. Des d'aleshores, les he vist de tots colors. Ets molt a la vora del poder, i coneixes bé les persones» (*Regió 7*, 5-9-2004, p. 12; novament, calc del castellà; cf. Obs/1, p. 22) > —Com va anar ... Des d'aleshores, **n'he vistes** (o **vist**) **de tots colors**. Ets molt a la vora del poder, i coneixes bé les persones.
- 14) «Té l'eloqüència de la venedora d'enciclopèdies i l'humor àcid d'haver-les passades de tots colors» (*Ara*, 15-8-2011; cas semblant a l'anterior) > *Té l'eloqüència de la venedora d'enciclopèdies i l'humor àcid **d'haver-ne passades** (o **passat**) **de tots colors**.*
- 15) «Quan tingué gana, demanà un pa de dàtils a uns vailets que els tenien exposats damunt un carretó; li digueren “té, avi” i li'n donaren un cada un» (J. Bellès, *Fabulacions sirianes*, p. 227; novament, calc del castellà; cf. Obs/1, p. 22) > *Quan tingué gana, demanà un pa de dàtils a uns vailets que **en tenien d'exposats** damunt un carretó ...*
- 16) «Es trobava de gust amb la dona i els fills, li agradava veure el futbol a la tele, llegir el diari cada dia i, molt de tant en tant, anava a un ateneu del barri, on jugava una partida d'escacs si trobava contrincant; si no el trobava tornava a casa de seguida» (J. Corbella, *D'avui a demà*, p. 233; una altra variant de calc del castellà) > *Es trobava ... si no **en trobava cap** tornava a casa de seguida.*
- 17) «Penso que, tal com diu el proverbi, hauria mossegat una torxa, si l'hagués trobat pel camí ...» (d'una traducció de l'anglès, abans de ser corregida; cas semblant a l'anterior) > *Penso que, tal com diu el proverbi, hauria mossegat una torxa, si **n'hagués trobada cap** pel camí.*
- 18) «En les meves novel·les intento explicar les coses com són, sense allisonar, però procuro que els bandarres se les carreguin» (J. Carbó, *Setanta anys...*, p. 31; el modisme és *carregar-se-la*; cf. CC/2, p. 111) > *En les meves novel·les ... però procuro que els bandarres **se la carreguin**.*
- 19) «Ningú no ha planificat que l'estil de vida que portem sigui sostenible per al país, com ningú no sembla haver planificat les obres de l'AVE. Per ara se les carreguen els polítics; però, i els enginyers?» (*Avui*, 22-10-2007, p. 56; cas semblant a l'anterior) > *Ningú ... Per ara **se la carreguen** els polítics; però, i els enginyers?*
- 20) «És clar que els límits es desdibuixen i la mateixa realitat pot ser viscuda personalment com a teatre o com a litúrgia. Ara bé, així com el teatre medieval va néixer de la litúrgia —però diferenciant-s'hi—, també les experiències teatrals de Grotowski, Barba o Brook toquen gairebé el *litúrgic*, però una litúrgia que és sempre els resultat d'una ascési on no hi ha la consciència d'una presència, la relació amb la divinitat» (I. Castel-Branco, *Camins efímers cap a l'etern*, p. 148; el pronom *hi* subratllat representa un complement verbal introduït per la preposició *de* [diferenciant-se de la litúrgia] i, per tant, s'ha de canviar pel pronom *en*) > *És clar ... Ara bé, així com el teatre medieval va néixer de la litúrgia —però diferenciant-se'**n**'—, també les experiències teatrals ...*
- 21) «A aquests escriptors els va caldre fer de recolectors lexicals, de gramàtics intuïtius, de crítics ocasionals i, en última instància, de narradors, poetes o dramaturgs. I ho van fer. Reconèixer-los-hi és un acte de justícia en contra dels despropòsits que hagueren de suportar en vida i de l'oblit o menyspreu en què han estat tinguts d'aleshores ençà» (d'un original, abans de ser corregit; el pronom subratllat representa un complement directe neutre [això] i, per tant, ha de ser *ho*) > *A aquests escriptors ... I ho van fer. Reconèixer-los-**ho** és un acte de justícia ...*

- 22) «En aquest país només tens la garantia que no et posaran ceba en un plat d'un restaurant si anuncies en to dramàtic que li tens al·lèrgia i que si n'ingerissis t'haurien d'ingressar. Amb el tabac és encara pitjor» (*Avui*, 12-10-2005, p. 60; calc del castellà; cf. Obs/1, p. 23, 4) > *En aquest país només tens la garantia que no et posaran ceba en un plat d'un restaurant si anuncies en to dramàtic que hi tens al·lèrgia ...*
- 23) «No fa pas més de set anys, una tarda vaig entrar a una granja per prendre un cafè amb llet. La mestressa era, més o menys, de la meva edat. Jo no li havia parat gaire atenció, però tot d'una va venir i em preguntà, molt educadament, si jo em deia M. M.» (AA. VV., *Sense renunciacions*, p. 64; cas semblant a l'anterior) > *No fa pas més de set anys ... Jo no hi havia parat atenció, però tot d'una va venir i em preguntà ...*
- 24) «Recordem que, quan partim un mot pel guionet que porta, ja no cal que li afegim el guionet que indica partició» (AA. VV., *Manual d'estil*, 3^a ed., p. 146; cas semblant als dos anteriors) > *Recordem que, quan partim un mot pel guionet que porta, ja no cal que hi afegim el guionet que indica partició.*
- 25) «L'objectiu d'aquest capítol no és donar una visió sistemàtica de les preposicions en català, sinó tractar amb detall d'alguns aspectes poc estudiats a fi d'oferir les solucions que els poden correspondre» (AA. VV., *Manual d'estil*, 3^a ed., p. 789; cas semblant als tres anteriors) > *L'objectiu d'aquest capítol no és donar una visió sistemàtica de les preposicions en català, sinó tractar amb detall d'alguns aspectes poc estudiats a fi d'oferir les solucions que hi poden correspondre.*
- 26) «La nostra és una revista que indaga sobre enigmes de la història i intentem donar-los resposta» (J. Navarro, *La Germandat del Sant Sudari*, p. 406, novel·la traduïda del castellà; cas semblant als quatre anteriors) > *La nostra és una revista que indaga sobre enigmes de la història i intentem donar-hi resposta.*
- 27) «Si qui escrivís aquesta frase atribuís a la rata la funció de CD i el volgués emfasitzar, hauria de recórrer a posar-li una coma al darrere» (AA. VV., *Manual d'estil*, 3^a ed., p. 796; cas en què s'ha d'aplicar el que es diu en el CC/2, p. 121: «El pronom feble només substitueix una part del complement...») > *Si qui escrivís aquesta frase atribuís a la rata la funció de CD i el volgués emfasitzar, hauria de recórrer a posar-hi una coma al darrere.*
- 28) «El que em va atreure més l'atenció va ser el pont vell. L'havia passat per sota amb el cotxe, però vist des de dalt era molt més impressionant» (F. Africà, *Rojals*, p. 335; cas semblant a l'anterior) > *El que em va atreure més l'atenció va ser el pont vell. Hi havia passat per sota amb el cotxe, però vist des de dalt era molt més impressionant.*
- 29) «En P. és un autèntic franciscà, que rebutja decididament la violència i tot el que se li assembla» (text d'un programa, nov. 2006; aquí s'ha d'aplicar el que s'explica en el CC/2, p. 113: «D'altra banda, cal saber...») > *En P. és un autèntic franciscà, que rebutja decididament la violència i tot el que s'hi assembla.*
- 30) «Ell, enamorat de la noia, de veure-la passar pel carrer, la visita, amb tot d'excuses inversemblants, per declarar-se-li» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant a l'anterior) > *Ell, enamorat de la noia, de veure-la passar pel carrer, la visita amb tot d'excuses inversemblants, per declarar-s'hi.*
- 31) «La Nuri, quan em sent parlar d'aquesta mena de coses, sobretot quan ha sabut que havia escrit a l'ex-general per oferir-me-li com a ex-capità ...» (J. Sales, *Cartes a Màrius Torres*, pp. 562-563; cas semblant als dos anteriors) > *La Nuri, quan em sent parlar d'aquesta mena de coses, sobretot quan ha sabut que havia escrit a l'ex-general per oferir-m'hi com a ex-capità ...*⁴
- 32) «Des que els fegoners més modernets de França van perpetrar la *nouvelle cuisine*, una cort de doctes del julivert se'ls van afegir intentant teoritzar la pensada» (*Avui*, 28-11-2006, p. 64; cas semblant als tres anteriors) > *Des que els fegoners més modernets de França van perpetrar la nouvelle cuisine, una cort de doctes del julivert s'hi van afegir intentant teoritzar la pensada.*
- 33) «Un cas particular d'això és aquesta amnistia que ara tenim, concedida ahir. Es vol presentar com una amnistia de dret, la que tots els vençuts volíem. Però no l'és» (d'un original, abans de ser corregit; el pronom subratllat representa un terme no determinat [*una amnistia*]; per tant, ha de ser *ho*; cf. CC/2, p. 112, 6) > *Un cas particular ... Però no ho és.*
- 34) «La segona faceta que definia el P. Aldazábal era la seva personalitat com a liturgista; l'era en els seus estudis, l'era en els seus escrits i l'era per a tants com, amb el seu mestratge i els seus consells, va formar en la ciència i la pastoral pròpies de la litúrgia» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant a l'anterior) > *La segona faceta que definia el P. Aldazábal era la seva personalitat com a liturgista; ho era en els seus estudis, ho era*

4. Vegem dos exemples correctes, extrets de Toni Moll Camps, *La noia que sortí del mirall*, Maó 2007, pp. 95 i 142:

—Bé —reprenc—. Em va dir que s'estava a Barcelona, uns quants dies, de pas, i que s'hi sentia una mica perduda. —Que no ho sentiu! I t'ho vas creure? —És clar que sí! **M'hi vaig oferir** com a guia.

[...]

Quan a la vella, apassionada de la lectura, se li emboïraren els ulls, na Pepa s'hi oferí com a lectora.

en els seus escrits i **ho** era per a tants com, amb el seu mestratge i els seus consells, va formar en la ciència i la pastoral pròpies de la litúrgia.

- 35) «Tinc una intuïció que m'espanta. I és aquesta: l'acord d'Artur Mas amb José Luis Rodríguez Zapatero per a aprovar un nou Estatut per a Catalunya, més enllà de les consideracions sobre la seva bondat o no (en les quals ara no vull entrar), pot esdevenir —si ja no l'és— un nou episodi greu que s'afegeixi a la ruptura sentimental que dins el catalanisme polític va representar l'acord de govern tripartit després de les eleccions de novembre del 2003» (Avui, 3-2-2006, p. 22; cas semblant als dos anteriors) > *Tinc ... pot esdevenir —si ja no ho és— un nou episodi greu ...*
- 36) «El que interessa al nostre propòsit d'investigació són dues lliçons d'aquesta experiència fonamental de desenvolupament tecnològic interromput: d'una banda, l'Estat pot ser, i l'ha estat al llarg de la història, a la Xina i altres llocs, una força dirigent d'innovació tecnològica; de l'altra ...» (M. Castells, *L'era de la informació*, vol. I, p. 42; cas semblant als tres anteriors) > *El que interessa ... d'una banda, l'Estat pot ser, i ho ha estat al llarg de la història ...*
- 37) «Després d'organitzar un conflicte allà on no l'hi havia amb l'Estatut, el Partit Popular demana ara “calma” i “prudència” i promet no fer sang amb la sentència» (Avui, 30-6-2010, p. 2; calc del castellà; cf. Obs/1, p. 22, o bé CC/2, p. 124) > *Després d'organitzar un conflicte allà on no n'hi havia amb l'Estatut ...*
- 38) «Moral radicalment autònoma només la hi pot haver allà on hom s'ha posat d'entrada més enllà del bé i del mal ...» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant a l'anterior, però aquí l'ús del pronom partitiu *en* emmena l'ús, al començament de la frase, de la preposició partitiva *de*) > *De moral radicalment autònoma només n'hi pot haver allà on hom s'ha posat d'entrada més enllà del bé i del mal ...*
- 39) «Els telenotícies ens donen motius per a l'esgarripança gairebé cada dia, i tanmateix no la sentim: ens hem acostumat a conviure amb la violència i a ser-ne indiferents, i aquest no és el camí per a erradicar-la⁵ o disminuir-la» (J. Corbella, *D'avui a demà*, p. 230; el pronom subratllat no representa un complement començat per la preposició *de* sinó per la preposició *a*; per tant, ha de ser *hi*) > *Els telenotícies ... ens hem acostumat a conviure amb la violència i a ser-hi indiferents ...*
- 40) «—Salut hi hagi! —va afegir, animós, aquell vell pastor—. Mireu..., rumieu-s'ho i d'aquí a una setmana tornaré a veure què heu decidit» (d'una novel·la, abans de ser

corregida; la forma elidida [s'] ha de ser forma reduïda [s], perquè no equival a la forma *se* sinó a la forma *vos*; cf. CC/2, p. 103) > —Salut hi hagi! —va afegir, animós, aquell vell pastor—. Mireu..., **rumieu's-ho** i d'aquí a una setmana tornaré a veure què heu decidit.

e) Forma col·loquial en lloc de forma culta

En aquest cinquè apartat recollim tres exemples de formes col·loquials de pronoms febles i les canviem per formes cultes:

- 1) «No ho havia pas fet per una preocupació moral ni per cap respecte fetitxista de la santedat del matrimoni. Almenys, bé l'hi semblava» (R. Tasis, *Tres*, p. 418; cas de combinació *l'hi* per *li ho*; cf. CC/2, p. 116: «Noteu també...») > *No ho havia pas fet per una preocupació moral ni per cap respecte fetitxista de la santedat del matrimoni. Almenys, bé li ho semblava.*
- 2) «Una nena egípcia nascuda amb dos caps va ser operada ahir per a separà'ls-hi» (Avui, 21-2-2005, p. 30; aquest cas afecta també la terminació del verb; cf. CC/2, p. 172, 4) > *Una nena egípcia nascuda amb dos caps va ser operada ahir per a separar-los-hi.*
- 3) «Pepeta, portant-li el gec i ajudant-l'hi a posar» (acotació dins Sagarra, OC 19, p. 477; cas curiós de combinació *l'hi* col·loquial, no estudiat per les gramàtiques, en què la forma *l'* representa el complement directe de l'infinitiu [*posar-se el gec*], però amb elisió del pronom reflexiu [*se*] per analogia amb el que es fa en les perífrasis factitives o causatives [cf. el nostre article «Pronom abusiu en perífrasis», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 70, I trimestre del 2009, pp. 33-36], i la forma *hi* representa el complement directe del gerundi [*ajudant-lo, a ell*], però amb canvi d'acusatiu a datiu tal com es fa en les esmentades perífrasis [cf. CC/2, p. 114, o bé «Pronom equivocat en perífrasis», dins LLENGUA NACIONAL, núm. 71, II trimestre del 2009, pp. 18-20]) > *Pepeta, portant-li el gec i ajudant-lo a posar-se'l.*

f) Pronom feble en lloc de pronom fort

En aquest sisè apartat posem tres exemples d'ús de pronom feble en lloc de pronom fort acompanyat de preposició:

- 1) «El fiscal el va acusar de delictes i li va demanar cinc anys de presó» (d'un original, abans de ser corregit; confusió entre la persona que ha de respondre a la petició i la persona que rebrà la conseqüència d'un acte) > *El fiscal el va acusar de delictes i va demanar per a ell cinc anys de presó.*
- 2) «Va ser llavors que vaig saber que P. V. era l'autor d'alguns poemes reproduïts en majòlica als carrers Comtal, Amargós i de les Moles, a ciutat vella de Barcelona. En les meves passejades per aquells carrers, ja havia obser-

5. Sobre la bondat de la grafia *erradicar*, vegeu NDA, pp. 131-132.

vat aquells poemes, composicions que glossen, amb simplicitat i pulcra eficàcia, l'encís particular dels indrets, i que m'havien estat com una salutació cordial, com una breu trobada discreta i afable» (pròleg dins P. Vives, *Veu postrema*, p. 14; els pronoms febles en datiu no sempre serveixen per a representar els termes introduïts per la preposició *per a*) > *Va ser llavors ... i que havien estat per a mi com una salutació cordial, com una breu trobada discreta i afable.*

- 3) «Dedicat a la gent que m'ha tingut paciència» (J. L. M. Picanyol, *Històries d'una pensió*, p. 7; els pronoms febles en datiu no serveixen per a representar els termes introduïts per la preposició *amb*) > *Dedicat a la gent que ha tingut paciència amb mi.*

g) Possessiu en lloc de pronom feble

En aquest setè apartat oferim un parell d'exemples en què s'usa un adjectiu possessiu en lloc d'un pronom feble que hi seria preferible:

- 1) «Un dels perills de tota subordinació perllongada és que incapacita psicològicament la víctima davant les agressions que pateix. Amb el pas del temps, els nusos que la lliguen a l'amo de la seva vida es multipliquen i el procés d'inferiorització continua. Per això no és estrany que tot sovint sigui la mateixa víctima qui defensi subreptíciament l'agressor enaltint els seus ocults i incompresos valors» (d'un original, abans de ser corregit; el possessiu subratllat fa pensar que el terme determinat per aquest es refereix al subjecte de l'oració [*la víctima*], mentre que en realitat es refereix a *l'agressor*; per tant, valdria més canviar el possessiu pel pronom feble *en*, que precisament, quan equival a un possessiu, no es pot referir al subjecte) > *Un dels perills ... Per això no és estrany que tot sovint sigui la mateixa víctima qui defensi subreptíciament l'agressor enaltint-ne els ocults i incompresos valors.*
- 2) «Un document ... demanant mesures concretes a favor de l'ensenyament i exigint la seva democratització⁶» (d'un original, abans de ser corregit; cas semblant a l'anterior) > *Un document ... demanant mesures concretes a favor de l'ensenyament i exigint-ne la democratització.*

h) Dubtes

Com a vuitè i últim apartat d'aquest article, estudiem una sèrie de casos dubtosos a propòsit de pronoms febles:

- 1) Vegem aquest exemple: *No us el escolteu, sant home, / que té una llengua per sis!* (Sagarra, OC, vol. 16, p. 218).

6. Sobre l'acceptabilitat dels gerundis d'aquest exemple, cf. CC/2, p. 183, o bé Obs/1, pp. 127-128.

Què cal pensar de la combinació pronominal que apareix en la frase subratllada? Com que es tracta de poesia, la grafia ha de reflectir la pronúncia (pel que fa al nombre de síl·labes); però, segons la doctrina exposada dins CC/2, p. 104, 3, valdria més escriure *No us-e-l'escolteu*.

- 2) Vegem aquest altre exemple: *És el Joan, però vestit així no ho sembla.* ¿El pronom feble subratllat és correcte, o cal canviar-lo per *el*? Segons el que s'explica en el CC/2, p. 112, 6, és correcte.
- 3) Vegem aquest tercer exemple: *El problema d'aquest any és que no n'hi ha, de bolets, i en canvi el nombre de persones que se'n deleixen no ha disminuït gens ni mica* (Avui, 19-10-2004, p. 72). És correcte el pronom subratllat? Sembla que sí; en efecte, encara que la preposició més habitual regida pel verb *delir-se* és *per*, aquest verb també pot regir *de* i *a* (cf. DCVB: «Com se deleix aquest *de* sentir les sardanes i no poder ballar!», «La mare es delia *a* remirar-se»).
- 4) Vegem aquest quart exemple: *És impossible de traçar en els casos anteriors una línia divisòria entre els que se senten (més) acceptables en llengua estàndard i els que no se'n senten o se'n senten menys, perquè estàndard és un concepte que més d'una vegada es correspon amb una realitat no totalment apamada* (d'una gramàtica, abans de ser corregida). De les dues combinacions pronominals subratllades, sembla que la primera hauria de canviar-se en *s'hi*, perquè no hi ha sentit partitiu, mentre que la segona ja està bé (cf. CC/2, p. 122-123). De fet, així ho va interpretar el corrector.
- 5) En contrast, vegem aquest altre exemple: *Tot això no tenia cap ni peus. Europa no la componien tantes nacions com llengües hi havia. La componien aquelles nacions que s'hi sentien* (A. Rafanell, *Notícies d'abans d'ahir*, p. 274). Aquí, en canvi, sembla que cal preferir la combinació pronominal *se'n*, ja que el terme representat pel segon pronom és *d'Europa*, sintagma introduït per la preposició *de*.
- 6) La pregunta següent, es pot respondre amb més d'un pronom feble?: *Abans, a les escoles, separaven els nens de les nenes?* No. Sols es pot respondre així: *Sí, els separaven*. La hipotètica resposta «Sí, els en separaven» no reflectiria el caràcter recíproc de la separació («Separaven els nens de les nenes, i les nenes dels nens», on, més senzillament, se sobreentén «Separaven els nens i les nenes»). En canvi, els dos pronoms febles escaurien a una resposta a la pregunta: *Al kibbutz, separaven els fills dels pares?* Que podria ser: *Tinc entès que sí: els en separaven*, on ben mirat no apareix el caràcter recíproc sinó unidireccional: «separaven els fills respecte als pares». Tampoc no estaria bé contestar: «Sí, els hi separaven» (volent dir *els nens de les nenes*, d'una banda, i *a l'escola*, de l'altra, perquè *a les escoles* no representa,

- pròpiament, un complement circumstancial sinó un element emmarcador (cf. CC/2, p. 20).
- 7) En l'oració següent, ¿es poden substituir els dos complements (subratllats) per dos pronoms febles?: *No vull parlar amb tu d'aquesta qüestió*. Si mirem el CC/2, p. 107, veurem que diu: «la llengua rebutja la combinació *n'hi* quan aquests pronoms substituirien el mateix tipus de complements (preposicionals, circumstancials, determinatius...)»⁷. Doncs bé, com que en aquest cas els pronoms serien, efectivament, *n'hi* (*n' = d'aquesta qüestió*; *hi = amb tu*) i tots dos representarien complements circumstancials, no es pot fer la substitució d'ambdós complements per pronoms febles. Sí que es pot fer la doble substitució en una frase com *No vull parlar a tu d'aquesta qüestió* (en què *a tu* fa la funció de complement indirecte = *te*) > *No vull parlar-te'n*.
- 8) Vegem un altre exemple: *¿No n'heu vist cap, d'hivernacle? És un recinte tancat, amb molts vidres per a deixar passar la llum solar i un conreu de plantes a l'interior de més escalfor que a l'aire lliure. Sense la llum solar els vegetals verds no podrien viure i per això es procura que n'entri de ben abundosa. Ara bé, el fet de ser un lloc tancat fa que la temperatura sigui l'adequada a les plantes que s'hi cultiven, més alta que a l'exterior. Sabeu per què? Molt senzill: el vidre deixa passar els raigs lluminosos d'ona més curta (més energètics) que la dels calorífics i el sol entra amb la seva energia, però la calor que es produeix en el recinte no se'n va, o se ne'n va poca, perquè el vidre ja no deixa escapar els raigs calorífics, menys energètics* (Cavall Fort, núm. 1073-1074, abril 2007, p. 6). Encara que les gramàtiques no preveuen la combinació pronominal *ne'n*, sembla que aquí és admissible, perquè la primera forma (*ne*) no representa cap complement sinó que integra⁸ el verb *anar-se'n*⁹.
- 9) Vegem aquest diàleg: —*Dóna records a la teva mare.* —*Gràcies, els hi donaré.* L'ús de la forma *els* (corresponent a un terme determinat) en la frase subratllada, és correcte? Si bé la construcció preferible seria *Gràcies, n'hi* (o *li'n*) *donaré* (perquè, en rigor, *en* es refereix a *records*, terme indeterminat), actualment sembla que entenem que *els* representa «aquests records que tu em dius» i, per tant, és admissible.
- 10) Quina de les tres alternatives subratllades és la correcta en la frase següent?: ... *amb tants coneixements que has anat acumulant sobre aquest tema, ja te'n/t'hi/et pots considerar un expert*. Sembla preferible la primera (*te'n*), perquè se sobreentén *un expert del tema o un expert sobre el tema* (on la preposició *sobre* equival a *de*, idea de matèria sobre la qual es parla: parlem d'això, parlem sobre això...).
- 11) Vegem aquests dos exemples: *Els emboscats ens pregunten què ha passat amb tant d'enrenou, però no els en fem cas* (G. Viladot, *La cendra*, p. 98). / *Tot just entrem al poble, trobem els moros. Bufa! Un d'ells se m'apropa i em diu uns mots que no entenc pas. Continuem com si res, vull dir que no li'n fem cas* (ibídem, p. 103). Curiosament, la locució verbal *fer cas* sol regir dos pronoms febles com a complements, probablement perquè un representa la cosa de què fem o no fem cas (el pronom partitiu *en*) i l'altre representa la persona implicada (el pronom datiu *li* o *els*).
- 12) Per acabar, vegem aquests altres dos exemples: *Fot-li, que dona vots!* (Avui, 4-3-2004, p. 2, títol d'un article) / *Fot-li, que són catalans* (títol d'un llibre, abril 2005). Sembla que el pronom subratllat és insuficient, perquè hom probablement hi sobreentén dos complements: un de cosa i un altre de persona. Potser, doncs, valdria més escriure: *Fot-les-hi* (o *Fot-la-hi* o *Fot-l'hi*), *que dona vots!* / *Fot-les-hi* (o *Fot-la-hi* o *Fot-l'hi*), *que són catalans*. ♦

7. L'explicació filològica deu ser que, aleshores, confluirien etimològicament dos adverbis distints (*inde* ['d'allà, d'això'] i *hic/ibi* ['aquí, allí']) amb la mateixa funció gramatical, cosa que repugna, com repugnen les frases següents: **Ara sóc allà aquí.* **Coses que es fan avui demà.*

8. Com ja vam dir en una altra ocasió (cf. LLENGUA NACIONAL, núm. 89, IV trimestre del 2014, p. 17, nota 1), l'ús que aquí fem del *v. integrar* no és reconegut pels diccionaris, però creiem que és defensable, ja que és una extensió natural de significat i evita alternatives incòmodes.

9. Si això és així, caldrà matisar el que s'afirma en el CC/2, p. 106: «Per altra banda...», anàlogament amb el que es diu a la p. 107: «La combinació *n'ho* és possible...»

Clau bibliogràfica

CC/2: Josep Ruaix i Vinyet, *Català complet / 2*, Barcelona 2007.

DCVB: Alcover-Moll, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca 1968-1969.

NDA: Josep Ruaix i Vinyet, *Nou diccionari auxiliar*, Barcelona 2011.

Obs/1: Josep Ruaix i Vinyet, *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 1*, Moià 1994.

Sobre el règim del verb «pensar»

CARLES RIERA

D'acord amb els diccionaris, el verb *pensar* pot ser transitiu o intransitiu. Així, tenim:

Transitiu. *Nosaltres pensem sortir a les sis.* El significat del verb *pensar* correspon a 'tenir el propòsit de fer alguna cosa'.

Intransitiu. *No he pensat a dir-li-ho: se me n'ha anat de la memòria.* El significat del verb *pensar* correspon a 'recordar alguna cosa' o 'no oblidar de fer una cosa'.

Doncs bé, hem observat que, en el català escrit actual, és fàcil de cometre equivocacions amb el règim d'aquest verb, o sigui per confusió dels valors transitiu i intransitiu.

Això passa especialment quan el verb *pensar* apareix davant d'un infinitiu, com ara en aquest exemple: «Scolari pensa a repetir el mateix onze i Mèxic optarà per un equip defensiu» (Ara, 17-VI-2014, p. 37).

És sabut que amb valor intransitiu, **pensar en** (una persona, una cosa) es corresponen a **pensar a** (fer alguna cosa) davant d'infinitiu, d'acord amb el conegut fenomen del canvi de preposició: *Mai no penses en mi* i *Mai no penses a/de dir-m'ho*.

Hom dubta a posar o no preposició darrere el verb *pensar* i davant infinitiu perquè podem tenir frases molt semblants però de règim verbal diferent. Per exemple, *Penso venir* i *Pensa a/de venir*. La primera, transitiva, equival a dir 'Tinc el propòsit de venir', mentre que la segona, intransitiva, equival a dir 'Recorda't de venir' o 'Recorda't que has de venir'.

Fins i tot podem trobar el cas d'una mateixa estructura amb *a* o sense dependent del significat: *Pensa a citar les fonts virtuals que utilitzi* (= recorda't de citar) / *Pensa citar les fonts virtuals que utilitzi* (= té el propòsit de citar, és del parer de citar).

Notem que el complement d'infinitiu, quan és introduït per la preposició *a*, és representable pel pronom feble *hi*: *Mai no penses a dir-m'ho* = *Mai no hi penses*. Mentre que quan el complement d'infinitiu no és introduït per la preposició *a* no pot ser substituït pel pronom *hi*: *Penso dimitir* (= *Penso fer-ho*, però no **Hi penso*)¹.

Veurem a continuació exemples incorrectes; es tracta, concretament, de casos en què el verb *pensar* té el valor transitiu, amb el significat de 'tenir el propòsit' o 'proposar-se de'²:

Lluís Llach pensa a fer un segon concert de comiat → *Lluís Llach pensa fer un segon concert de comiat* (= Lluís Llach té el propòsit de fer).

Quan pensem a treballar l'expressió escrita o l'oral, és important oferir a l'alumnat mostres del tipus de text que volem que produeixin → *Quan pensem treballar l'expressió escrita o l'oral ...* (= quan ens proposem treballar l'expressió escrita o l'oral).

Messi assegura que mai no ha pensat a anar-se'n del Barça → *Messi assegura que mai no ha pensat*

anar-se'n del Barça (= que mai no ha tingut el propòsit d'anar-se'n).

Adriano confia que finalment les dues parts arribin a un acord per a poder signar: «No penso a anar-me'n» → ... No penso anar-me'n.»

Mentre ells pensen a fabricar a la Xina per abaratir costos, nosaltres preferim fabricar aquí un producte exclusiu, d'alt disseny i qualitat → *Mentre ells pensen fabricar a la Xina per abaratir costos ...* (= tenen el propòsit de fabricar).

Nosaltres pensem a guanyar, mai a empatar. No sé quin seria el millor resultat. El més important és guanyar i si podem aconseguir una bona diferència de punts, millor → *Nosaltres pensem guanyar, mai empatar...* (= ens proposem guanyar, mai empatar).

Quan vostè pensa a escriure una novella, per on comença? Crea la història amb els personatges? → *Quan vostè pensa escriure una novella, per on comença?*

Judit; no et penso a dir el meu nom, però sàpigues que t'estimo → *Judit; no et penso dir el meu nom, però sàpigues que t'estimo.*

Ara que una monja es declara per la independència, ¿pensen a convidar-la, els de l'ANC? → *Ara que una monja es declara per la independència, ¿pensen convidar-la, els de l'ANC?* (= tenen el propòsit de convidar-la?).

«Han pensat a matar mosques a canoades, però la crisi no es resol amb cops de bandera», ha advertit Núñez Feijóo → *«Han pen-*

1. Vegeu també Albert JANÉ, «Pensar», dins la secció «El llenguatge», *Avui*, 5-V-1984.

2. A més d'aquells a què ens hem referit més amunt ('tenir el propòsit de' i 'recordar'), el verb *pensar* té altres significats que aquí no considerem (p.e.: 'imaginar', 'tenir present', 'concebre', etc.). Notem, com a curiositat idiomàtica estrangera, que el verb *pensar* expressant 'propòsit' o 'intencionalitat' correspon, en anglès, a tres verbs diferents dependent de si es tracta de més o menys certa. Així, p.e., *Penses ajudar-los?* Correspon a a) *Are you thinking about helping them?* (= Estàs pensant la possibilitat d'ajudar-los?), b) *Do you plan to help them?* (= Tens plans establerts per a ajudar-los?), c) *Do you mean to help them?* (= Tens la intenció ferma d'ajudar-los?).

sat matar mosques a canonades, però la crisi no es resol amb cops de bandera», ha advertit Núñez Feijóo.

Aleshores, Vortigern pensava a arribar al tron → Aleshores, Vortigern pensava arribar al tron (= tenia el propòsit, s'imaginava de).

Un bosc talat t'espera: no pensis a malmetre la fam dels llops salvant les ombres seduïdes → Un bosc talat t'espera: no pensis malmetre la fam dels llops salvant les ombres seduïdes.

No pensis a fer una carrera per si té sortides o no, això dependrà dels anys i dels temps que corrin → No pensis fer una carrera per si té

sortides o no, això dependrà dels anys i dels temps que corrin.

Van parlar del seu successor, però va deixar clar que no pensa a abdicar, perquè diu que es troba en plena forma → Van parlar del seu successor, però va deixar clar que no pensa abdicar, perquè diu que es troba en plena forma.

El dret a decidir ve avalat per una amplíssima majoria del Parlament, i el Govern no pensa a renunciar-hi → El dret a decidir ve avalat per una amplíssima majoria del Parlament, i el Govern no pensa renunciar-hi.

Cercas em diu que ja té la idea de la pròxima novella, i que pensa a

venir a viure als Estats Units una temporada amb la seva família → ... i que pensa venir a viure als Estats Units una temporada amb la seva família (= i té el propòsit de venir a viure). Notem que, en aquest cas, hi ha la preposició a davant del segon infinitiu.

Resum

Cal evitar d'introduir un complement d'infinitiu amb la preposició *a* en aquells casos en què depèn del verb *pensar* significat 'tenir el propòsit de fer alguna cosa'. Quan *pensar* té aquest valor semàntic, el complement d'infinitiu no es pot substituir pel pronom feble *hi*. ♦

ESMENA: En l'article publicat en el número anterior («Errors freqüents amb «fins» i «fins a» davant d'infinitiu», pp. 21-22), l'últim exemple s'ha de suprimir.

No era mai a casa

ALBERT JANÉ

Una proposició com *No era mai a casa* admet, amb l'adjunció o l'absència del pronom adverbial *hi* i d'una coma, quatre proposicions diferents equivalents, l'ús concret de cada una les quals ha de venir determinat pel context, és a dir, per la situació en què escauria de recórrer-hi.

[1] No hi era mai

[2] A casa no hi era mai

[3] A casa, no hi era mai(!)

[4] A casa, no era mai(!)

En la proposició [1] tenim el cas tan habitual en què un complement del verb, en aquest exemple un complement circumstancial de lloc, ha estat esmentat abans, i no essent preceptiu de sobreentendre'l el representem per mitjà del pronom feble corresponent.

En l'exemple següent [2], el complement circumstancial de lloc va davant del verb, actua com un complement emmarcador, i, contra el que força sovint es diu, encara que aquest complement no vagi seguit d'una coma, alguns verbs, com ara *ésser*, o bé com *cabre*, exigeixen

l'adjunció del pronom que representa aquell complement, sense que això s'hagi de considerar que constitueix un pleonasma o duplicació. Entenem, per tant, que cal considerar no admissible, si es vol, agramatical, una proposició com **A casa no era mai*.

Les dues darreres proposicions [3] i [4] són emfàtiques, amb el complement dislocat. En [3], amb aquest complement representat pel pronom, es focalitza el verb, que té, per tant, un valor clarament remàtic. És el que contestaríem a qui ens informés que on es pot trobar usualment

la persona de qui parlem és a casa [és a dir, a casa seva]. En canvi, en [4], sense el pronom de represa, es focalitza el complement, que és ara el que té el valor remàtic. És el que diríem quan en una conversa es comentés que la persona en qüestió era fàcil de trobar al bar, al club o a l'ateneu. Comparem aquestes dues proposicions amb les següents:

[5] A Barcelona, hi treballa(!)

[6] A Barcelona, treballa(!)

En [5], amb la focalització del verb, indiquem que la persona en qüestió no viu a Barcelona sinó que hi treballa. En [6], en canvi, amb la focalització del

complement, posem en relleu que no és Martorell ni a Sant Cugat, on treballa aquesta persona, sinó a Barcelona.

Aquestes proposicions dislocades es diferencien, en la llengua parlada, perquè l'element remàtic es pronuncia amb un èmfasi molt superior a l'element temàtic. És a dir, s'emfatitza el verb en [3] i [5], i el complement en [4] i [6]. I les hem fet seguir d'un signe d'admiració entre parèntesis perquè entenem que correspon a l'autor de fixar la càrrega emfàtica que desitja donar a cada una de les seves afirmacions. En tot cas, aquest signe d'admiració escau més a [4] i [6], en què la focalització és molt contundent, que no pas a [3] i [5], en què té un caràcter més persuasiu. ♦

Art de la terra des de 2004

www.artdelaterra.cat
BOTIGA EN LÍNIA DE PRODUCTES ARTESANALS CATALANS

La importància de dir-se Ernest

Eduard Artells i Bover (1903-1971)

ALBERT JANÉ

Eduard Artells i Bover (1903-1971) fou, sens dubte, el corrector de català de més anomenada del seu temps, fins i tot podríem dir el corrector per excel·lència o per antonomàsia. Va ser durant molts anys el corrector de la revista *Serra d'Or*, en la qual va publicar una sèrie d'articles de divulgació lingüística, que va aplegar després en dos volums de la Col·lecció Popular Barcino amb el títol *Llenguatge i gramàtica*, el segon aparegut pòstumament, amb un pròleg molt emotiu de Joan Triadú, que és tota una semblança, realment exemplar, de la personalitat intel·lectual i humana de l'«eminent corrector», com encertadament l'anomena. Va ser precisament amb Joan Triadú que va preparar els tres volums de la mateixa Col·lecció Popular Barcino, *Lectures escollides*, de clara intenció pedagògica, i va publicar, a més, *Vocabulari castellà-català abreujat* i *Vocabulari català-castellà abreujat*. La seva activitat com a professor de català durant aquells anys difícils va ser també seguida, intensa i fructífera. En una entrevista apareguda cosa de quatre anys abans de la seva mort deia, parafrasejant bonhomiosament Maragall: «tinc unes memòries començades que no puc acabar mai». Home permanentment enfeinat com era, sempre agullonat per editors apressats, és molt probable que, efectivament, no les hagués acabades, i, de fet, ignorem si la part que en va arribar a escriure era gaire extensa i què se n'ha fet.

A més de tot el que acabem de dir, de l'activitat intel·lectual d'Eduard Artells solament hi ha, que sapiguem, la traducció de la famosa obra teatral *The importance of Being Earnest*, de l'escriptor irlandès en llengua anglesa Oscar Wilde. Es va publicar l'any 1937 (la vida, malgrat tot, continuava) i es va reeditar (o reimprimir) l'any 1985; per tant, un cop l'autor (de la traducció) ja havia traspassat, a càrrec de l'Editorial Raurich, de Sant Cugat del Vallès, obra que ara hem tingut l'ocasió de llegir.

En una nota introductòria, reproduïda, evidentment, de la primera edició, Artells explica que inicialment havia pensat traduir el títol de la comèdia per *La importància de dir-se Ernest*, i que així havia estat anunciada la seva publicació, però que havent-se adonat, en el curs de la traducció, que el mot *fidel*, nom propi i adjectiu amb valor anàleg al del mot *earnest* de l'original, resolvia el joc de paraules que és la base de l'argument de l'obra, va optar per *LA IMPORTÀNCIA D'ÉSSER FIDEL*, títol que va donar com a definitiu, malgrat que literalment s'allunya un xic de l'original, i que és el que apareix en les obres de referència. Ara bé, en aquesta reedició o reimpressió de 1985, si bé en la pàgina 3, destinada als crèdits, es manté la versió del títol adoptada pel traductor, el títol que consta a la portada és *La importància de dir-se Ernest*. És un cas de dualitat realment curiós i excepcional, però segurament no únic, i cal suposar que obeeix a raons comercials, qui sap si imposat pel departament de vendes de la casa.

No cal dir que el text d'aquesta traducció és normativament impecable, tot i que s'hi poden observar alguns cultismes no estrictament necessaris, fàcilment substituïbles per formes més planeres i pròpies del llenguatge teatral. Però escau ara de reproduir una conversa sostinguda amb Eduard Artells a propòsit de la seva traducció de l'obra de Wilde. Parlem, aproximadament, de l'any 1959, quan formava part del nostre petit ambient un joveníssim lingüista molt precoç que es deia Pere Julià, deixeble del mateix Artells i del poliglòt i esperantista Delfí Dalmau, un altre mestre inoblidable. Eduard Artells, segons ens va explicar ell mateix, li va passar un exemplar de la seva traducció i li va demanar que la llegís atentament, a veure si hi trobava cap incor-

recció gramatical o lingüística. El jove Julià ho va fer tal com Artells li demanava i, després d'una atenta lectura del text, li va fer saber que l'única cosa que hi havia sabut veure era l'ús del mot *absurd* com a nom substantiu, és a dir, en lloc de *absurditat*. Efectivament, en aquella saó *absurd* substantiu només tenia, normativament, el valor de «judici absurd», però per a l'expressió de la idea o valor de «cosa absurda» calia recórrer a *absurditat*. No ens ha estat gens difícil de localitzar aquesta ocurrència (p. 25). Diu, exactament: «Aquest 'ara em moro, ara no em moro' és un absurd.» Certament, fins i tot tenint en compte la normativa actual, creiem que hi seria preferible *una absurditat*. No cal dir que Eduard Artells hi convenia bonament.

D'altra banda, sorprenem en el text de la segona edició un ús incorrecte de la conjunció *perquè*, en lloc del conjunt *per què* (p. 52): «Vet aquí perquè sovint, quan estem tots tres plegats, fa aquell posat d'ensopit.» No podem saber si en la primera edició ja apareixia així i l'errada va passar per malla al jove i precoç Pere Julià. ♦

Eugeni S. Reig, l'amic de les paraules

JOAN TUDELA

Eugeni S. Reig (el retratat)

Premi Recull de retrat literari Rafel Cornellà - Joaquim Abril del 2014

alcoià

Natural de la ciutat d'Alcoi o de la comarca de l'Alcoià; per exemple, Eugeni S. Reig, que hi va néixer l'any 1942. / Nom d'un equip, que va arribar a jugar quatre temporades a Primera Divisió, famós per haver protagonitzat l'anècdota del món del futbol més vegades repetida en les converses col·loquials i que es fa servir per a refe-

rir-se a algú que mai no es desanima: *Té més moral que l'Alcoià, que perdia per deu a zero i encara demanava pròrroga*, dita aplicable a l'alcoià Eugeni S. Reig, que no es desanima mai davant l'adversitat. / Parla pròpia de l'Alcoià, conservada com a llengua d'hivernacle —no contaminada ni pel castellà ni per la normativa— en la família d'Eugeni S. Reig, en traslladar-se l'any 1948 d'Alcoi a València. / Parla compartida pel

matrimoni entre Conxa Valor —filla del mestre i escriptor Jordi Valor i Serra— i Eugeni S. Reig.

aspecte

Aparença de cadascú, meitat obra del físic personal del retratat, meitat obra del pinzell del retratista. Eugeni S. Reig fa cara d'escriptor: llueix la intel·ligència als ulls. La mirada intel·

ligent és l'única cosa que comparteixen les cares dels escriptors de tot arreu. I és que ell és escriptor. Monotemàtic, això sí: la seva dèria és la nostra llengua, la de tota l'àrea idiomàtica, però sobretot la del País Valencià. Pompeu Fabra i Joan Coromines i Joan Solà també eren escriptors d'aquesta mena. És clar que el seu escriptor de capçalera no és cap estudiós de la llengua, sinó un practicant del valencià popular, el gran Enric Valor. El nostre home, vestit amb americana i jersei de coll alt, els cabells blancs pentinats amb un aire d'avui dia i caminant sense badar pels carrers de València, fa tot l'aspecte d'un intel·lectual urbà. Ara bé, vestit de llaurador, amb la seva fesomia i la seva alçada, no desentonaria gens ni mica en una escena rural del temps en què els tarongers i els arrossars eren els amos del paisatge. Però si deixem de banda la pintura i retratem la imatge en moviment descobrim un Eugeni S. Reig de gestualitat enèrgica i verb apassionat. Quan parla, sembla que estigui enfadat; només ho sembla. És tot vehemència. Sembla que hagi de polemitzar amb tothom i, a última hora, barallar-se amb tothom. Però no. És conciliador i fa amics. Mai enemics, cap ni un. Ben mirat, llueix la intel·ligència als ulls, sí, però també hi llueix l'entusiasme. A diferència d'altres homes de lletres, que són amics de la tristesa i del pessimisme, a ell l'empeny la força de l'optimisme, invisible però potent com el vent que infla les veles i fa avançar la nau mar endins.

austeritat

Mot que, actualment, té dos sentits oposats. En el mal sentit de la paraula, vol dir política pública que retalla l'estat del benestar i que costa d'esbrinar si és amb la bona intenció de fer-lo més sostenible o és amb la mala intenció de dinamitar-lo. En el bon sentit de la paraula, l'austeritat és una qualitat humana en què excel·leixen algunes persones; per exemple, Eugeni S. Reig, que practica la virtut de l'austeritat tant en la vida privada com a l'hora de publicar. El dia que digui adéu al seu cotxe, en comptes de donar-lo de baixa com fa tothom, n'haurà de fer donació

a un museu de l'automòbil. L'austeritat gràfica és la principal senya d'identitat visual de totes les publicacions digitals que ell edita i també dels seus llibres (en això les seves obres coincideixen amb els llibres de Josep Ruai, un altre destacat escriptor del gremi de la llengua, que també és amic de l'austeritat gràfica). És just i necessari de dir que tots dos lingüistes ja practicaven l'austeritat molt abans que, des de Roma, Francesc la convertís en la virtut de moda a la ciutat i al món, *urbi et orbi*.

blaverisme

Moviment valencià que nega la unitat entre la llengua dels valencians i la dels altres catalanoparlants i que fomenta un regionalisme anticatalà virulent i fins i tot violent. La bona notícia és que, actualment, el blaverisme va de baixa i podria arribar a extingir-se pel fet que ha perdut la batalla de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, gràcies en gran part a la mà esquerra de destacats valencianistes lúcids, entre ells Eugeni S. Reig, que hi col·labora sense renunciar a res i sense deixar de col·laborar alhora amb l'Institut d'Estudis Catalans. La mala notícia és que si el PP ha deixat d'alimentar el blaverisme és perquè ha optat per la castellanització nua i dura del País Valencià (i de les Illes).

lèxic

Inventari de les paraules d'una llengua, que inclou també les locucions i les frases fetes, que forma part del patrimoni lingüístic de la humanitat i que és estudiat pels lexicòlegs; per exemple, Eugeni S. Reig, que ha reunit i comentat prop de vuit mil paraules, locucions i frases fetes genuïnament valencianes en els seus llibres *Valencià en perill d'extinció*, *Les nostres paraules* i *Lèxic valencià d'ahir i de hui*. / Tema principal dels articles sobre llengua que publica Eugeni S. Reig en diaris i revistes.

migjorn

Vent del sud. A València, a la platja de la Malva-rosa, vista per aquest retratista, la cosa més sòlida no és la pintura

de Sorolla, ni tampoc la literatura de Blasco Ibáñez o Manuel Vicent, sinó la rosa dels vents —tota de pedra— amb el vent de migjorn assenyalant el sud. / Marca de prestigi associada per la gent del gremi de la llengua al nom d'Eugeni S. Reig. / Nom de l'espai de debat a internet que tracta des de l'any 2002 sobre la normativa lingüística —la que tenim i la que hauríem de tenir— amb la participació contínua de més de quatre-cents especialistes. / **InfoMigjorn**: diari digital amb continguts d'actualitat sobre la nostra llengua, que es publica el dilluns, el dimarts, el dimecres i el dijous i que arriba a més de deu mil lectors de tota l'àrea idiomàtica. / **InfoMigjorn Cap de Setmana**, revista setmanal amb continguts intemporals sobre la nostra llengua, que té més de dos-cents subscriptors, ideada i dirigida, igual que **Migjorn** i **InfoMigjorn**, per Eugeni S. Reig.

miracle

Fet extraordinari esdevingut per obra i gràcia de Déu a sol·licitud d'una persona, que queda ben retratada pel fet de demanar precisament aquell miracle i no pas cap altre; per exemple, Eugeni S. Reig, arribat el cas, demanaria mil anys més de vitalitat i genuïtat per a la nostra llengua.

Reig

Cognom que fa servir, des que va decidir reinventar-se, Josep Eugeni Sempere Reig. Coincidint amb el canvi de segle, va deixar de ser el senyor Sempere de la Companyia Telefònica, perit industrial que va treballar primer en diversos projectes tècnics i més endavant i durant una pila d'anys com a professor i després director del centre de formació de Telefònica a València, i va començar a ser el que és ara: un dels lingüistes més actius del País Valencià. Home pràctic, Eugeni S. Reig va adoptar aquest nom artístic perquè els Reig viuen més que els Sempere (sa mare encara és viva i ara té cent quatre anys, que aviat és dit). Home treballador, és d'aquelles persones que haurien de viure més d'una vida per a poder fer tot el que han vingut a fer en aquest món.

València

Capital del País Valencià i ciutat on viu i treballa Eugeni S. Reig, que la coneix i l'estima. Passejar amb ell pels carrers de la ciutat del Túria, compartir la seva mirada i escoltar les històries que explica, és un tot un privilegi. El lloc on es troba més bé, ara i sempre, és el mercat central, una arquitectura modernista bellíssima, plena de tots els colors del camp i de tots els fruits del mar i on el valencià parlat és prou viu. Però mai no hi ha rosa sense espina, i hi ha una cosa que ell critica i és que en els llocs de venda, en comptes de dir *parada*, diu *puesto*; és clar que la gent en continua dient *parada*. El lloc de València que, actualment, desperta més indignació entre cada cop més valencians és el Palau de la

Generalitat Valenciana. No pas —és clar— l'edifici, digníssima seu de la institució des de l'època medieval, sinó el qui l'habita, el poc honorable Alberto Fabra, que impedeix la recepció de TV3 i ha tancat Canal 9 i, per tant, ha fos en negre *L'alqueria blanca*, la sèrie de televisió preferida per Eugeni S. Reig, perquè s'hi parlava un valencià alhora viu i genuí, que és el seu ideal. Val a dir, però, que alguna vegada havia hagut de publicar algun article per a rectificar la genuïtat d'alguna paraula o locució o frase feta dita en la sèrie. Ell és d'aquells que, quan s'adhereixen a una causa, ho fan sempre amb una adhesió incompleta: mai no serà un fanàtic. El mal és que ja fa massa anys que al País Valencià governa el fanatisme. El mal ve d'Almansa, però s'ha instal·lat al Palau de la Generalitat. És

clar que tot ve un moment que s'acaba. Vindrà un dia que la causa dels eugenis vencerà. L'etimologia grega del nom és diàfana: els eugenis són els ben nascuts. L'antònim corresponent és una paraulota que va ara mateix com l'anell al dit. En conclusió: vindrà un dia que la noble causa dels eugenis vencerà el poder corrupte dels malparits! ♦

Trajectòria de Joan Tudela

Joan Tudela és llicenciat en periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona. Té doble nacionalitat municipal: Barcelona i Santa Coloma de Gramenet. Centra la seva vida professional en aquests àmbits: periodisme, literatura, llengua i formació. És autor de llibres periodístics, d'estudis sociolingüístics i d'obres d'assaig i d'aforismes. Ha publicat centenars d'articles en diaris i revistes. Amb la seva producció escrita ha guanyat els premis Francesc Layret, Ciutat de Barcelona, Gaziel, Jaume Ciurana, Federació d'Ateneus i Serra i Moret i ara el premi Recull de retrat literari. Ha treballat en la premsa escrita, a la ràdio i a la televisió i ha estat subdirector del Centre de Normalització Lingüística de Barcelona i cap del servei lingüístic del Consell del Col·legi d'Advocats. Ha impartit desenes de cursos en àmbits diversos. Pertany al Col·legi de Periodistes de Catalunya i a l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. Les seves dues últimes obres publicades són el llibre d'aforismes *En poques paraules* i l'assaig *Llengua i comunicació*. Actualment és l'autor del blog *Anys d'aprenentatge* al diari *Ara* i és col·laborador habitual de la *Revista de Llengua i Dret* i d'*InfoMigjorn*. ♦

Joan Tudela (el retratista)

Encontres, figures, paisatges

Jacint Torrents,
Encontres, figures, paisatges,
Ed. de l'autor,
Castellar del Vallès 2015.

Jacint Torrents i Puig (Santa Coloma de Gramenet, 1949) és un escriptor no gaire prolífic però molt acurat i amb bon gust literari i lingüístic. Ara ha recollit en forma de llibre (de 248 pp.) una nombrosa selecció d'articles que ha anat publicant en dues revistes de Castellar del Vallès (*Forja* i *Artilletres*), població on resideix des de 1989, articles publicats des de l'any 1990 fins al 2012.

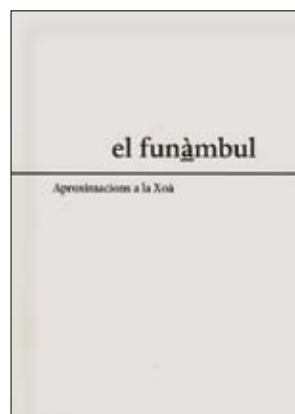
Després d'una presentació de Josep Ramon Recordà i d'un pròleg de l'autor, els articles es distribueixen en els següents capítols: «D'aquests voltants» (10); «Per les Espanyes» (5); «Racons de França» (8); «Nord enllà» (8), i «Països mediterranis» (6). Completa el volum un «Apèndix», amb una miscel·lània.

En conjunt, és un llibre que es llegeix amb plaer, perquè, com hem dit, l'autor escriu acuradament i té fusta d'escriptor. Hi ha descripcions molt

plàstiques i suggestives, com també pensaments densos, elevats, sempre bonhomiosos i sovint inspirats en l'humanisme cristià. La presentació material del volum és atractiva. Els articles contenen, a peu de pàgina, notes que ajuden el lector a identificar i ampliar les nombroses referències culturals que surten en el text.

És llàstima que aquesta darrera obra de Jacint Torrents no hagi estat publicada per una editorial que n'assegurés una difusió pública regular. Tanmateix, els qui aconseguixin d'adquirir-la (suggerim, per exemple, d'adreçar-se telemàticament a l'autor: jacint2009@hotmail.es) i, així, poder-la llegir no en restaran pas decebuts. ♦

J. RUAIX

El Funàmbul

David Cuscó,
El Funàmbul,
(<http://www.elfunambul.cat>)

El passat 12 de març, a la llibreria La Impossible de Barcelona, es va celebrar el primer aniversari de la revista cultural *El Funàmbul*. L'acte va comptar amb la presència d'Antoni Martí

Monterde, professor de literatura comparada, i de l'editor de la publicació, David Cuscó.

El Funàmbul és una revista trimestral que ofereix, entre altres coses, textos que mai no han estat traduïts al català, i monogràfics que fugen de l'actualitat. Fins ara n'han aparegut cinc números, titulats respectivament *Bruno Schulz, Per què escrivim?, Walter Benjamin, Aproximacions a la Xoà* i *Weltliteratur*.

Justament l'acte va coincidir amb la presentació d'aquest darrer número. Els altres números que apareixeran enguany són *W. G. Sebald, Viatges* i *Interiors*.

L'editor d'aquesta revista, va agrair la presència del director de LLENGUA NACIONAL a aquest acte, ja que ell, abans que *El Funàmbul* fos un fet, li va regalar el seu ajut i els seus consells. ♦

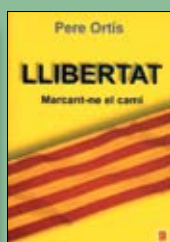
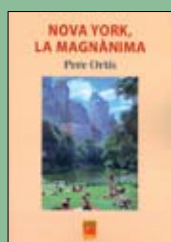
R. PUIG COROMINES

Correcció de textos

Edició de llibres

llengua@llenguanacional.cat

Llibres publicats per Llengua Nacional

Noms de plantes

AA DD,
Noms de plantes,
TERMCAT,
Barcelona 2014.

«L'última flor, la flor de l'olivarda»
(Josep Carner, *Nabí*, cant X, 8)

Ens trobem davant un llibre prodigiós de treball científic i de consciència de país: *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*, de Joan Vallès (director), Joan Veny, Josep Vigo, M. Àngels Bonet, M. Antònia Julià, Joan Carles Vi-

llalonga (Generalitat de Catalunya – Departament de Cultura, TERMCAT, Barcelona 2014, 1.085 pp).

Aquest llibre fa una sensació màgica: et convida a entrar dins un món de noms de plantes i corres el perill de quedar-hi atrapat entre les més de més de 35.000 denominacions catalanes i vora 8.400 noms científics, corresponents a unes 5.800 espècies de plantes vasculares (a part de les 143 magnífiques fotografies).

És un d'aquells llibres que ens fan creure en la nostra cultura: «No hi ha dubte que disposar d'inventaris precisos de la terminologia catalana en els diversos àmbits del coneixement, com ho és aquesta obra en l'àmbit botànic, és imprescindible perquè la llengua catalana es mantingui com a llengua de primer nivell» (Jordi Bover, director del TERMCAT).

El projecte inicial partia de la idea d'actualitzar l'obra de Francesc Masclans (1905-2000), *Els noms de les plantes als Països Catalans* (1981), però es va convertir en una

obra nova i colossal. Cal dir que el mateix Masclans ja és un personatge digne d'una novella: mestre de professió, botànic autodidacte que va fer una feina formidable, es troba a l'origen, amb Pius Font i Quer (1888-1964) i Miquel de Garganta (1903-1988), de la botànica científica en català.

Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana, dirigit pel professor Joan Vallès Xirau, catedràtic de botànica de la Universitat de Barcelona, ha durat vint-i-un anys i ha comptat amb la feina en comú de cinc coautors (Veny, Vigo, Bonet, Julià i Villalonga), a més de la col·laboració de moltes altres persones i institucions. Els autors han partit del «Masclans» com a obra bàsica i han fet un buidatge de més de tres-centes obres botàniques dels Països Catalans publicades entre 1871 i 2013 per a arribar a compilar amb un criteri científic rigorós aquest diccionari sinonímic de noms de plantes.

Tot ha estat pensat fins al darrer detall. La lectura atenta de la «Introducció» del volum és una veritable lliçó de metodologia del treball científic. La microestructura

dels articles és un prodigi de mètode i de bon gust estètic. Tot ha estat pensat fins al darrer detall.

Vallès i Veny, amb tots els altres autors, han treballat per «salvar-nos els mots, per retornar-nos el nom de cada cosa» (Espriu *dixit*). Aquí tenim els noms; ara ja podem construir un món màgic d'històries, com les que explicava Josep Carner, *il miglior fabbro*:

Aquest presseguer florit,
aclofat, massa guarnit,
hores mata contemplant-se.
Menys badoc, el cirerer,
alt, empolsat i lleuger,
no pensa sinó en la dansa.
(*Arbres*, «Verger III: Cada u al seu estil»)

D'aquests més de 35.000 noms de plantes catalans, quin és el més bell? Les possibilitats de tria són enormes. Jo, però, em quedo amb el *panical* (*Eryngium campestre*), de la família de les umbel·líferes, que Carner va fer aparèixer en l'immortal *Nabí*, amb l'olivarda i l'abriülls. ♦

JOAN FERRER

La independència explicada al meu fill

Víctor Alexandre,
La independència explicada al meu fill,
Editorial Meteora,
Barcelona 2014.

Pioner en la literatura de debat i divulgació política, l'articulista Víctor Alexandre ens ofereix un nou i interessant llibre sobre el procés que va seguint el nostre poble: *La independència explicada al meu fill*.

Ací hi ha una més que possible conversa entre un pare i el seu fill sobre la independència. Alexandre, amb traça i lúcida criteri, es val d'aquest adolescent per a suscitar tota mena de preguntes sobre els pros i contres en els quals ens trobarem en el camí emprès. Hi surten fins i tot preguntes que els adults no gosaríem fer. Hi recalca la identitat, hi alligona sobre la nostra història i llengua, hi dóna pistes econòmiques i esportives, hi pregona la desitjada llibertat...

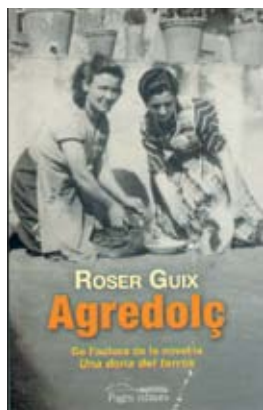
Algunes de les preguntes que l'adolescent fa, són, per exemple: «Per què Espanya no admet que Catalunya sigui una nació?», «un senegalès o un marro-

quí podrien ser presidents de Catalunya?», «Catalunya ha de tenir exèrcit?», «què passarà amb la resta dels Països Catalans?», «el català serà oficial en la Unió Europea?», «voler ser un Estat significa ser província?», «si la independència separa les famílies, jo no veuré mai més els avis?», «Catalunya tota sola, tindrà prou diners per a tirar endavant?» ... Aquestes i altres preguntes fan que aquest sigui un llibre ple de respostes sobre temes que a vegades encara no tenim prou clars.

Sobretot, donem importància a la seva lectura perquè infon coratge i ànim; perquè ens ajuda a caminar pel món de la llibertat i dels drets dels pobles; perquè podent tenir la nostra identitat i fluida llengua, sempre ens hem de sotmetre a qui ens voldria diluïts en una cultura i història que no ha estat mai nostra. En una paraula: ens infon autoestima! ♦

R. PUIG COROMINES

Agredolç

Roser Guix,
Agredolç,
Pagès editors,
Lleida 2014.

En l'espai pràcticament d'un any, Roser Guix ha vist com l'editorial Pagès li publicava dues obres literàries: la novel·la *Una dona del terròs*, de la qual ja s'ha imprès la segona edició, i el recull *Agredolç*, compost d'onze narracions.

En l'obra que ara ressenyem, *Agredolç*, Roser Guix

hi repeteix la imatge de la dona com a protagonista. La dona, doncs, com a fil conductor del llibre, com a pal de paller de la família, ara en episodis de guerra del bàndol perdedor, com en la narració «Tems fugint»; ara en episodis d'integració d'emigrants a la societat catalana, com en la narració «La teixidora»; ara en la satisfacció anímica d'una casada que se sent més valorada com a persona per l'amant que pel marit, com en la narració «El vistaire».

Gosem pensar, respecte a les narracions de l'obra *Agredolç*, que Roser Guix no hi fa una creació literària, sinó que hi fa una re-creació literària del món que va viure de nena i de jove. Un món de pares i padrins, cadascun amb les seves vivències, cadascun amb la seva història. Un món que l'autora recorda i que re-crea amb delicadesa i consideració. «Recordar el passat i estimar-lo», escriu Roser Guix en la citació inicial d'*Agredolç*, «és construir un futur humanitzat».

L'autora ens fa sentir el

contingut del llibre molt a prop, molt nostre, perquè l'acció que s'hi descriu té lloc en un marc que també és el nostre: la ruralia muntanyenca de l'Alt Urgell i del Solsonès, amb algunes pinzellades del món de la industrialització, incapaç d'aturar la diàspora que pateixen aquestes dues comarques interiors. Tot un mosaic, amb descripció d'estampes naturals i quotidianes, que la gent que ja som més o menys granats vam viure de joves i mantenim vives en el record.

Unes estampes de vida, tanmateix, que van desapareixent gradualment i que s'acaben. La modernització va imposant, a poc a poc però constantment, una altra manera de viure, una altra mena de comportament social. On queden, per exemple, la figura del metge de poble, que cuidava ser un més de la família; o la figura del vistaire, fent casaments de conveniència entre homes i dones de contrades distants; o la figura de la modista, amb una com a mínim a cada poble; o la figura del baster, apariant els

guarniments de les bèsties de càrrega, una força animal substituïda del tot, actualment, per la tracció mecànica...?

En *Agredolç*, Roser Guix ens hi presenta tota aquesta vida, amanida amb l'oli de vells costums i de velles tradicions. Té la necessitat, com a escriptora, de transmetre-les a les generacions futures. I ho fa, primer de tot, amb coneixement del que hi tracta i, en segon lloc, amb un llenguatge directe i quotidià.

En l'obra *Agredolç* hi ha autenticitat i sinceritat. Hi ha la lluita per la vida de gent humil, de gent anònima, amb pros i contres, amb febleses i fermeses, amb encerts i errors... Tot humà, tot senzillament molt humà.

Però el que hi ha per sobre de tot, en l'obra *Agredolç*, és la voluntat d'una dona, la Roser Guix, que des de petita havia somiat ser escriptora; una dona que ha volgut escriure sobre la dona per tal de tractar-la amb el respecte i la justícia que socialment i històricament es mereix. ◆

JOSEP ESPUNYES

Onze.Nou.CATorze

Víctor Alexandre, Roger Cònsul, Pere Planella,
Onze.Nou.CATorze (1714),
Editorial Salvatella,
Barcelona 2013.

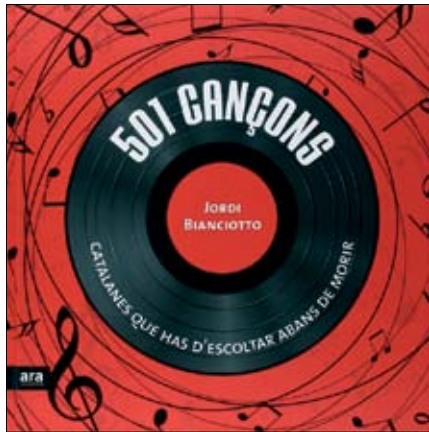
Som a l'any 2080. L'Otger és ara un avi de vuitanta anys, però quan en tenia catorze un conjunt de circumstàncies li van permetre viatjar a través del temps. Exactament fins a la matinada del 10 al 11 de setembre de 1714, en ple setge de Barcelona, just en el moment que les tropes de Castella i de França iniciaven l'ofensiva final per anorrear la nació catalana. Ell, però, sap moltes coses que aquells catalans ignoren. Sap, per exemple, el nom dels oficials que seran ferits, empresonats o assassinats; sap que Anglaterra incomplirà la seva aliança amb Catalunya; sap que els anglesos s'hi acabaran repensant, però que ho faran massa tard; sap que la derrota és inevitable, que vindrà el decret de Nova Planta, que es tancaran les universitats, que la llengua catalana quedarà relegada a l'àmbit familiar, que s'imposarà l'ús oficial de la llengua castellana i que després vindran tres segles de sotmetiment de Catalunya a les lleis de Castella...

L'Otger, però, no és tan sols un nen del segle XXI que coneix perfectament el desenllaç de la guerra de 1714; també és un nen que vesteix, que parla i que es comporta d'una manera molt diferent de la dels catalans del segle XVIII, la qual cosa, afegida als ginys electrònics que fa servir, esdevé una font permanent d'equívocs i de conflictes. Conflictes, per altra banda, que es veuen agreujats a causa de la seva actitud derrotista davant una lluita que considera estèril. Tanmateix, serà allà, enmig d'aquella lluita, on s'enamorarà, on es farà adult i on aprendrà a viure d'acord amb aquest principi del seu amic Janot: «Lluita sempre per allò que creguis just, Otger. Perquè si no ho fas, tard o d'hora t'averkonyiràs de tu mateix.»

Aquesta obra va ser estrenada al Born, dintre els actes del Tricentenari, i en el Festival Grec 2014. El llibre és especialment indicat per a infants de vuit anys en amunt. ◆

R. PUIG COROMINES

Cançons catalanes comentades

Jordi Bianciotto,
*501 cançons catalanes
que has d'escoltar abans de morir*,
Editorial Ara Llibres,
Barcelona 2014.

Jordi Bianciotto (Barcelona, 1964) és un periodista especialitzat en crítica musical, ben conegut tant dels lectors en paper (*El Periòdic*, *Enderrock...*) com en xarxa (*Nació Digital...*). De la seva passió per la música i dels seus coneixements del tema, que no dubtem a qualificar d'enciclopèdics, és el volum titulat *501 cançons catalanes que has d'escoltar abans de morir*. Un volum, com indica el títol, que ens aproxima a 501 cançons catalanes de tots els temps i de tots els estils. I ens hi acosta d'una manera força especial, almenys en aquest camp, ja que ho fa mitjançant comentaris de cada una de les cançons. Uns comentaris als quals ens té molt acostumats la crítica literària, però no pas tant la musical. I diem això perquè l'autor, com assenyalava en la introducció, atorga un gran protagonisme a la lletra de les composicions (p. 10) i al fet de situar-les en el context i desxifrar-ne els secrets, per dir-ho gairebé amb paraules textuales seves (p. 11). Bianciotto, doncs, ens acosta a les cançons per mitjà de l'opinió dels autors, a través de la contextualització de l'escriptura o de l'estrena, però sobretot mitjançant la lletra de la cançó, del seu contingut més evident o més amagat. El més curiós de tot plegat, però, és que el volum no conté la lletra de les 501 cançons comentades.

Sí que hi trobem el títol, l'autor, l'edició..., però el text no, fora naturalment d'alguns fragments que se citen textualment en els comentaris. De ben segur que el lector d'aquesta ressenya es deu preguntar el perquè d'aquesta mancança, com s'ho ha preguntat un servidor. Val a dir que l'autor no ho esmenta en cap moment, diríeu que ho dona com un fet l'evidència del qual fa innecessària tota justificació. Hi hem rumiat i hem arribat a la conclusió que pot ser per dues raons fonamentalment: la primera, perquè el volum almenys hauria doblat les pàgines amb la inclusió de les lletres i hauria esdevingut certament enciclopèdic. La segona, que encara ens sembla més de pes, gira entorn dels drets d'autor: hauria estat tan complicat obtenir els permisos per a reproduir les 501 cançons que és molt probable que l'autor, bon coneixedor de la matèria, ja ho descartés d'entrada. I ho diem, entre moltes altres coses, perquè Bianciotto en més d'un comentari fa referència als problemes que han tingut alguns adaptadors amb els hereus de l'obra versionada.

Fet aquest llarg preàmbul, que m'ha semblat d'allò més necessari, passem a veure el contingut del volum. En una breu introducció (pp. 10-11) l'autor justifica la tria, marcada en primer lloc pel fet d'incloure-hi només cançons catalanes i en alguns casos versions estrangeres en català que han arrelat fortament en el país; catalanes en el sentit més ampli del terme, perquè la tria en recull de tots els territoris de parla catalana. També ens hi explica que ha decidit d'agrupar-les en deu grans blocs temàtics. I ho ha fet perquè li ha semblat més divertit i més original, tot i que reconeix que també les podria haver agrupat per tendències, èpoques... Cada bloc conté un nombre variat de cançons (entre 83 i 28), que estan agrupades alfabèticament en cada un dels apartats. Tenen en comú, és clar, la matèria o els conceptes que comparteixen, alguns indiscutibles, d'altres una mica més agafats pels pèls. Són els següents, tots amb el subtítol corresponent i amb una breu introducció, que acaben de concretar-ne el contingut: «La mirada al món (actitud vital, principis, percepció de futur)», amb 72 peces; «Companys de viatge (amistat i fraternitat, família, mites i objectes estimats)», amb 44; «Amor (sentiment afectiu, enamorament, romanticisme)», amb 80; «Sensualitat (sexe i voluptuositat)», amb 28;

«Quotidianitat (costumisme, món emocional)», amb 73; «Saviesa popular (història i memòria col·lectiva)», amb 28; «Llocs dels Països Catalans (ciutats, carrers, paisatges)», amb 28; «Lluita (ideals, compromís cívic, denúncia)», amb 83, la més nombrosa; «Diversió (festa, revetlla, evasió)», amb 28; «Mons imaginats (fantasia, màgia, surrealisme)», amb 37.

Dels comentaris, val la pena assenyalar que poden ser de dos tipus, que podríem resumir com a curts (mitja pàgina) i llargs (una pàgina sencera, que sempre comença amb unes paraules textuales sobre la cançó de l'autor de la lletra, el cantant o algun altre personatge estretament relacionat amb el text). La tria, pel que fa a l'aprofundiment dels comentaris, també és subjectiva, com assenyalava Bianciotto, però hem de dir en honor seu que en tots els casos és rigorosa, molt ben documentada i amena de llegir, sigui per les anècdotes que aporta, sigui per la implicació o el sentiment que trobem en alguns dels comentaris.

Una obra, doncs, ben original, fins i tot en el format i en el disseny, que sens dubte pot arribar a un públic molt divers i ampli, perquè, com assenyalen els dos paratextos introductoris, de Leonard Cohen i de Friedrich Nietzsche respectivament, «Sempre hi ha cançons significatives per a algú» o «les cançons són funcionals». De ben segur que gairebé tothom hi voldrà trobar la seva, de cançó, per veure què en diu Jordi Bianciotto o per veure què li aporta que encara no conegués. Esperem que els seus comentaris, sempre fets amb coneixement de causa, com hem dit, no facin caure algun mite d'infantesa (potser el sector menys representat, val a dir-ho), de joventut, de maduresa o de vellesa, perquè hi ha cançons per a totes les edats i per a tots els gustos, naturalment. ♦

PERE MARTÍ I BERTRAN

El valencià de sempre

Eugeni S. Reig,
El valencià de sempre,
Col·lecció: «Materials, 14»,
Edicions Bromera,
Alzira 2015.

L'obra

Versió actualitzada i notablement ampliada del llibre

Valencià en perill d'extinció, obra clau per al coneixement de la nostra llengua.

Es tracta d'una obra en la qual tots els lectors, aficionats o tècnics, aprendran moltíssimes coses, subtils o essencials; una obra on palpem el que qualsevol professional sap per experiència: que la llengua és un pou sense fons.

El llibre *El valencià de sempre* inclou:

— Les 1.440 entrades de la segona edició de *Valencià en perill d'extinció*.

— Les 300 entrades de *Lèxic valencià d'ahir i de hui*, fins ara inèdit.

— 440 entrades noves.

A més, cal dir que:

— La immensa majoria de les entrades, antigues i noves, incorporen exemples literaris d'autors reconeguts.

— Totes les entrades antigues han estat revisades i, en molts casos, notablement ampliades. En algunes s'hi han incorporat noves acceptacions.

— *El valencià de sempre* inclou el model lingüístic d'Eugeni S. Reig, autèntic llibre d'estil que els valencians hem de tindre en compte.

L'autor

Eugeni S. Reig (Alcoi, 1942), un treballador infatigable a favor de la llengua i la seua unitat, va autopublicar, l'abril de 1999, el llibre *Valencià en perill d'extinció*, recull de 835 paraules i locucions genuïnament valencianes que ell considerava que estaven en perill de perdre's. L'any 2005 en va publicar una segona edició, revi-

sada i augmentada, que ara amplia d'una manera considerable i actualitza en aquesta tercera versió.

Cal destacar

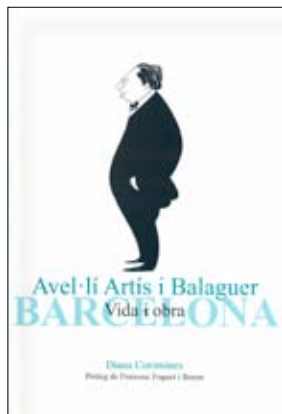
— Es tracta d'un material amb un gran potencial didàctic, que es pot aprofitar directament en les classes i que pot estimular professors i alumnes.

— És també molt recomanable per als responsables de les decisions normatives.

— El llibre llança el missatge urgent d'intentar salvar la nostra llengua de la castellanització progressiva i proposa un model a seguir per a recollir el nostre tresor lèxic. ♦

PAU CÀNTIC

Avellí Artís i Balaguer

Diana Coromines,
Avellí Artís i Balaguer. Vida i obra,
Ajuntament de Barcelona,
Barcelona 2014.

Amb una presentació exquisida, que impressiona tant per la seva pulcritud com pel seu bon gust, ha aparegut, recentment, a les llibreries *Avellí Artís i Balaguer. Vida i obra*, de Diana Coromines, empresa que mereix la simpatia de tots els

catalans per la finalitat patriòtica que els seus editors persegueixen.

Diana, a poc a poc, com fa la nostra vida pel camí del temps, va esgranant una petita història, del tot desconeguda, mentre la seva prosa, una lliçó de bellesa, claredat i precisió idiomàtica, va fluint, ara ençà ara enllà, com una nau en mar de bonança, per donar-nos a conèixer amb tota la seva dimensió el personatge arrauxat que en la seva joventut volia erigir una estàtua a E. Ibsen, l'excel·lent impressor, l'activista i promotor cultural, el patriota d'una sola peça, de vèrbola fàcil, capaç de definir d'un sol tret una persona: «treballa la seva prosa com si fes puntes de coixí», deia d'Anna Murià, o per esmicolar Prudenci Bertrana, el crític més reputat del moment: «és un xic més difícil escriure comèdies que criticar-les».

Acompanyen l'estudi de Diana tres obres teatrals d'A. Artís: *Diàleg*; *Comèdia de guerra i amor* (1921), i *Seny i amor, amo i senyor*, l'obra més llorejada de l'autor, estrenada

en el Teatre Romea el 9 d'octubre de 1925, que va superar amb escreix el miler de representacions, que va ser exhibida per tot el territori català, estrenada l'any 1929 al Teatro Reina Victoria de Madrid, on va superar les 200 representacions, per a fer el salt al Nou Continent, on es va representar a Buenos Aires, Montevideo, i estrenada l'any 1930 en el Teatro Fábregas de Ciutat de Mèxic. Mesos abans d'acabar la Guerra del 36, *Seny i amor, amo i senyor*, quan els espectacles eren tutelats per la CNT, encara es representava en el Teatre Romea; devia ser un dels pocs somriures permesos als habitants d'una ciutat esquarterada pels bombardeigs i temerosa de la malvestat que començava a esmolar les urpes.

La recuperació d'aquestes obres ens permet de descobrir l'excel·lent comediògraf, el consumat home de teatre, que dominava per complet els mecanismes escènics. Amb admirable intuïció dels aspectes teatrals, els seus diàlegs són vius i gens retòrics, tenen tot

l'encant de la llengua parlada. Els seus personatges són veritables caràcters, curulls de vida, sense convencionalismes ni artificis. Una aroma de veritat inspira tota la seva obra; la seva visió artística del que és la vida constitueix el seu mèrit més important.

Avui que domina, en certs sectors del nostre ambient intel·lectual, un mal dissimulat menyspreu envers les coses del passat, la publicació del llibre de Diana Coromines, amb l'esperit de devoció amb què ha estat elaborat, resulta d'una oportuna exemplaritat i recomanable per tots els conceptes: per l'originalitat de la temàtica, per la gràcia i agilitat en l'exposició, pel refinat sentit estètic, per la concepció i l'execució de l'obra, per la fina i intensa sensibilitat en l'observació i per la subtil habilitat amb què l'autora, amb una gran penetració crítica, ens ofereix els secrets més recòndits de la vida i obra d'aquest *Singular anecdòtic*, com l'etiquetava Plàcid Vidal. ♦

PERE MARCET I SALOM

COMENÇA A CUIDAR EL TEU HORT COM SI FOS L'ÚLTIM DE LA TERRA

No cal que ens sacsegi un cataclisme per fer-nos conscients de la importància de tenir cura d'allò que mengem. I no cal que un hort sigui la nostra última esperança perquè ens plantegem tenir-ne un a casa. És per això que, amb motiu del rodatge de la pel·lícula sobre el *Mecanoscrit del segon origen*, el Museu de la Vida Rural i l'Editorial Barcino publiquen el llibre *L'hort del segon origen*. Un inventari inèdit de més de 500 varietats locals catalanes d'hortalisses i fruiters amb consells de com plantar-les, conrear-les, tenir-ne cura i, fins i tot, on comprar-ne les llavors. Un llibre inspirat en el que escriu el pare de l'Alba per ajudar la seva filla a recuperar l'autosuficiència alimentària.

MUSEU
VIDA RURAL
ESPLUGA DE FRANCOI

 Editorial
Barcino

RE: SÍ CLAR!

012
gencat.cat
Cost de la trucada:
segons operadora.

Reciclar és un acte de generositat, però també d'egoisme. Si separen bé a casa, el primer beneficiat ets tu.

Recorda que el blau és per als envasos de paper, cartró, revistes i diaris.

Dr. Jorge Wagensberg
Físic

#pqreciclem

Quim Masferrer ha buscat motius per reciclar. Descobreix-los a:

Amb el finançament de:

**Generalitat
de Catalunya**